

i

RERVM MOSCOVITICARVM COM=

MENTARII, SIGISMUNDO LIBERO BARONE

in Herberstein, Neuperg & Guetenhag, autore.

A **R**USSIA unde nomen habeat, uariæ extant o-
piniones. Sunt enim qui eam à quodam Rus-
so, fratre seu nepote Lech, principe Polono-
rum, perinde ac si ipse Rhutenorum princeps
fuiſſet, nomen accepisse uolunt. Alij autem à
quodam uetustissimo oppido, Russo dicto, nō
longe à Novuogardia magna. Quidam uero
à fulco eius gentis colore. Pleriq; nomine mu-
tato, à Roxolania Rusſiam cognominatam esse
putant. Verum eorum qui hæc afferunt opi-
niones, tanquã uero haud cōsonas, Mosci refutant, afferentes Rosſciam
antiquitus appellatã, quasi gentē dispersam, seu disseminatam: id quod
nomen ipsum indicat. Rosſeia etenim, Rhutenorū lingua, disseminatio,
seu dispersio interpretatur, quod uerum esse, uarij populi incolis etiam-
B num permixti, & diuersæ prouinciæ Rusſiæ passim intermixtæ ac inter-
iacentes, aperte testantur. Notum est autem historias sacras legentibus,
disseminationis uocabulo etiam Prophetas uti, cum de dispersione po-
pulorum loquuntur. Nec tamen desunt, qui Rusſorum nomen ex Græ-
ca, atq; adeo ex Chaldaica origine, non multū dissimili ratione trahant.
à fluxu nimirū, qui Græcis est ῥῆσ. uel à quadã quasi guttulata disperſio-
ne, quæ Arameis dicitur Resissaia, siue Resſaia: quo modo Galli & Um-
bria à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc est, à Gall & Gallim, i-
tem ab Vmber, Hebræis sunt appellati, quasi dicas fluctuantes seu procel-
losos populos, uel scaturiginum gentem. Sed undecunq; tandem Rus-
ſia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica utuntur;
ritum ac fidem Christi Græcorum more sequuntur, gentiliter Rusſi, La-
tine Rhuteni appellati, ad tantã multitudinē excreuerunt, ut omnes in-
ter medias gētes aut expulerint, aut in suum uiuendi morē pertraxerint:
adeo ut omnes nunc uno & cōmuni uocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porro lingua, quæ hodierno diē corrupto nō nihil uocabu-
lo Sclauonica appellatur, latissimè patet: ut qua Dalmatæ, Bosſnenses,
C Chroati, Istrij, longoq; secundum mare Adriaticum tractu Forumiulij
usque, Carni, quos Veneti Charſos appellant, item Carniolani, Carin-
thij, ad Drauum fluuium usque: Stirij uero infra Gretzium, secundum
Mueram Danubium tenus, indeq; Mysij, Seruij, Bulgari, aliq; Cōstan-
tinopolim usque habitantes: Bohemi præterea, Lusaci, Silesij, Morauj,
Vagiq; fluuij in regno Hungariæ accolæ: Poloni item; & Rhuteni la-
tissimè imperantes, & Circasi Quinquemontani ad Pontum, denique
per Germaniam ultra Albim in septentrionem Vuandalorum reliquæ
sparsim habitâtes utuntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germa-
b ni tamen

ni tamē à solis Vuandalis denominatione sumpta, omnes Slauonica lin- **A**
gua utentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindisch, promiscuè appellant.

Ceterum Rursia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit:
& secundum fluuium Tyram, quem incolæ Nistrū uocant, ad Pontum
Euxinum atq; Borysthenē usq; fluuium protēdebatur: sed ante aliquot
annos Albam, quæ aliàs Moncastro appellatur, quæq; ad ostia Tyræ si-
ta, sub ditione Vualachi Moldauiensis erat, Thurca occupauit. Præ-
terea rex Thauriciæ Borysthenē transgressus, lateq; omnia uastans, duo
ibi castra exædificauit: quorum alterum Oczakou nomine, non longè
ab ostijs Borysthenis situm, nunc Thurca pariter occupat: ubi solitudi-
nes hodie sunt inter utriusque fluuij ostia. Porro ascendendo iuxta Bo-
rystheneim, deuenitur ad oppidum Circas, occidentē uersus situm: atq;
inde ad uetustissimam ciuitatem Chioouiam, quondam Rursiæ metro-
polim: ubi traiecto Borysthene, est prouincia Seuera, adhuc habitata:
ex qua rectā in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo
deinde secundum Tanaim, ad confluxū scilicet Occæ & Rha fluuiorū, **B**
itinere emenso, transeundo denique Rha longissimo tractu in mare us-
que Septentrionale, post inde redeundo, circa populos regi Suetiæ
subditos, & ipsam Finlandiam, sinumq; Livuonicum, atque per Livuo-
niam, Samogithiam, Masouiam deniq; & Poloniam usque reuertendo,
Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouin-
cijs, Lithuania scilicet & Samogithia, interiectis: quæ duæ prouinciæ
licet Rhutenis intermixtæ sint, ac proprio idiomate rituq; Romano u-
tantur, eorum tamen incolæ ex bona parte sunt Rhuteni.

Principū qui nunc Rursiæ imperant, primus est, Magnus dux Mosco-
uig, qui maiorē eius partem obtinet: secundus, magnus dux Lithuanig:
tertius est rex Poloniae, qui nunc & Poloniae & Lithuaniae præest.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infra scriptos:
gentem scilicet hanc Slauonicam esse ex natione Iaphet, atque olim con-
fedis ad Danubium, ubi nunc Hungaria est & Bulgaria, & tum Nor-
ci appellatam: tandem dispartitam, & per terras dispersam, nomina à lo-
cis accepisse, utpote Morauui à fluuiio: alij Ozechi, hoc est Bohemi: i- **C**
tem Chorwati, Bieli, Serbli, id est Seruij, Chorontani dicti, qui ad Da-
nubium confederant, à Vualachis expulsi, uenientes ad Istulam, nomen
Lechorum à quodam Lecho Polonorū principe, à quo Poloni etiam-
num Lechi uocantur, acceperunt. Alij Lithuani, Masouientes, Pome-
rani: alij sedentes per Borysthenem, ubi nunc Chioouia est, Poleni dice-
bantur: alij Drevuliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dvuiam &
Peti, dicti Dregouuici: alij Poleutzani, ad fluuiū Poltæ, qui influit Dvui-
nam: alij circa lacum Ilmen, qui Novuogardiam occupauerunt, sibi que
principem Gostomissel nomine constituerūt: alij per Desnam & Sulam
fluuios, Seueri, seu Seuerski appellati: alij uero super fontes Volhe
& Borysthenis, Chriuitzi nominati: horū arx & caput Smolensco est.
Hæc annales ipsorum testantur.

Qui ini-

A Qui initio Rhutenis imperauerint, incertum est. characteribus enim carebant, quibus res gestæ memoriæ mandari potuissent. Postquam uero Michael rex Constantinopolitanus, literas Slauonicas in Bulgariam anno mundi 6406. misisset, tum primum, non ea duntaxat quæ tum gerebantur, uerum etiam quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriã retinuerant, scribi, inque Annales eorum referri cœpta sunt: ex quibus constat, Coseros populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aspreolorum pelliculas de singulis ædibus exegisse, item Vuaregos ipsis imperauisse. De Coseris, unde, aut quĩnam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quicquam ab illis cognoscere nõ potui. Cæterum cum ipsi mare Baltheũ, & illud quod Prusiam, Liuuoniam, indeq; post ditionis suæ partem à Suetia diuidit, mare Vuaregum appellarent: putabam equidem, aut Suetenses, aut Danos, aut Prutenos, ob uicinitatem, principes illorum fuisse. Iam uero, cum Vuagriã, famosissima quondam Vuandalorum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatus Holsatiæ finitima fuisse, mareq; hoc quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse uideatur: illudq; ipsum, & sinus ille qui Germaniam à Dania, item Prusiam, Liuuoniam, maritimam denique Moscouitici imperij partem à Suetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque Vuarezokoie morie, hoc est, Vuaregũ mare appelletur: ad hæc, quod Vuandali ea tempestate potentes erant, Rhutenorum deniq; lingua, moribus atq; religione utebantur: uidentur itaq; mihi Rhuteni ex Vuagrijs, seu Vuaregis potius, principes suos euocasse, quam externis, & à religione sua, moribus, idiomateq; diuersis, imperium detulisse. Cum itaq; Rhuteni aliquando inter se de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis deniq; grauissimis seditionibus decertarent: tum Gostomissel, uir & prudens, & magnæ in Novuogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad Vuaregos mitterent, atq; tres fratres, qui illic magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur. mox audito consilio, legatis missis, principes germani fratres accersuntur: uenientesq; eo, imperium ipsis ultro delatum, inter se diuidunt. Rurick principatum Novuogardiæ obtinet, sedemq; suam ponit in Ladoga, x x x v i miliaribus Germanicis infra Novuogardiam magnam. Sinaus confedit in Albo lacu. Truuuor uero in principatu Plescouiensi, in oppido Svuortzech. Hosce fratres originem à Romanis traxisse, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præsens Moscouiæ princeps, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressus in Rusiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. moriens filium iuuenẽ Igor nomine, unã cum regno commendat cuidam Olech propinquo suo: qui id, deuictis multis prouincijs, auxit: arma in Græciam usque transferens, Bisantium etiam obsedit. & cum triginta tribus annis regnasset, atq; in caput seu cranium

b 1 sui equi

fui equi iam olim mortui, pede fortè impegisset, uermis uenenosi morfu
 læsus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Plescouia uxore Olha,
 imperare cœpit: qui cum exercitu suo longius progrediens, Heracleam
 & Nicomediam usq; peruenisset, tandem bello superatus aufugit. post
 a Malditto Drevulianorum principe, in quodam loco Coreste nomi-
 ne, ubi etiam sepultus est, occiditur. Filius autem Svuatoslaus, quem in-
 fantem reliquit, cum per ætatem imperare non posset, interim mater Ol-
 ha regno præfuit: ad quam cum Drevuliani uiginti internuncios misis-
 sent, cum mandatis, ut eorum principi nuberet: Olha nuncios Drevu-
 lianorum uiuos obrui iussit: suosq; interim legatos ad eos misit, nimi-
 rum si se principem & dominam expeterent, ut plures atq; præstantio-
 res procos mitterent, mox alios selectos quinquaginta uiros ad se mis-
 sos, in balneo combussit: aliosq; legatos iterum misit, qui aduentū suum
 annunciarent, iuberentq; apparare aquam mulsam, alia que ex more ad
 parentandum marito defuncto necessaria. Porro ad Drevulianos cum
 uenisset, maritum deplanxit, Drevulianos inebriauit, quinq; millia illo-
 rum occidit. mox Chioouia reuerfa, exercitum cōscripsit: contra Drevu-
 lianos progressa, uictoriam reportauit: fugientes in castrum persecuta,
 obsidione ad integrum annum presit. post interpositis conditionibus,
 tributum illis de qualibet domo, tres uidelicet columbas, totidem que
 passeris imperat: acceptasq; in tributum aues, continuo alligatis sub a-
 las igneis quibusdam instrumentis, dimittit. auolantes columbæ, ad æ-
 des consuetas redeunt, reuolant que, castrum incendunt. inflammato
 iam castro diffugientes, aut occiduntur, aut capti uenduntur. Occupa-
 tis itaque omnibus Drevulianorum castris, ultra mariti mortem, Chio-
 uiam reuertitur. Dein anno mundi 6463 in Græciam profecta, bap-
 tismum sub rege Ioanne Constantinopolitano suscepit: commutatoq; no-
 mine Olhæ, Helena uocata est: ac magnis post baptismum à rege mune-
 ribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter Rhutenos Christia-
 na fuit, ut Annales eorum testantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti e-
 nim sol ipsum mundum illuminat, ita & ipsa Rusiam fide Christi illu-
 strasse dicitur. Svuatoslaum autem filium ad baptismum nequaquam
 perducere potuit, qui cum adoleuisset, strenuus ac promptus statim om-
 nes bellicos labores, periculaq; consueta, non detrectauit: in bello nul-
 la impedimenta, ne uasa quidem coquinaria, exercitui suo permisit. car-
 nibus tostis duntaxat utebatur, humi requiescens, sella capiti subiecta.
 Vicit Bulgaros, ad Danubium usque progressus: in que ciuitate Perea-
 lau, sedem suam posuit, ad matrem atque consiliarios suos dicens: Hæc
 enim sedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferun-
 tur Panodocki, aurum, argentum, uinum, uarijque fructus: ex Hungaria,
 argentū & equi: ex Rusia, Schora, cera, mel, serui. Cui mater: Iam iam
 moritura sum, tu me ubicunq; uolueris sepelito, itaque post triduo mo-
 ritur, atque a nepote ex filio Vuolodimero iam baptisato in numerum
 sanctorum refertur, diesq; undecimus Iulij sacer illi dicitur.

Svuatos-

A Svatoslaus, qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filijs: Ieropolcho Chiovuam, Olegæ Drevulianos, Vuolodimero Novuogardiam magnam. Nam Novuogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobring, Vuolodimerum principem impetrarunt. erat enim Novuogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Malufcham. Malufcha erat in gynécio Olhe, quam impregnauerat Svatoslaus, & ex ea Vuolodimerum suscepit. Svatoslaus cum filijs prospexisset, pergit in Bulgariam, Pereaslavu ciuitatem obsidet, capitq; Basilio & Constantino regibus bellum denunciat. at hi legatis missis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quod tributum duros se iuxta numerum exercitus, sed falso, pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Post cum uterque exercitus conuenisset, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos uideret Svatoslaus, inquit: Quia locum non uideo, Rhuteni, qui nos tuto capere possit: terram autem Rusiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter cōtra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenue pugnando occubuero, nominis immortalitatem: si uero fugiam, perpetuam inde ignominiam sum relaturus. & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter, caputq; meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obiciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & nostrum. Mox confirmato milite, in aduersum hostem raptus, magno impetu facto, uictor euadit. Terram dein Græcorum uastantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (ut est in Annalibus) munera cum spreuisset, recusassetq; , uestimenta autem & arma à Græcis iam denuo sibi missa accepisset: tanta eius uirtute, Græciæ populi permoti, reges suos conuenientes: Et nos, inquit, sub eiusmodi rege esse cupimus, qui non aurum, sed arma magis amat. Appropinquante Constantinopolim Svatoslao, Græci magno se redimentes tributo, cum à finibus Græciæ auertunt. quem tandē anno mundi 6480, Cures princeps Pieczenigorum, ex insidijs interfecit. & ex cranio eius poculum faciens, auro circumdato, literis in hanc sententiā signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Svatoslao, quidam ex eius primoribus Svadolte nomine, Chiovuam ad Ieropolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atq; studio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quod filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasionē adductus, bellum fratri infert: exercitumq; eius, Drevulianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuq; facto, ex quodam ponte detrusus ac deiectus, multis super eum cadentibus, miserè adobruitur. Ieropolchus castro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Svadolte, inquit, ecce hoc tu concupiisti. post sepelitur. Interfectum sepultumq; Olegam, cum Vuolodimerus accepisset, relicta Novuogardia;

vuogardia, ultra mare ad Vuaregos profugit. Ieropolchus autem No. **A**
 vuogardiæ suum locum tenentem imponens, totius Russiæ monarcha
 efficitur. Vuolodimerus Vuaregorum auxilio comparato, reuersus,
 locum tenentem fratris Novuogardia expulit, fratrique bellum prior
 denunciatur. sciebat enim, ipsum contra se arma sumpturum. Interea tem-
 poris mittit ad Rochvuolochdam principem Pescovuiæ (nam & ipse
 ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam suam Rochmidam uxorem
 petit. filia autem non Vuolodimero, quod eum ex illegitimo thoro na-
 tum sciebat, sed Ieropolcho fratri, quem breui se pariter expetiturum pu-
 tabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quod repulsam passus esset, Roch-
 vuolochdæ bellum infert: eumque una cum duobus filijs occidit. Roch-
 midam uero filiam sibi iungit, atque post Chioviuam contra fratrem
 progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet,
 occulit se Chioviuæ. Vuolodimerus dum Chiovu oppugnat, occul-
 tum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum consilia-
 rium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fra- **B**
 trem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud se-
 met dominum suum interfecturum, consulens Vuolodimero, castrum
 ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in castro ne maneat, expo-
 nens multos ex suis ad Vuolodimerum defecisse. Ieropolchus consilia-
 rio suo fidem habens, fugit Roden, ad ostia Iursæ, seque ibi aduersus
 fratris uim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chioviua, Ro-
 den exercitum transferens, longa & graui obsidione Ieropolchum pre-
 mit. Post longa inedia exhausti, cum obsidionem tolerare diutius non
 possent, consulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, se longè po-
 tentiore, faciat: Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat,
 se sibi fratrem suum mox traditurum, adducturumque. Ieropolchus
 secutus consilium ipsius Blud, fratris se arbitrio atque potestati permit-
 tit, conditionem hanc ultro offerens, nempe, quicquid ex gratia sua si-
 bi rerum concessurus esset, in eo sese gratum futurum. Vuolodimero
 conditio oblata, haudquaquam displicet. Mox Blud monet dominum,
 ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vueraasco pariter Ieropolchi **C**
 consiliarius prorsus dissuadet. sed huius consilium negligens, ad fra-
 trem pergit. ingrediens per portam, à duobus Vuaregis, Vuolodi-
 mero interim ex quadam turri despiciente, occiditur. quo facto, fra-
 tris uxorem natione Græcam stuprauit: quam Ieropolchus pariter,
 priusquam in uxorem duxisset, monialem imprægnauerat. Hic Vuolodimerus
 multa idola Chioviuæ instituit, primum idolum, Perum dictum,
 capite argenteo, cætera lignea erant, alia, Vslad, Corfa, Daf-
 uua, Striba, Simaergla, Macosch, uocabantur: quibus immolabat, que
 aliàs Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas. ex Rochmida
 autem suscepit Iloslaum, Ieroslaum, Seruoldum, & duas filias. Ex Græ-
 ca, Syuetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Syua-
 toslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea
 in alto

A in alto castro trecentas concubinas : in Bielgrad, similiter trecentas : in Berestouuo, Selvui ducentas . Vuolodimerus cum sine impedimento totius Rufsiaë esset monarcha factus, uenerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, ut se eorum sectæ adiungeret . Varias autem cum uideret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum . tandem cum alijs omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetq; , missis oratoribus Constanti nopolim ad Basilium & Constantinum reges, Annam sororem, uxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum : & restitutum illis Corfun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur . re impetrata, constituitur tempus, eligitur locus Corfun : quo cum uenissent reges, baptisatus est Vuolodimerus . commutatoq; nomine Vuolodimeri, Basilio illi nomen imponitur . Nuptijs celebra tis, Corfun unâ cum alijs, sicuti promiserat, restituit . Hæc acta sunt anno mundi 6469 . à quo tempore Rufsia in fide Christi permanfit . Anna moritur X X I I I anno post nuptias : Vuolodimerus uero anno post obi tum uxoris quarto decessit . Is ciuitatem intra Vuolham & Occam flu uios sitam condidit, quam à suo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamq; Rhufsiaë metropolim constituit . Inter sanctos tanquam Aposto lus, solenni die uidelicet 15 Iulij, quotannis ueneratur . Mortuo Vuo lodimero, dissidentes inter se filij eius, uarie de regno præsumentes, de certabant : adeo ut qui potentior esset, alios se inferiores imbecillio res uel opprimeret, regnoque pelleret . Szuatopolchus, qui principa tum Chio uuiensem ui occupauerat, cõstituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent . Interfecti, commutatis nominibus, hic Da uid, ille uero Romanus uocati, in sanctorum numerum connumera ti sunt : quib. etiam X X I I I dies Iulij sacer est constitutus . Fratrib. por ro sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est : ni si proditores, insidias, simultates, intestinaq; bella audire uelles . Vuo lodimerus Seuoldi filius, cognomento Monomach, uniuersam Rufsiaë rursus in monarchiam redegit, relinquens post se insignia quædam, quibus

C hodierno die in inaugurandis principibus utuntur . Moritur Vuolodi merus anno mundi 6633 . nec post eum filij eius, neq; nepotes quicquam posteritate dignum, usq; ad tempora Georgij & Basilij, gesserunt : quos Bati rex Tartarorum bello uicit, interemitq; : Vuolodimeriam, Mosco uuiam, atque bonam Rufsiaë partem exulsit, & deprædatus est . Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745 . usque ad præsentem Basilium, omnes ferè Rufsiaë principes Tartarorum non solum tributarij erant, uerum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli prin cipatus deferebantur . Lites denique inter illos de successione principa tum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, co gnoscetesq; decidebant, nihilominus tamè bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur : inter fratres aut uarij tumultus, expulsiones & permutationes regnorū & ducatuū erant . Nā dux Andreas Alexandri,

impetrarat magnum ducatum: quem cum occupasset Demetrius, fra-
 ter Andreas impetrato Tartarorum exercitu, illum expulit, multaq; ne-
 pharia per Rusiam perpetravit. Item dux Demetrius Michaelis, inter-
 fecit apud Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum
 rex, arrepto Demetrio, capitali eum poena affecit. Contentio erat de
 magno ducatu Tvuerensi, quem dux Simeon Ioannis, cum à Tartaro-
 rum rege Zanabeck peteret, annum ab eo tributum poscebat: quod
 ne penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effe-
 rant. Deinde anno 6886, magnus dux Demetrius uicit bello ma-
 gnum Tartarorum regem, nomine Mamaj. Item tertio anno post, eun-
 dem iam denuò usque adeò fudit, ut plus quam tredecim millibus pas-
 suum terra cadaueribus obruta esset. Anno post eundem conflictum
 secundo, superueniens Tachtamisich rex Tartarorum, Demetrium pro-
 fligauit, Moscoviam obsedit & occupauit. interempti ad sepelien-
 dum octoginta uno rublo redimebantur: summa computata 3000.
 rublorum fuit. Magnus dux Basilius, qui praesidebat anno 6907, Bul-
 gariam, quæ ad Vuolhiam sita est, occupauit, Tartarosque eiecit. Is
 Basilius Demetrii reliquit unicum filium Basilius: quem cum non dili-
 geret, quod Anastasiam uxorem, ex qua illum susceperat, adulteri su-
 spectam haberet, magnum ducatum Moscoviæ non filio moriens, sed
 Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio e-
 ius, tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerent: animadu-
 uertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: supplicat regi, ut Basi-
 lium accersat, atque utri iure ducatus debeat, decernat. Rex impul-
 su cuiusdam consiliarii sui, qui partes Georgii fouebat, praesente Basi-
 lio, cum sententiam pro Georgio diceret: prouoluit ad genua regis
 Basilius, orat, fas ut sit sibi loquendi. Mox annuente rege, inquit: Quan-
 quam tu sententiam super literis mortuis tulisti, spero meas tamen, quas
 mihi sigillo aureo communitas dedisti, quod uelles me magno ducatu
 inuestire, adhuc uiuas, longè maioris efficaciam atque auctoritatis esse.
 rogatque regem, ut uerborum suorum esset memor, promissis que
 stare dignetur. Ad hæc rex, iustius esse respondit, uiuarum literarum
 promissa seruare, quam mortuarum rationem habere. Tandem Basi-
 lium dimittit, ducatuque inuestiuit. Molestè id ferens Georgius, exer-
 citu congregato, Basilius expulit: quod Basilius susque deque tulit:
 seque in principatum Vglitz, sibi à patre relictum, recepit. Georgius
 magno ducatu, quoad uixit, quietè potitus est, quem testamento nepo-
 ti suo Basilio legauit: quod Andreas & Demetrius, filij Georgii, ceu
 priuati hæreditate, grauius tulerunt, atque ideo Moscoviam obsederunt.
 Basilius, qui monasterium sancti Sergii ingressus erat, cum hæc
 audiret, illico exploratores constituit: praesidijsque dispositis cauit, ne
 ex improviso opprimeretur. Quod cum animaduertent duo illi fra-
 tres, inuito consilio, certos currus armato milite complent, ac ueluti mer-
 cibus onustos eò mittunt, qui hinc inde ducti, demum sub noctem iuxta
 uigilias

A uigilias constitere. Qua occasione adiutus miles, in tempesta nocte subito se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit, capitque. Capitur & Basilius in monasterio, atque excæcatus ad Vgliscz unâ cum coniuge mittitur. Post Demetrius, ubi infestâ sibi cõmunitatem nobilium, eamque ad Basiliũ cæcũ deficere uidet, mox Novuogardiã profugit, relinquens filium Ioannẽ: ex quo postea natus est Basilius Semeczitz, qui etiam me tum in Moscovuia existente, in uinculis detinebatur, de quo infra plura. Demetrius autem dictus fuit cognomẽto Semecka, unde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominantur. Tandem Basilius cæcus, Basilij filius, quietè magno ducatu potitus est. Post Vuolodimerum Monomach, usque ad hunc Basiliũ, Rursia carebat monarchis. Filius autem huius Basilij, Ioannes nomine, felicissimus fuit. nam simul ubi Mariam, sororem magni ducis Michaelis Tvuerẽsis, uxorem duxisset, sororium expulit, & occupauit magnum ducatum Tvuerensem, deinde etiam Novuogardiam magnam: cui postea omnes alij principes, magnitudine rerum a se gestarũ commoti, seu timore perculsi, seruibant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulũ magni ducis Vuolodimeriã, Moscovuiã & Novuogardiã sibi usurpare, monarcham denique se totius Rursiã appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldauiã: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariã, & Ioannem Albertum Poloniã, reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Basilij alteram uxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, late quondam in Peloponneso regnantis: filij inquam Emanuelis, regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisque uiuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit, Gabrieli Novuogardiam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatum inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutissimam, cuius impulsu dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur, ut Demetrium nepotem monarchatu moueret, inque eius locum præficeret Gabrielem. Persuasus namque dux ab uxore, Demetrium in uincula coniecit, detinetque. tandem moriens, eidem ad se adduci iussit: Chære, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quod carceribus mancipatum te affixi, teque iusta hæreditate spoliaui. iniuriam igitur a me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, iureque tuo utere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facile condonat. Egressus autẽ, Gabrielis patris iussu comprehenditur, inque carceres coniecitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, uiuente Demetrio, gubernatorem se gessit: eo uero mortuo, principatũ tenuit, nõ inauguratus, Gabrielis duntaxat in Basilij nomine cõmutato. Erat Ioanni magno duci ex
Sophia,

Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuanie, qui postea rex Polonie declaratus est. Sperabant Lithuani iam grauissimas utriusque principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longe grauiore inde exortę sunt. In sponsalibus namque conclusum erat, ut templum Rhutenico ritu in castro Vuilnensi, destinato loco edificaretur, eique certe matronę ac uirgines eiusdem ritus iungerentur. quę cum aliquanto tempore fieri negligenterentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu instructo, contra eum progreditur. primum uersus prouincię Seueram in meridiem, secundum uero in Occidentem contra Toropecz & Biela instituit, tertium in medio uersus Drogobusch & Smolenczko collocat. ab ijs exercitum in subsidijs retinet, quod ei maxime, contra quem Lithuanos pugnuros animaduertet, succurrere posset. Postquam autem ad fluuium quendam Vuedrasch uterque exercitus uenisset, Lithuani ducę Constantino Ostroskij maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdam captiuis numerum hostium ac ducum quoque cum cognouissent, magnam spem profligandi hostem concipiunt. Porro cum fluuiolus conflictu impediret, ab utrisque transitus seu uadū quęrit. Primi autem Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad pugnam lacessunt: atque illi haud timidi resistunt, eosque insequuntur, fugant, ultraque fluuiolum pellunt. mox utrinque acies committuntur, præliumque atrox oritur. Interea dum utrinque eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in insidijs collocatus, quem paucissimi Rhuteni ad futurum sciebant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: imperator exercitus una cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt: se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uero, qui meridiem uersus processerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex Casani, forte Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuai uo uo dam uocant, comprehendit, Brenskoque ciuitate potitur. Duo post germani fratres, Basilij patruelēs, alter de Staradub, alter uero Semeczitz dicti, bonam partem prouincię Seuerę possidentes, alioqui Lithuanie ducibus obediētes, imperio Mosci se tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quę Vuitoldus magnus dux Lithuanie multis annis, maximisque laboribus obtinuerat. Porro cum hisce captiuis Lithuanis, Moscus crudelius egit, grauissimis catheris uinctos detinuit: egitque cum Constantino ducę, ut relicto domino naturali, sibi seruiret. qui cum aliam spem elabendi non haberet, conditionem accepit. obstrictusque grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porro quamuis prædia possessionesque pro status sui conditione attributę essent, ijs tamen placari ac detineri adeo non poterat, ut ad primam occasionem, per inuias syluas redierit. Alexander rex Polonie, magnus dux Lithuanie, qui perpetuo magis pace quam bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs & castris a Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit. Is Ioannes Basilij

adeo

A adeo fortunatus erat, ut prælio Novuogardenses, ad fluuium Scholona superarit. uictos adegit, certis conditionibus propositis, se ut dominum & principem agnoscerent: magnam eis pecuniam imperauit: unde etiam constituens prius ibi locum tenentem suum, abiit. quò, exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio archiepiscopi Theophili: incolas ad miserimam seruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuium bonis, inde ultra trecenta plaustra bene onusta abuexit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novuogardiæ & Tuerensis occupabantur. aliàs prælio nunquam adesse solebat, & tamen uictoriam semper reportabat: adeo, ut magnus ille Stephanus Moldauia palatinus, crebro in conuiujs eius mentionē faciens, diceret: illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se uerò pugnando quotidie uix limites defendere posse. Ille etiam reges Casani ex uoluntate sua constituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen postremo senex maxima strage profligatus est. Ille idem primus castrum Moscovia, suamque sedem, ut hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porro usque adeo infensus erat, ut eius conspectu, si quæ forte obuiam sibi uenissent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppressis, iniuria que affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerumque adeo se potu ingurgitabat, ut somno opprimeretur. inuitatis interim omnibus timore percussis, silentibusque: experrectus, oculos tergere, ac tum primum iocari, & hilarem se conuiujs exhibere solebat. Caterum etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namque Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eosque sedentes stans audiebat, quam rem uxor eius Græca tam grauius tulit, ut quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atque ideo hanc seruilem consuetudinem, ut aliquando abijceret, marito persuasit, ut ægritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscovia domus, in qua habitabant Tartari, ut omnia quæ Moscovia agerentur, intelligerent. quod cum ferre uxor pariter non posset, certos Oratores instituit, munera ampla Regina Tartarorum mittit, supplicando, ut eam sibi domum concederet, donaretque: uisione etenim diuina communitam, templum se eo loco ædificaturam: ita tamen, ut aliam domum Tartaris se assignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumque eo loco extruitur. sic castro eiectioni Tartari, domum aliam nec uiuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilius dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atque etiam mortuo post nepote, solenniter Basilius creari monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus est: ea quæ sibi reliquerat pater, integra

custodi-

custodi-

custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infæli- A
 cior, quam industria, imperio suo adiecit. quemadmodum pater Novuo-
 gardiam magnam in seruitutem suam redegerat, ita & ipse Plefcouiam, so-
 ciam urbem: item insignem principatum Smolenczko, qui plus quam cen-
 tum annis sub ditione Lithvuanorum fuerat, adeptus est. mortuo etenim
 Alexandro rege Poloniae, etsi belli causam contra Sigismundum regem
 Poloniae & magnam ducem Lithvuaniae nullam haberet, tamen quia re-
 gem ad pacem magis quam bellum inclinatum, Lithvuanos uero bellum
 pariter abhorrentes uideret, occasionem belli inuenit. Sororem uidelicet
 suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minime pro dignitate tractari:
 Regem praeterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, ad motis tormentis: ne quicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscouiae profugit, quemadmodum infra patebit: mox Basiliu ad arma hortatur, eique B promittit, se Smolenczko, si iam denuo obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut sibi hunc principatum Moscus concedat. Post cum ad conditiones a Michaele propositas assensus esset Basilius, atque Smolenczko graui iam denuo premeret obsidione, Lynczky pactionibus, seu largitione uerius urbe potitus, militiaeque praefectos omnes secum in Moscouiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat. reliqui uero centuriones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithuaniam non audebant: & ut culpae suae patrociniu praetenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes: Si Lithuaniam uersus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur. quo malo perculsi milites, omnes in Moscouiam profecti sunt, stipendioque Principis aluntur.

Hac uictoria elatus Basilius, exercitum suum continuo in Lithuaniam progredi iubet: ipse uero in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primum Sigismundus rex Poloniae obsessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, C sed tardius, misit. mox occupato Smolenczko, ubi Lithuaniam uersus Mosci exercitum ire animaduertit, ipse Borisou iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atque inde exercitum suum Constantino Ostroskij duce dimittit. qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidum, quod a Smolenczko XXXIII miliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta milia: Lithuanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis. Constantinus mense Septemb. die 8. anni 1514. strato ponte, peditum ultra Borysthenem, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum uadum sub ipso castro Orse superat. Mox ubi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreae Czela din, cui summa rerum a Mosco erat commissa, ut hanc exercitus partem inuade-

A inuaderet, contereretq;. At ille respondit: Si partem hanc exercitus opprefferimus, supererit altera pars, cui forte alia iungi copia possent, atq; ita nobis maius periculum immineret. expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tanta enim sunt nostra uires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscoviam usq;, ueluti iumenta agere possimus. Tandem, quod unicum restat, totam occupemus Lithuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus passuum ab Orsa processisset, uterq; subsistit. Moscorum duae alae longius ab exercitu recesserant, ut hostem a tergo circumuenerent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdam in fronte, qui hostem ad pugnam lacefferent. Ex aduerso Lithuanus diuersas copias, ordine longo collocabat. singuli etenim principatus, suae gentis copias, & ducem miserant. atq; ira singulis suus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canentes, primi in Lithuanos impetum faciunt, illi haud timidi resistunt, eosq; repellunt. quibus mox alij in auxilium missi, uicissim Lithuanos in fugam conuertunt. sic aliquoties utraq; pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremo maxima uic certatur. Lithuani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequentes conuertunt: extremamq; aciem eorum in subsidijs arctius collocatam ferunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrentur: turbatiq;, primam aciem iam iam fusam putantes, fugam capessunt. quos Lithuani conuersi, omnibus copijs effulis insequuntur, fugant, caeduntq;. Hanc caedem sola nox ac syluae diremerunt. Est inter Orsam & Dobrowunam (quae quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropivuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis fugientes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiae praefecti ac consiliarij: quorum praestantiores, Constantinus sequenti die lautissime accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithuanica sunt distributi.

C Ioannes Czeladin cum alijs duobus praecipuis ingrauescentis iam etatis ducibus, habebatur in ferreis compedibus Vuilnae. hos ego, cum a Caesare Maximiliano legatus in Moscoviam missus essem, permittente Rege Sigismundo, accessi, eosq; consolabar: aureos praeterea aliquot, obsecrationibus mutuo dederam. Princeps porro accepta suorum clade, Smolenczko continuo relinquens, in Moscoviam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithuani occuparent, incendi iubet. Lithuanicus exercitus recta Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam non potuit: quod praesidijs impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quod hyems impendens obsidionem impediēbat: tum quod plurimi post conflictum praeda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebant: deniq; quod nec Lithuani, nec Mosci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, praeter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex

c nihil

nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lithuaniam exercitus Moscus, atque intra meatus Dvinae fluij & Poloczko castrum cōsedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithuaniam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus Gastold Poloczkiij Vuayuoda una noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congefferant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, alij capti, pauci euaserunt. cæteri, qui palantes Lithuaniam uastabant, pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucidati sunt.

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quàm equestri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus militibus redijt. Porro princeps ille Basilius, etsi in bello esset infoelicissimus, nihilominus tamen à suis semper, tanquam res foeliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam uix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne unum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, quod in suos exercet, omnes facile uniuersi orbis monarchas superat. & id quod pater incoeperat, ipse perfecit: nimirum omnes principes, & alios quo suis omnibus castris ac munitionibus exiit. Certè fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit, omnes iuxta, dura seruitute premit: adeo, ut quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filijs Boiarorum, hoc est, tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis asumere, eosque inæquali stipendio proposito alere solet. Porro quibus in annum sex aureos numerat, ijs tertio quoque anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur X I I aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediti. præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut uillæ, aut prædiã, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen singulis certos annuos census Principi pendunt. multa duntaxat, quam à pauperibus aliquid forte delinquentibus extorquent, & quædam alia illis cedunt. Huiusmodi autem possessiones utendas plerunque ad sesquiannum permittit. si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia complectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, totoque sexennio gratis tibi erit deinceps seruiendum. Erat quidam Basilius Tretyack Dolmatovu, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum decerneret, seque ut præpararet, iuberet: ac cum is uiatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Bieloyeffero captus, inque perpetuos carceres coniectus, tandem miserrimè periit. cuius tam mobilia quàm immobilia bona Princeps sibi uendicauit. & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis

ne terun-

A ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famam, Ioannes scriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos uitæ usus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Príncipes missi, preciosi reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiring, aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, ut supra dixi. Oratores enim, Knes Ivuan, Pofetzen, Iaroslavuski, & Semen, id est Simeon, Trophimovu secretarius, à Cæsare **CAROLO** Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, catenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre **FERDINANDO** archiduce Austriae, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscoviam uenissent, Princeps continuo & catenas & pocula, atque maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei ueritatem cum ab Oratoribus inquirerem, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter uero dicebat, Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea uideat. Post cum sæpius eius rei meminissem, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si forte ueritatem fateretur, effugeret: me post hac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Autoritate sua tam in spirituales quam seculares utitur, liberè ac ex uoluntate sua de omnium & uita & bonis constituit: consiliariorum quos habet, nullus est tantæ authoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publicè, uoluntatem Principis, Dei esse uoluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex uoluntate Dei agere. ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique uoluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum **C** Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua incertâ & dubia quærit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamque dura crudelisque reddatur.

A tempore Rurickh usque ad hunc præsentem Principem, non alio titulo usi sunt principes illi, quam Magnorum Ducum aut Vuolodimeriæ, aut Moscoviæ, aut Novuogardiæ, &c. præter Ioannem Basilij, qui se dominum totius Russiæ, & magnum Ducem Vuolodimeriæ, &c. appellabat. Hic uero Basilij Ioannis sibi uendicat & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilij, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & magnum Dux Vuolodimeriæ, Moscoviæ, Novuogardiæ, Plefcouia, Smolenczkia, Taueriæ, Iugariæ,

c 2 Permia,

Permīa, Viackīa, Bulgariā, &c. Dominus & magnus Dux Novuogardiā terrę inferioris, & Czernigovuię, Rezanīa, Vuolotkiā, Rſchovuiā, Beloiā, Rostovuiā, Iaroslavuiā, Bielozeriā, Vdoriā, Obdoriā, Cōdinīa, &c. Porro cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, videtur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponā. Czar Rhutenica lingua regem significat. cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam cōsonantia, ab ultima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: unde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slavi regno Hungarico subditi, alio nomine regem appellant, nempe Kral, alij Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenque Czar dignius esse quàm Regis (licet idem significant) existimant. Cæterum si euoluas omnes eorum historias, atque sacram scripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris uero Kessar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quàm Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est usus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui principem Moscovuiæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo principum Moscovuiæ eo titulo antea esset usus: imò consiliarijs ipsis saepe data occasione, & aperte dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regij nominis rationem esse putabant, quòd sub imperio suo reges haberet: Albi uero rationem nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput uocant: ita illos propter alba tegumēta, albos appellari. Regis porro titulo utitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussię, Liuoniæ: & ut accepi, ad Turcarum principem. ipse uero à nemine horum, nisi fortè à Liuoniē. Rex appellatur. Titulis autem antiquitus, tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce uerbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dii, sed unus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscovuiæ, quo se regem, & hæredem ac dominum totius Rusiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiunctum uidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Dominus totius Rusiæ, & Magnus dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Smolenski, Tueriæ, Iugariæ,

A gariæ, Permiæ, Bolgariæ, &c. omisso Regis titulo. neuter enim horū alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscoviæ existentibus acciderat, cum regis Sigismundi literas ad se missas, atque titulo ducis Masouviæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi uerisimile non uidetur: præsertim cum nulli homini infensior sit, quam summo Pont. & quem nō nisi Doctoris titulo dignatur. Cæsarem autem Romanum non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomē suum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes; nec alium maiorem titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus, nam omnes alij qui unicum principatum habebant, dicebātur Knes: qui uero plures principatus, atq; alios Knes subiectos sub imperio habebant, Vueliki Knesi, id est Magni Duces appellabantur.

B neq; alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (ut supra dixi) seu equitum tenent. In Croacia uero primores similiter Knesi uocantur: apud nos uero, sicuti & in Hungaria, non nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarūt mihi uiri quidā principes dicere, imò ceu exprobrare, quod modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius uocari maluit: quodq; affirmet, me eas literas ad illum pertulisse. eamq; ob causam factum est, ut in nouissimis cum rege Polonia tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse uoluerit. Etsi uero his sermonibus, tanquam nec ueris, nec uerisimilibus minimè deberem cōmoueri: tamen eos non tam mea, quam optimi & clementissimi principis mei causa cogor refutare, cum uideā etiam pijsimos eius manes temerè in inuidiam uocari. Non est obscurum, fuisse quandoque similitatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigismundum Polonia regem, ea nimirum tempestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, ut frater sponsæ Ioannes, nuptijs Annæ filix Vuladislai regis Hungariæ, autoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumq; fieret ius successionis, quod Maximiliano, eius uē nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de causa sane Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere continctum. At posteaquam conuentu ad Posonium habito, de Antie nuptijs inter Maximilianum & Vuladislauum, presente & fauente Sigismundo, conuenit, extinctis subito & sublati omnibus suspicionibus & similitatibus, tam arctè complexus est Sigismundum Maximilianus; ut non dubitaret quandoq; dicere, (quod alibi quoq; retulimus) se cum Sigismundo & ad superos & ad inferos esse iturum. Etsi igitur fuit tem-

pus, cum Maximilianus sibi Moschum foederatum esse uellet: tamen ei **A**
 regium nomen nunquam tribuit: quod literis & instrumentis utrinque
 datis & acceptis, facile cōprobari potest, si cui forte testimoniū meum,
 etsi uerum & fidele, minus ponderis habere uideatur. Cur uero hunc
 titulum ab Imperatore Maximiliano ueteret Moschus, qui antequam
 quicquam inter eos negotij esset, ne in modo se ei parem, sed etiam supe-
 riorem uideri uoluit, nomen suam & titulum semper Imperatorio prae-
 ponens, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, ut dictum
 est, ceu mordicus retinetur. At Regium nomen, ne ad Poloniae quidem
 regem scribens, post meum ex Moscouia reditum usurpauit. Hoc qui-
 dem in confesso est, quod ad Imperatorem, aut summum Pontificem
 scribens, se Regem & Dominum totius Russiae uocat. Quin ne Impera-
 torio quidem nomine abstinet, si quas forte literas ex Ruthena lingua
 in Latinam uersas adiungit: nimirum ipsis interpretibus uocem Czar,
 quae Regem significat, Imperatorem uertentibus. Atque hunc in mo-
 dum idem se & regem & Imperatorem facit. Sed quod ab Imperato- **B**
 ribus, Maximiliano, eius uel nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniae re-
 gum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Re-
 giam dignitatem, ut fama est, a summo Pontifice petere, si eam antea ab
 Imperatoribus accepisset. Atque haec quidem dicta sint pro Maximili-
 ano Augusto, domino meo: qui Sigismundo regi, quoad uixit, certus &
 syncerus amicus fuit.

De me uero ipso quid dicam? Qua fronte quæso fuisset ausus, to-
 ties & in Poloniae & in Lithuaniae currere ac recurrere, in regum Po-
 loniae Sigismundi patris & filij conspectum uenire, publicis Polono-
 rum conuentibus interesse, uiros Principes intueri, si commodassem o-
 peram hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac uerbis, fraternè,
 amicè, benignè ac beneuolè, & Regi & Ordinibus omnibus frequentis-
 simè detuli, quicquid a coniunctissimo, optimo, & clementissimo Im-
 peratore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reuele-
 tur: certè si quid indignum officio meo admisisset, id dudum in lu-
 cem erupisset. Sed consolor me recti conscientia, qua nulla est con- **C**
 solatio firmior. Et acquiesco suauiter in Regum Poloniae gratia, ac cæ-
 terorum Poloniae ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defu-
 isse recordor.

Fuerunt forte tempora, quibus talia minore quàm nunc inuidia spar-
 gi potuissent. Sed hæc feri hoc tempore, quid est aliud, quàm quærere
 modos, ad dissociandas coniunctissimorum Principum uoluntates, quæ
 omnibus studijs atq; officijs copulandæ & consolidandæ essent? Vide-
 bantur acta transacta esse omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias
 Hungariae seruandas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum
 esse habitura. Verum quibus ea res & antè magno bono fuit, & am-
 plius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati,
 pactorumque & conuentorum obliti, res nouas & perniciosas moli-
 untur:

A untur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipfos, & uicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de uniuerso nomine Christiano quàm optime meritam, sint adducturi.

MODUS INAUGVRANDI

Principes.

Orem, quo Principes Moscoviæ inaugurantur, sequens formula, quam non ita facile consecutus sum, tibi depinget: & qua usus est Magnus Dux Ioannes Basilij, cum suum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnum ducẽ & monarcham Rursiæ inuestiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitanano collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai uocant: super quo Ducalis pileus, & Barma, hoc est ornamentum Ducale, ponuntur. Post, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, totus que conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos uni Duci magno Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant: qua finita, Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascendunt, in que sedilia collocata sedent, Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc uerba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina uoluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hæctenus obseruata consuetudine, patres Magni Ducis, filijs suis primogenitis consignabant Magnum Ducatum: & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina uoluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit unigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & post me, Magno Ducatu Uolodimeriæ, Novuogardiæ, & cætera. super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconum que iubet orationes diaconorum recitare. ipse interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem prophetam elegisti David seruum tuum, & inunxisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice à Sanctua-

rio tuo ad fidelem seruum tuum Demetrium, quem elegisti, exaltare **A**
 regem tuis gentibus sanctis, quem redemisti preciosissimo unigeniti
 filij tui sanguine: & inunge eum oleo laticia, protege eum uirtute ex-
 celli, pone super caput coronam de lapidibus preciosis, da illi longi-
 tudinem dierum, & in dextram sceptrum Regale: pone illum in se-
 dem iustam, circunda illum omnibus armis iusticiae, fortifica illum in
 brachio, & subiice illi omnes linguas Barbaricas: & sit totum cor eius
 in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum a fide mala, &
 demonstra illi saluum conseruatorem mandatorum sanctae tuae uni-
 uersalis Ecclesiae, ut iudicet populum in iusticia, & iusticiam praer-
 stet pauperibus, conseruetque filios pauperum, & consequatur dein re-
 gnum coeleste.

Postea clara uoceloquitur: Sicuti est tua potentia, & tuum est re-
 gnum: ita & laus & uirtus sit Deo patri, & filio, & spiritui Sancto, nunc
 & in secula seculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib.
 Metropolitanus, ut sibi barma porrigant, quae una cum pileo, quodam **B**
 tegumento serico (quod Schirnikoju appellant) tecta erat. Mox hanc
 tradit Magno duci, cruceque nepotem signat. Magnus autem dux eam su-
 per nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui
 diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi unico re-
 gi aeterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate uos nobis-
 cum, inquit, & orate omnia regnantem: Conserua illum sub protectio-
 ne tua, contine illum in regno, ut semper bona & decentia agat: fac clare-
 scat iusticia in diebus suis, amplificationeque sui domini, & ut in traquilli-
 tate eius quiete, sine discordia uiuamus, in omni bonitate & puritate. &
 haec submissius. Alta autem uoce: Tu es Rex mundi, & seruator anima-
 rum nostrarum: laus tibi patri, & filio, spirituique sancto, nunc & in se-
 cula seculorum, amen. Tandem pileum Ducalem a duobus Abbatibus
 mandato sibi allatum, Magno duci porrigit: ad haec, cruce nepotem in
 nomine patris, & filij, & spiritus sancti signat. pileum porro Magno du-
 ce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primum, dein archiepi-
 scopus & episcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine pera- **C**
 ctis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem sibi asidere iubet, pau-
 lisperque commorati surgunt. Interea diaconus Letaniam (ut uocant)
 incipit, Miserere nostri Domine: nominans Ioannem magnum ducem,
 rursus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepo-
 tem, & alios secundum consuetudinem. Finita Letania, orat Metro-
 politanus: O sanctissima domina uirgo Dei genitrix. & post orationem
 Metropolitanus & magni duces confident. Sacerdos seu diaconus lo-
 cum demonstrat, in quo legebatur Euangelium, altaque uoce dicit: Mul-
 tos annos Magno duci Ioani, bono fidei Christi dilecto, Deo electo, &
 Deo honorando, Magno duci Ioanni Basilij Vuolodimerie, Novuogar-
 diae & totius Russiae monarchae, per multos annos. Sub haec sacerdotes
 ante altare canunt: Magno duci multos annos, itidem in dextro ac sinistro
 choro

A choro diaconi canunt, Multos annos. tãdem rursus diaconus alta uoce, Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Christi dilecto, Deo electo & honorãdo: magno duci Demetrio Ioannis Vuolodimerig, No vuogardiã, & totius Rulsia multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroq; choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archiepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorificè consalutant, accedunt & filij magni ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

INSTITUTIONES MAGNI

Ducis iam inaugurati.

Dimon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne dux Demetri diuina uoluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iusticiam, & iustum iudicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus rectè fidelibus ex toto corde habeto. & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusq; filijs. tãdem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius uerò in ducali pileo & barma, ex æde diuã Virginis, magna Boiaronum caterua, filijs que comitantibus, ad templum Michaelis archangeli pergit, ubi in uestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templum que ingresso, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dengis aureis aspergitur. Post rectã in templum annunciationis Mariã progreditur, ubi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aspergebatur. Peractis tandem ijs, ad auum & matrem se contulit Demetrius.

C Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

Tychon archiepiscopus Rostouuiẽ. & Ioroslavuiensis: Nyphont Suldaliensis & Toruski: Vuasian episcopus Tvuerẽ. Prothasius, Resanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieufimi, Sarki & Podonski episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, prior monasterij ad sanctã Trinitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monasterij sancti Cyrilli: magnus deniq; conuentus religiosorum & Ecclesiasticorũ aderat. Inter prandendũ, muneris quasi loco oblatũ erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectũ, quo cingebatur. mox

Selgi

Selgi quoq; Pereaslavuski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereaslavuiensi, ha-
lecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus
piscium putant afferri, quod Pereaslavu nunquam separabatur a Mo-
scovua, uel Monarchia.

Barmai est ueluti torques latae formae, ex serico uilloso, extrinsecus ta-
men auro & omnis generis gemmis concinne confectus: quem Vuolo-
dimerus praefecto cuidam Caphae Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Vuolodimerus Mon-
mach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi qui-
busdam spirulis subinde sese uibrantibus, mirè concinnatum reliquit.
hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Russiae tenet.

Cæteras Russiae partes nunc unus Sigismundus Poloniae rex, ma-
gnusq; Dux Lithuaniae tenet. Cæterum cum regum Poloniae, qui ori-
ginem suam ex Lithuanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum
quaedam subiungenda uidentur.

Praefuit magno Ducatui Lithuaniae princeps quidam Vuiteni, **B**
quem cum famulus eius Gedemin, ut Polonorum annales referunt, oc-
cidisset, mox & ducatu & uxore potitus est: ex ea que inter plures alios,
praecipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est
Vuitoldus, quem alia Vuitovudum appellant: & Anna, Ianusij ducis
Mazouiae coniunx.

Vuitoldus reliquit unicam filiam Anastasiam, quae Basilio duci Mo-
scouiae in matrimonium collocata, Sophiae nominata est: ex qua na-
tus est Basilius, pater magni illius Ioanis, auus Basilij Rhutenorum prin-
cipis, ad quem Orator missus fuit.

Kestud porro ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miserè periit.
Vuitoldus quoque, uir, quo maiorem Lithuania non habuit, & ex ba-
ptismo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex uxore Maria, principe Tvuerensi Chri-
stiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnandi cupiditate non so-
lum regnum Poloniae, sed ipsam Hedviguim quoq; quae tum diadema-
te insignita regno praefuit, Vuihelmoq; duci Austriae desponsata fuit, **C**
atq; adeo parentibus primatibusq; utriusq; regni consentientibus, an-
te nubilem aetatem Regio more cum eo concubisset, affectabat: missisq;
mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedviguim uxorem ex-
petit. Ut autem Polonos in suam sententiam pertraheret, uoti que com-
pos fieret, inter alia fidem se Christi una cum fratribus suis, ducatus
item Lithuaniae & Samogithiae suscepturum pollicetur: alijsq; id ge-
nus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, ut Hed-
viguim horum auctoritate adducta, atq; etiam inuita, rescisso priore ma-
trimonij foedere, illi nuberet. quo facto, Iagelo ipse continuo Vuladis-
lai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptijs que pera-
ctis Hedvige uxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longe
post primo in partu mortua, Annam comitem Celeiae duxit uxorem: ex
qua

A qua suscepit unicam filiam Hedvugim, desponsatam Friderico iuniori Brandenburgensi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreae Ioanis ducis Chioyuiensis filiam Soncam, quæ post assumpto ritu Romano, Sophia appellata est, duxit: ex eaq; suscepit Vuladislauum & Casimirum filios.

Vuladislauus patri in regno successit, inq; Hungariæ regem, submoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladislao posthumo, coronatus, ad Vuarnamq; lacum post a Thurcis oppressus est.

Casimirus, qui tum magnum Lithuaniæ ducatum tenebat, & qui Ladislao posthumo similiter regnum Bohemiæ, forte fratris exemplo ductus, adimere uoluit, fratri in regno Poloniæ successit. dein eius Ladislai, Hūgariæ & Bohemiæ regis sororem Elisabetham in uxorem duxit: ex qua suscepit filios, Vuladislauum Hungariæ & Bohemiæ regem, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum, Poloniæ reges: Fridericum Cardinalem, & Casimirum, qui in Sanctorum numerum relatus est.

B Vuladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno successit: Maria Philippi regis Castellæ, archiducis Austriæ, filia in uxorem ducta, a Thurcis in Mohacz anno 1526 oppressus est.

Anna FERDINANDO, Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Austriæ nupsit: quatuor filijs, & undecim filiabus ex ea susceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547 moritur.

Ioannes Albertus sine coniuge obiit.

Alexander Helenam, Ioannis magni ducis Moscoviæ filiam, duxit uxorem: sine liberis tamen decessit.

Sigismundus ex priore uxore Barbara, Stephani comitis Zepusientis filia, suscepit Hedvugin, Ioachimi Brandenburgensis Electoris coniugem. Ex posteriore Bona, filia Ioanis Sfortiæ ducis Mediolani & Barrii, suscepit Sigismundum secundum Poloniæ regem, magnam Lithuaniæ ducem: qui Elisabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regis, &c. filiam, anno 1543. sexta die Maij uxorem duxit. quæ tamen immatura morte, & sine prole, anno 1545, die Iunij decima quinta decessit.

Eta decessit. Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ ante Gastoldo Lithuano nupta fuerat, inuitis parentibus: & subditis hoc matrimonium tam indignè ferentibus, ut rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam seditionem abiisset, si FERDINANDVS rex iniurias filie illatas ulcisci, quam earum memoriam deponere maluisset. Hac uero mortua, idem Sigismundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuersus, coniugio sibi copulauit Catharinam, germanam sororem Elisabethæ, quam Franciscus dux Mantuæ uiduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ sunt Cracouiæ, 31 Iulij, anno 1553. Vtrancq; sororem ego, tanquam Magister seu Præfectus Curia, ad sponsum deduxi.

Semouites Mazoyuig dux, ex Alexandra Jagelonis sorore suscepit multos filios, filiasq;. Filij sine liberis decesserunt. Ex filiabus Czimburgis nupsit

oglubni.

plie

psit Arnesto Austriae archiduci, ex eoq; genuit Fridericum Romano-
rum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus ge-
nuit Philippum, Hispaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FER-
DINANDVM, Romanorum Imperatores.

Ovuka Vuoleslao, Thefinensi duci, in matrimonium collocata est.

Amulia, Vuoguslao Stolpensium duci, qui nunc Pomeraniae dux
appellatur, nupsit.

Anna uero, Michaeli duci Lithvuaniae: Catharina innupta obiit.

Porro Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotesq;, item filiarum eiusdem
liberos, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq; Regum posteros, si quis or-
dine recedere uellet, in immensum tam numerosa proles excreceret: quae
tamen ut subito aucta est, ita nunc in uno regis Poloniae iam mortui fi-
lio, Sigismundo secundo Poloniae rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & regum ex
ea stirpe incidimus, haud abs re uisum est, si quae regnantibus Vuladis-
lao Hungariae & Boemiae, ac eius fratre Sigismundo Poloniae regibus
(Casimiri filijs) euenerunt, subiiceremus.

Posteaquam Vuladislao regno Hungariae, concedente, & ius succes-
sionis sibi reseruante Maximiliano Romanorum Imp. potitus esset, &
unicam tantum filiam iam consensens haberet: Maximilianus, quo ius
successionis aliqua arctiore coniunctione confirmaretur, cum Vuladislao
de matrimonio inter alterum nepotum suorum ex filio suo Philippo Hi-
spaniarum rege, & Anna Vuladislai filia contrahendo, tractare coepit.
Nam Annae nuptias perdit ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Ste-
phani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Mathiam regem,
atq; adeo apud ipsum Vuladislao auctoritas. Vehementer adnitente
matre uidua, quae primarios quosq; uiros in Comitibus & prouincijs
Hungariae, muneribus atq; stipendijs annuis (quae sua lingua largalafs
uocant) inescatos, & ad quaeuis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubi-
tans, quin horum studijs & suffragationibus, & matrimonium istud fi-
lio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet, quibus mulieris machi-
nationibus ingens deinde momentum addidit nuptiae, quae inter eius
filiam, Ioannis sororem, & Sigismundum Poloniae regem factae sunt. His
rebus animaduersis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio
inter nepotem suum & Annam instituerat, urgendum esse ratus, cum ex-
ploratum haberet, Vuladislao idem cupere, sed factione & studijs eo-
rum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam sibi iacien-
dam, & Hungariam armis tentandam esse putauit, quo in bello ego pri-
mum militiae tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum strepitu Ludou-
uicum Vuladislao nasci contigisset, interpositis primis inducijs, ad solidi-
orem pacem deuenit: quae deinde huc exiit, ut Vuladislao cum filio iam coro-
nato, & filia, a cuius frater Sigismundus Poloniae rex Viennam ad Maxi-
milianum uenirent: ubi factis cum Anna sponsalibus, & extinctis omnib. si-
multatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionem Ioannis Zapolitani
indulge-

A indulgebatur, principes isti perpetuo foedere sunt coniuncti. Sic autem Sigismundus rex tum Maximiliano Imp. satisfecit, seque approbavit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc rege, quacumque intendat, & ad superos, & ad inferos esse iturum. De Ludouico uulgo dictum est, quod immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoque immaturus, immaturam mortem obierit. His uero addi potest, quod mors eius regno Hungarię, & omnibus uicinis, non minus immatura quam acerba fuerit. Etsi uero salutaribus consilijs destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruantur rationibus quæsisse, constat. Nam ubi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curiaę suę magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patrum suum regem Sigismundum: summis precibus oratum atque obtestatum, ut ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum

B consiliorum causa cõuenire grauaretur. Sed cum hoc præcise recusatum esset a Sigismundo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum rex nunquam deinde uidebis, nec ullam ab eo legationem audies. Idque sic euenit. Nam rege Sigismundo ab Hungarię finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prusiam abeunte, nepos eius una cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quam à loco Mohaciensem uocant, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de uxore ducenda deliberanti, consultanti que, uisum tandem fuit, ut potius subditi alicuius filiam, quam externam duceret: tum ut maximis parceret sumptibus, simul ne uxorem peregrinis moribus diuersaque religione imbutam haberet. Huius autem consilij Georgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam uxorem ducturum. Sed tandem publico de consilio, Boiaronum filia numero mille & quingentæ, cum in unum locum conductæ essent, ut ex illis quam uellet, eligeret: delectu princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis

C filiam, contra Georgij opinionem in uxorem elegerat. Ex ea porro cum ad unum & uiginti annos liberos non suscepisset, sterilitate uxoris offensus, eam eo anno quo nos Moscoviam ueneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit. huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulantique, capillis primum abscisis, cum cucullam porrexisset, eam sibi iniici hæc adeo non patiebatur, ut apprehensam, in terramque proiectam cucullam pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygonia, unus ex primarijs consiliarijs, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cecidit, superaddens: Tu ne uoluntati Domini resistere audes? illiusque iussa capessere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua se auctoritate cæderet? Mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quod cucullam inuita atque coacta induat, protestatur, tantaque iniuriæ sibi illata Deum ultorem inuocat. Salomea itaque in monasterium coniecta,

d cum prin

cum princeps Helenam filiam Knes Basilij Lintzkij Cæci, iamque uita de-
 functi, fratris inquam ducis Michaelis Lintzkij, qui tum captiuus detine-
 batur, uxorem duxisset: continuo fama exoritur, Salomeam gravidam,
 propeque partum esse, rumore confirmabant duæ matronæ, primorum
 consiliariorum, Georgij parui thesaurarij, & Jacobi Mazur cubicula-
 rij, uxores: aiebantque sese ex ore ipsius Salomeæ audiuisse, ut quæ graui-
 dam se, & prope partum esse fateretur. Qua re audita, grauius commo-
 tus princeps, utramque a se repulit: alteram, Georgij uxorem, etiam uer-
 beribus affecit, quod tempestiuus de hac re ad se non retulisset. Mox ut
 rem compertam haberet, Theodericum Rack consiliarium, & Potat se-
 cretarium quendam, ad monasterium in quo detinebatur, mittit: illisque,
 ut ueritatem rei diligenter inquirerent, mandat. Quidam nobis tum Mo-
 scouia existentibus, sanctè affirmabant, Salomeam filium Georgiū no-
 mine peperisse: nemini tamen infantem ostendere uoluisse. Quin cogno-
 scendæ ueritatis gratia, quibusdam ad se missis, dicitur respondisse, indi-
 gnos illos esse, quorum oculi infantem uiderent: dum in suam Maiesta-
 tem ueniret, matris iniuriam ulturum, quidam uero eam peperisse, con-
 stanter negabant. Ambigua itaque ea de re est fama.

Basilij porro Lintzkij ex Lithuania profugi filiam, cur uxorem duxe-
 rit princeps, duas causas, præterquam quod se ex ea liberos suscepturum
 sperabat, fuisse accepi: tum quod socrus genus suum duxisset ex familia
 Petrowitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græco-
 rumque fidem sequebatur: tum quod Michaelem Lintzkij, singulari
 dexteritate ac rara quadam fortitudine uirum, patrum liberi habituri
 essent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres superstites, Ge-
 orgium & Andream: atque ideo si forte liberos ex aliqua alia uxore su-
 sciperet, eos fratribus uiuentibus, parum tutos fore in regni administra-
 tione putabat. Michaeli autem in gratiam recepto, libertateque donato,
 filios ex Helena susceptos, autoritate patrum in maiore quiete futuros
 non dubitabat, de cuius liberatione nobis præsentibus tractabatur:
 quem etiam uinculis solutum, liberisque custodijs honestè mandatum, ui-
 dimus tandem libertate donatum, interque cæteros Knesos testamento a
 principe nominatum, tutorem denique nepotum suorum Ioannis & Geor-
 gij institutum fuisse. Sed postea principe mortuo, cum uiduam regium
 thorum continuo cum quodam Boiarone cognomento Ovuczina con-
 taminantem, inque mariti fratres uinculis constrictos sæuientem, crude-
 liusque imperantem uideret, eam, ut honestius & sanctius uiueret, ali-
 quoties sola pietate ac honestate adductus admonuerat: sed huius illa
 admonitionem adeo moleste impatienterque tulit, ut mox qua ratione e-
 medio tolleretur, consilium quæreretur. causaque reperta, Michaeli aiunt
 continuo prodicionis crimine fuisse insimulatum, atque in carceres rur-
 sus coniectum, miserè tandem perisse: uiduam quoque non ita diu post
 ueneno sublatam, Ovuczina uero adulterum in partes dissectum
 fuisse. Matre itaque e medio sublata, maior natu filius Io-
 annes, 1528. anno natus, in regno successit.

RELI

A **R**ussia ut cœpit, ita in hunc usq; diem in fide Christi ritu Græco perseverat. Habuit Metropolitanum, quondam residentem in Chiovuia, dein in Vuolodimeria, nunc uero in Moscouia. Post, cum Metropolitanæ septimo quoq; anno Russiam Lithuanorum imperio subiectâ inuiserent, exactisq; nummis inde redirent, hoc Vuitoldus, ne uidelicet prouinciæ suæ argento exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaq; episcopis, proprium Metropolitanum constituit, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithuanianæ, suam sedem habet: quæ etsi Romanum ritum sequatur, plura tamē templa Ruthenici, quam Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterum metropolitanæ Rhuteni auctoritatem suam à patriarcha Constantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus suis aperte gloriantur, ante Vuolodimerum & Olham, terram Russiæ esse baptizatam & benedictâ ab Andrea Christi apostolo, quæ ex Græcia ad ostia Borysthenis uenisse ipsi affirmant: & aduerso flumine ad montes, ubi nunc Chiovuia est, nauigasse, atq; ibi omnem terram benedixisse & baptizasse: crucem suam illic collocasse, prædixisseq; magnam ibi Dei gratiam, multasq; Ecclesias Christianorum futuras. Post inde usq; ad fontes Borysthenis peruenisse in Vuolok lacum magnum, & per fluuium Lovuat descendisse in Ilmer lacum: unde per fluuium Vuolchovu, qui ex eodem lacu fluit, Novuogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atq; in mare usq; quod ipsi Vuaretzkoia appellat, nos Germanicum, inter Vuinlandiam & Livuoniam, Romam nauigando peruenisse. Postremo in Peloponneso propter Christum, ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Hæc Annales ipsorum.

B Eligebantur quondam Metropolitanæ, item Archiepiscopi, conuocatis omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & Prioribus monasteriorum, inquirebatur uir sanctioris uitæ per monasteria & heremos, eligebaturq;. Hunc uero principem aiunt ad se certos conuocare solere, atque ex eorum numero unum suo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæsaris Maximiliani Orator Moscouiæ ager, Bartholomæus Metropolitanus, uir sanctæ uitæ: cumq; princeps uiolasset iuramentum, per se & ipsum Metropolitanam duci Semesitz præstitum, & alia quædam designasset, quæ uidebantur contra auctoritatem illius esse, accessit principem, & inquit: Dum omnem auctoritatem tibi usurpas, ideo officio meo præesse non possum. Porrectoq; sibi baculo suo, quem in modum crucis ferebat, officium resignat. Princeps baculum cum officio sine mora suscipit, atq; pauperem cathenis uinctum, continuo Bielogefero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in uinculis fuisse: liberatum tamen post, priuatumque, in monasterio reliquum uitæ exegisse. Huic metropolitæ Daniel quidam XXX fere annos natus, homo corpore robusto atq; obeso, facie rubenti, successit: qui ne uentri magis quam ieiunijs, uigilijs ac orationibus deditus uideretur, quoties actum publicum esset celebraturus, sulphuris fumo tum faciem, ut impallesceret, inficere, atq; ita pallore imbutus, in publicum prodire solebat.

d 2 Sunt &

28
Sunt & alij duo Archiepiscopi in dominio Mosci, in Novuogardia, A scilicet Magrici & Rostoff. item Episcopi Tyuerensis, Resanensis, Smolensis, Permia, Suldali, Columnæ, Czernigouia, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moscovitico subiecti sunt. habent autē suos prouentus certos ex prædijs, & alijs extraordinarijs, ut uocant, accidentalibus: castra autem, ciuitates, aut ullam administrationē secularem (ut uocant) non habent: carnibus perpetuo abstinent. Abbates duos tantum in Moscovia esse reperi: Priores uero monasteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipsius Principis, cui nemo resistere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiusdam Varlami, Prioris Hutteniensis monasterij, anno 7034. instituti, literis, ex quibus capita rerū duntaxat excerpsti, apparet. Principio fratres alicuius monasterij, Magno duci supplicat, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis instituat. Electus autem, priusquam confirmetur a Principe, cogitur se iuramento atq; inscriptione obstringere, quod uelit in eo monasterio iuxta sanctorum patrum constitutionem piè & sanctè uiuere: omnes Officiales iuxta maiorum consuetudinem, cōsentientibus etiam senioribus fratribus, assumere: singulis officijs fideles præficere, atque commodum monasterij diligenter procurare: de negotijs & rerum causis, cum tribus aut quatuor senioribus deliberare, facta que deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atq; eorum communi sententia de rebus decernere, constituerq; non lautius priuatim uiuere, sed in eadem mensa perpetuo esse, & communi cibo cum fratribus uti: omnes census & redditus annuos diligenter colligere, ac in thesaurum monasterij fideliter reponere. Hæc sub magna pœna, quā sibi infligere Princeps potest, item priuatione officij, seruaturum se promittit. Obstringunt se iuramento quoque ipsi seniores fratres, prædicta omnia sese seruaturus, ac Priori instituto fideliter & sedulo obtemperaturos.

Sacerdotes seculares ut plurimum cōsecrantur hi, qui diu apud ecclesias tanquam diaconi seruiuerunt. In diaconum autem nemo consecratur, nisi coniugatus. unde plerunq; & nuptias celebrare, & in gradum Diaconatus simul ordinari solent. Si uero spōsa alicuius diaconi malè audit, etiam in diaconum, nisi integræ famæ uxorem duxerit, non consecratur. Mortua coniuge, sacerdos a sacris obeundis prorsus suspenditur: si castè tamen uiuit, officijs ac alijs rebus diuinis, cum cæteris ecclesiæ ministris, choro tanquam minister interesse potest. Erat quidem antea consuetudo, ut uidui castè uiuentes, sine reprehensione sacra peragerēt. Sed nunc mos inualuit, ut nullus uiduorum ad sacra facienda permittatur, nisi si monasterium aliquod ingrediatur, iuxtaq; regulam uiuat.

Quicumque sacerdos uiduus, ad secundas nuptias, quod cuique liberum est, transferit, is nihil habet cum clero commune: item nullus sacerdotum aut sacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, nisi diacono præsentate.

Sacerdotes in ecclesijs primum tenent locum. Et quicumque illorum contra religionem aut officium sacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio spiri-

cio spiri-

A cio spirituali subijcitur. Si uero furti aut ebrietatis accusatur, aut in aliud id genus uicij inciderit, a seculari magistratu, ut uocant, punitur. Vidimus Moscoviæ ebrios sacerdotes publice uerberari: qui aliud nihil querebantur, quam sese a seruis, & non a Boiarone caesos esse.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, sacerdotem in furto deprehensum, laqueo suffocari fecit. quã rem Metropolita grauius ferens, ad principem defert. Accersitus locum tenens, principi respondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non sacerdotem se suspendisse, atque ita ille impune dimissus fuit.

Si sacerdos queritur coram laico iudice, se a quoquam laico esse cœsum, (offensiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad seculare iudicium spectant) tum iudex, si forte cognouerit hunc ab illo laesum, aut quauis iniuria prius affectum fuisse, sacerdotem punit.

B Sacerdotes plerunque ex contributione curialium sustinentur, assignantur que illis domunculæ cum agris & pratis, unde uictum suis aut famulorum manibus, instar uicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando ecclesiæ pecuniâ datur ad usuram, de centum decem, eamque sacerdoti porrigunt, ne suis illum alere sumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate principum uiuunt. Certè non multæ parochiæ reperiuntur, prædijs ac possessionibus dotatae: exceptis episcopatibus, & quibusdam monasterijs. Nulla parochia, seu sacerdotium confertur cuiquam, nisi sacerdoti. In singulis autem templis unicum tantum altare, & in dies singulos unicum quoque sacrum faciendum putant. Rarissimè templum reperitur sine sacerdote, qui ter in hebdomada tantum sacra peragere obstringitur.

Vestitum prope laicorum habent, extra piretum paruum, & rotundum, quo rasuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres superimponentes: aut pileo oblongo ex castorû pilis, colore griseo, utuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Possioch dictos.

C Monasterijs præsent, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos Iguenos, illos uero Archimandritas uocant. Habent seuerissimas leges ac regulas: quæ tamen sensim labefactæ, iacent. Nullo solatijs genere uti audent. Cithara, aut aliud musices instrumentum, si apud aliquem repertum fuerit, grauissimè punitur. Carne perpetuò abstinent. Omnes, non solum principis mandato, sed & singulis Boiaronibus a principe missis parent. Interfui, quum prouisor meus a Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuo non dedisset, uerbera minabatur: quo audito, euestigio rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monasterijs in heremum se conferunt, ibi que tuguriola faciunt, quæ aut soli, aut cum socijs incolunt: uictum ex terra & arboribus quærunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem angustas, & in altum erectas, columnis sustinent.

Metropolita, Episcopi, & Archiepiscopi, quamuis carnibus perpetuò abstinent: tamè cum inuitant hospites laicos, aut sacerdotes, eo tem-

pore quò carnibus uescuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis A
in suo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitum est.

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferunt:
solus aut Episcopus Novuogardiensis albam bicornem, more nostro fert.
Vestres quotidianæ Episcoporum sunt, sicut aliorum monachorum:
nisi quò aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod
habet à pectore in utramque partem tres fimbrias albas, inflexas instar
riuuli fluentis: in significationem, quò ex corde & ore illorum fluunt
riuuli doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo
innituntur, quem gentiliter *Possoch* appellant, in modum crucis. Epi-
scopus Novuogardiensis album fert pallium. Cæterum Episcopi dunta-
xat circa res diuinas, ac ipsam religionem pie procurandam ac promouen-
dam sunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, offi-
cialibus administranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter sanctos
uenerantur: alios uero, qui post illud schisma fuerunt, execrantur, tan- B
quam eos qui ab Apostolorum sanctorumque patrum, & septem Conci-
liorum ordinationibus defecerint, & tanquam hæreticos & schismaticos
appellant: eosdemque maiori odio prosequuntur, quam ipsos Mahume-
ranos. Dicunt enim, septimo generali Concilio conclusum esse, ut ea que
in præcedentibus constituta ac determinata erant, in posterum quoque
firma, rata & perpetua essent: nec unquam posthac cuiquam licere aliud
Concilium aut indicere, aut accedere, sub pœna anathematis. & hoc se-
uerissime seruant. Erat quidam Metropolitanus Ruffiæ, qui ad instan-
tiam Eugenij Papæ Synodum accesserat, ubi & Ecclesiæ erant unitæ: re-
uersus in patriam capitur, omnibus bonis spoliatur, atque in carceres con-
iicitur: ex quibus tandem euasit.

Inter nos & illos fidei diuersitatem esse, licet ex literarum exemplo co-
gnoscere, quas Ioannes Metropolita Ruffiæ ad Archiepiscopum, ut ipsi
dicunt, Romanum, dederat, ut sequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiss. Apostolica sede ac uo- C
catione digniss. qui ex remotis respicis ad humilitatem & paupertatem no-
stram, & alis dilectionis foues nos, & salutas nos sicuti tuos ex charitate,
& interrogas specialiter de nostra fide uera & orthodoxa: de qua etiam
audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Episcopus retulit, admiratus es. Et
quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper saluto te, hono-
rando caput tuum, & deosculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & a
suprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis
spiritualibus & nobis, ordinem bonum. Nescio unde exortæ sunt hære-
ses, de uera salutis & redemptionis uia: & mirari satis non possum,
quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam ueritati inimicus, ac mu-
tuæ beneuolentiæ aduersarius fuerit, qui fraternam nostram charitatem
à tota Christiana congregatione alienauit, dicens, nos non esse Christia-
nos. Nos profecto, Christianos uos ex Dei benedictione ab initio co-
gnouimus, licet in omnibus fidem Christianam non seruetis, & in mul-
tis diuer-

A tis diuersi sitis: id quod ex septem magnis Synodis ostendam, in quibus fides orthodoxa & Christiana instituta est, ac prorsus confirmata, in quibus etiam tanquam septem columnis sapientia Dei domum sibi ædificauit. In his præterea septem Synodis, omnes Papæ digni sunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiscum sentiebant. In primo autem Synodo erat Syluester Papa, in secunda Damasus, in tertia Cœlestinus, in quarta beatissimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in sexta Oaphanius, uir honorandus, & in Sacris scripturis doctus: in septima S. Papa Adrianus, qui misit primum Petrum Episcopum & Abbatem monasterij sanctæ Sabæ: unde postea exortæ sunt dissensiones inter nos & uos, quæ pullularunt præcipue in antiqua Rana. Sunt profecto mala multa, quæ a uobis contra leges diuinas ac statuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam scribemus. Primum; de ieiunio sabbathi, contra legem obseruato: secundo de ieiunio magno, in quo septimanam abscinditis, & carnes comeditis, ac propter carniuum uoracitatē homines ad uos allicitis. Item, qui sacerdotes secundum legem ducunt uxores, illos uos reijcitis. Item qui a presbyteris in baptisate inuncti sunt, illos uos iam denuo inungitis, dicentes, illa simplicibus sacerdotibus facere non licere, sed solis episcopis. Item de azymis malis, quæ manifeste iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, ut quæ confirmata sunt per S. Synodos, ea uos cœpistis permutare & peruertere, dicentes de spiritu sancto, quod non tantum a patre, sed & a filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spirituale, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur isti errores, & ut unanimes essemus in concordia Spirituali. sicut dicit sanctus Paulus, informans nos: Oro uos fratres propter nomen Domini IESU CHRISTI, ut idem sentiatis, & dicatis, & non sit inter uos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad uos scripsimus: deinceps & de alijs scribemus charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiuius, agnosces ipse nobiscum, transgredi per uos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes uestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quod uerbum uestrum esset uanum. Et quod manifeste erretis, nunc palam redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, uidetis quæ de isto S. Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maxime beatus Papa Clémens, primus post sanctum Petrum apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, ut est in Canone LXXXIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, quod die Dominico uel sabbatho ieiunaret, præter sabbathum magnū, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod uos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum hæresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno utuntur. quis enim uerus Christianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa uester,

ca prohibet. Nos profecto, cum rescueramus, in Armenia, & alijs quibusdam locis, ovis & caseo in magno ieiunio uesci, nostris illico mandauimus, ut ab eiusmodi cibo atque omni imolo demoniorum abstinerent: a quibus si quis non abstineret, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, a sacris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum, de coniugio sacerdotum, quod ab illis qui uxores habent, sumere corpus Domini renuitis: cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem, secundum legem uxorem habentem, & dicit, quod non liceat ex manibus eius accipere Sacramentum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, uel sacerdos dimittens propriam uxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio, seu confirmatio. Nonne ubique dicitur in Synodis: Confiteor unum baptisma, in remissionem peccatorum: Si ergo est unum baptisma, erit & unum chrisma, & uirtus eadem tam Episcopi quam sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est principium & radix totius hæresis, sicuti demonstrabo. & quanquam necesse esset huc multas adducere scripturas, tamen id aliàs faciam, & in præsentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à ludæis fiunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani sumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi ludæorum de sabbatho, azymis, & circuncisione obseruationes, nobis obmittendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur unum ex illis, sicuti dicit sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctificauit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens, Accipite & manducate, &c. Considera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, sed panem. Quod illo tempore nec azymi erant, nec pascha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Pascha Iudæorum, ut daret azyma Apostolis, probabile est per hoc, quod Iudæorum Pascha stando fit & comeditur: quod in Christi cœna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim, item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in cœna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desiderauit hoc Pascha manducare uobiscum: Iudæorum pascha non intelligit, quod antè semper comedebat cum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, necessitatem faciendi, tanquam Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem ego do uobis. similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in sal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quod nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas uel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinatis Laodicensis, & Pauli Syrii Samosatensis, & Eutychni, & Diasteri, aliorumque qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, diabolicoque spiritu repleti: Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in Deum pa-

A Deum patrem & filium, & spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile est profecto, & horrendum dictu: quod audetis fidem peruertere: cum ab initio per uniuersum orbem, in omnibus Christianorum ecclesijs constanter canatur: Credo in spiritum sanctum, & Dominum uiuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Quare igitur uos non dicitis, sicuti alij Christiani omnes: sed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apostolus dicat: Si quis annunciauerit uobis, præter ea quæ uobis diximus, anathema sit. Utinam uos non incurratis istam maledictionem. Difficile est enim, & horrendum, Dei scripturam, compositam per sanctos, permutare & peruertere. Nescitis quàm maximus sit error. Nam duas uirtutes, duas uoluntates, & duo principia de sancto spiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæresi Machidonix conformes estis: quod absit. Oro, & me inclino ad sanctos pedes tuos, ut ab huiusmodi errorib. qui inter uos sunt, cesses, & maxime ab azymis abstineas. Volui etiam aliquid scribere de suffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: sed de his postea (si Deus uoluerit) scribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quod de his rebus ad te scripsi. An autem sunt facienda illa quæ fiunt, interroga scripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut scribas ad Dominum nostrum patriarcham Constantinopolitanum, & ad sanctos Metropolitæ, qui uerbum uitæ in se habent, & sicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim potest, ut Deus per illos super huiusmodi erroribus inquirat, emendet & constituat. Deinde si tibi uidebitur, mihi minimo inter alios omnes, rescribas. Saluto te ego Metropolitæ Russiæ, & alios omnes tibi subiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Episcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas spiritus sancti sit tecum, & cum omnibus tuis: Amen.

SEQUUNTUR CANONES CUIUS.

*dam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim
ut potui adsequi, adiungere uolui.*

VERI in necessitate absque sacerdote baptisentur. Animalia, uolucres, ab auibus uel feris lacerae, non comedantur: qui uero comederint, aut in azymis celebrauerint, uel in septuagesima carne uisi fuerint, uel animantium sanguinem uorauerint, corrigantur.

Aues, animalia suffocata, non comedantur.

Rhuteni cū Romanis in necessitate comedant, celebrent autē minime.

Rhuteni omnes Romanos non recte baptisatos, quia in aqua toti non sunt immerisi, ad ueram fidem conuertant: quibus conuersis, non statim Eucharistia, sicuti nec Tartaris, alijs uel à fide sua diuersis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, super quibus consecrationes fiunt, non comburantur: sed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, sepeliantur.

Si in

Abbas

Si in loco sacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, uacuis A
relinquatur.

Maritus monasterium ingressus, si eius uxor alteri nupserit, in sacer-
dotem consecratur.

Principis filia, ei qui communionem in azymis, & cibis utitur immun-
dis, non in matrimonium locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus uescuntur, pelli-
bus, femoralia ferant.

Non confessi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non
admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non intersint.

Sacerdos si sciens, personam iam tertio expetentem matrimoniū con-
iunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uxore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupse-
rit, ad communionem, nisi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus alienæ fidei uendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur. B

Vxor sacerdotis ab infidelibus capta, redimatur: & in matrimonium,
quia uim passa est, reassumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiscentes, com-
munionem non priuentur: sed ad eandem, iniunctis quibusdam pro pœ-
nitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monasterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non nisi publicè, in Ecclesijs contrahatur.

SEQUUNTUR QVAESTIONES

*Cyrilli cuiusdam, ad episcopum Niphontem Nouuo-
gardensem.*

Quid si homo post communionem, ex nimia cibi aut potus re-
pletionem euomerit? **R**ESPON. Quadraginta diebus ieu-
nando pœniteat. Si non ob repletionem, uerum ex nausea, C
XX diebus: si uero alia leui ex causa, minus. Sacerdos tale
quiddam committens, XL diebus à diuinis & abstineat, & ieiunet: sin a-
lia leui ex causa, per septimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte
abstineat. Si autem tertia aut quarta post communionem die euomerit,
agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & uiginti
diebus pœniteat: si uero in infirmitate euomerit, tribus diebus: uomi-
tum uero igni comburat, & centum Psalmos dicat: si autem canis uomi-
tum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si uasa terrea, uel lignea immunda fuerint, quid faciendum? **R.** Ora-
tionibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendū? **R.** Det grifnam unam pro quin-
que Misis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dici-
tur Kuthia. Sacerdos uero habeat uinum proprium.

Quid si

A Quid si monacho infirmo, Seraphica ueste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari uoluerit? R. Inter ecclesiam nostram **v i i** diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsentate dicantur deuotè: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactarijs abstineat, octaua die lotus ingrediatur ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis uestibus induatur, corona seu fertum super caput illi imponatur, chrismate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, proq; nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, uel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies festus est, homo in ecclesiam eat: humanis uero necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, per totum annum seruari liceat? R. Seruetur in uase mundo: sacerdos uero id infirmo porrigens, parum uini addat.

An aquam uino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit uinum tantum.

An infirmis dæmoniis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti uxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit uxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Græcia non seruetur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non uescantur: laici uero eadem die deosculantes S. Crucem, carnes edere possunt, nisi forte in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, mane ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem quæ sub umbilico est, ecclesiam ingrediatur, Euangelium legat: ad altare uero accedere, uel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cum uxore concumbere, & sic deinceps.

C An uxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram quadragesimam cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut uespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore utendum? R. Dominicis & sabbatis diebus, piscibus: alijs uero Ikhri, hoc est, piscium intestinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, & bibant kguas: id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres uero pro salute uiuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta uero de pisces, fabis, & cicere, pariter coctis. condiantur melle, & zaccaro. adhibeantur etiam, si habentur, alij fructus. Kuthia autem hac, per actis exequijs, in ecclesia utantur.

Quando

4008A

Quando Bulgari, Polovuczi, & Czudi baptisandi: R. Si quadraginta diebus antè ieiunent, & orationes mundæ super illos dicantur: si uero Slauus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptisans autem puerum, manicas bene succingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptismatis in ueste aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus, templum non ingrediatur.

An mulier post menstrua, communicanda: R. Non communicetur, nisi prius sit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ: R. In locum ubi mulier peperit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda uasa, diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus esse prius mundandam.

An post occasum solis sepeliendum: R. Occaso iam sole, nemo sepeliatur: est enim hæc mortuorum corona, uidere solem antequam sepeliantur. Plurimum autem meretur, qui ossa mortuorum & imagines antiquas condit.

An liceat marito, circa festum Paschæ sumere Eucharistiã: R. Si cum uxore per quadagesimam non concubuerit. Item, qui dentibus die Paschæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua sanguis manauerit, eadem die à communione abstineat.

An liceat marito, proxima post communionem nocte cum uxore concumbere: R. Licet, diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, si depraui ingenij conceperit puerum uxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas sacerdoti, ut pro eis oret.

Si forte lacerata papyrus, quæ aliquid sacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat: R. Non.

An liceat lacte alicuius uaccæ, eodem die quo uitulum edidit, uti: R. Non, quia est sanguine mixtum: post biduum autem licebit.

Quando potest aliquis à sacris suspendi: R. Sacerdos tempore ieiunij femine alicuius amore flagrans, inq; os eius linguam insertans, semen denique genitale libidine inflammatus spargens, à diuinis per integrum annum abstineat: si uero ante sacerdotium tale quid commiserit, in sacerdotem non consecratur.

Laicus uero eiusmodi peccata ac flagitia designans, eo anno non communicetur.

An sit initiandus sacris is, ex quo aliqua uno duntaxat concubitu concepit: R. Raro concipiunt ex primo coitu. decies autem si congressus fuerit, non consecratur.

Præterea qui uirgini stuprum obtulit, aut uxorem suam uitiatam primo concubitu animaduertit, in sacerdotem pariter non consecratur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit: R. Perpetuo ab Eucharistia, nisi iamiam animam agens, abstineat.

Licebit ne cuipiam in uita, pro animæ suæ salute exequias mortuorum obire: R. licet.

An con-

A An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare potest? **R.** Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? **R.** Non debet.

An puerpera deploratæ ualeitudinis, communicari debet? **R.** Dummodo ex eo loco, ubi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rē habere cum uxore eo loci, ubi sunt imagines sanctorum? **R.** Accedens ad uxorem, non ne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene reclusæ & opertæ fuerint, coi relicebit.

An liceat illico à prandio, uel cœna, antequam dormias, in templo orare? **R.** Vtrum melius, dormire, an orare?

Potest ne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq; porrigere Sacramentum? **R.** Potest.

Quomodo ducendę uxores? **R.** Volens uxorem ducere, quadraginta, aut minus octo diebus, se ab alijs mulieribus contineat.

An mulieri quæ facit abortum, pœnitendum? **R.** Mulier nō casu aliquo, sed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quę uiro suo aquā, qua ipsa se lauit, ad bibendū, ut se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius uaccæ, qua cum homo miscuit corpus, utendum? **R.** Omnes, præter excessorem, uti possunt.

An mulier consilio uetularum, quo concipiat, utatur? **R.** Mulieres, antiquarum uetularum consilio, herbis, ut concipiant, utentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteant, atq; sacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita ut abortum faciat, medio anno pœniteat. Obsterrices quoq; octo diebus ab æde sacra abstineant, dum orationibus mudentur.

BAPTISMVS.

Baptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacerdos, ante ianuam habitationis in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, pueroq; nomē imponit. Dein x l. communiter die, si forte puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod cōsecratum est in hebdomada magna, inungitur deniq; myrrha, ut ipsi dicunt. Aqua uero baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuo post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptizantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesset: neq; unquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, utuntur. Susceptores ex uolūtate parentum assumuntur: & quoties præeunte certis uerbis sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit, eosq; cere etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neq; saliuam cum puluere.

e Sequitur

SEQUITUR BULLA ALEXANDRI

Papa, ex qua Baptismus Rhutenorum abunde constat.

Alexander Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Altitudo diuini consilij, quod humana ratio nequit comprehendere, ex suæ immensæ bonitatis essentia, aliud semper ad salutem humani generis pullulans, tempore congruo, secreto mysterio, quod ipse Deus nouit, opportuno, producit & manifestat: ut cognoscant homines, ex suis meritis, tanquam ab ipsis, nihil proficere posse, sed eorum salutem & omne donum gratiæ ab ipso summo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non sine grandi & spiritali mentis nostræ laticia accepimus, quod nonnulli Rhuteni in ducatu Lithuaniæ, & alijs ritu Græco uiuentes, fidem tamen Christianam aliàs profitentes, qui Vuilnensem ac Chioviensem, Lutzeorientem, & Mednicensem ciuitates & dioceses, ac alia loca eiusdem ducatus inhabitant, sancto spiritu cooperante illustrati, nonnullos errores, quos hactenus, ritu & more Græcorum uiuentes, obseruarunt, penitus ab eorum mentibus & cordibus abdicare, & unitatē fidei Catholicę & Latine Romanę Ecclesiæ amplecti, & secundum ritū eiusdem Latine & Romanę ecclesiæ uiuere desiderant & proponūt. Sed quia more Græcorū, scilicet in tertia persona baptisati fuerunt, & nonnulli asserunt eos de nouo baptisari debere, prædicti qui ritu Græco hactenus uixerūt, & adhuc uiuunt, tanq̄ antea rite baptisati, renuunt & recusant de nouo baptisma suscipere. Nos igitur, qui ex commisso nobis desuper, licet insufficientib. meritis, officio pastorali, cupimus singulas oues nobis commissas ad uerum ouile Christi perducere, ut fiat ex illis unus pastor, & unum ouile, & ne sancta Catholica ecclesia diuersa & deformia membra à capite discrepantia, sed conformia habeat, attendentes quod per foelicis recordationis Eugenium Papam quartum prædecessorem nostrum, in concilio per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atq; Armeni, unā cū Romana ecclesia sentientes interfuerūt, definitum fuit, formam huius sacramenti Baptismatis existere, Ego te baptizo in nomine patris & filij et spiritus sancti, amen: ac etiam per illa uerba, Baptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris & filij & spiritus sancti: uel, Baptizatur manib. meis talis, in nomine patris & filij & spiritus sancti: uerum perfici baptisma, quoniam eius principalis causa, ex qua baptisma uirtutē habet, sit sancta trinitas: instrumentalis autē sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exponitur actus qui per ipsum exercetur ministerium, eius sanctæ trinitatis inuocatione efficitur sacramentum: & propterea huiusmodi sacramenti, sic in tertia persona collati, reiterationem necessariā non existere: habita etiam super hoc cum fratribus nostris deliberatione matura, auctoritate Apostolica, nobis & alijs Romanis Pōtificib. ab ipso Iesu Domino nostro per beatum Petrum (cui & successoribus eius Apostolatus, ministerij dispensationem commisit) tradita, tenore præsentium discernimus atq; declaramus, omnes & singulos sic in tertia persona baptizatos,

A zatos, uolentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & sanctæ Romanæ ecclesiæ uenire, simpliciter & sine alia cōtradictione, aut etiam obligatione, uel coactione, quòd iterum rebaptisentur: etiam cum intentione, quòd aliàs ritus per oriētales ecclesias seruari soliti, hæreticam prauitatem non cōcernen. obseruari possint: facta prius tamen per eos omnium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana ecclesia, & illius ritu ac sanctis institutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fore. exhortaſ. etiam per uiscera misericordiæ Dei nostri, omnes & singulos qui prædicto modo baptizati sunt, & ritu Græco uiuunt, ut abnegata omniū errorum, quæ secūdem morem & ritum Græcorum hætenus obseruarūt, quicq; ab immaculata & sancta Catholica, Latina & Romana ecclesia, & illius sanctorum patrum institutionibus approbatīs deuiant, uelint eidem Catholice ecclesiæ, illiusq; salubribus documentis, pro animarum suarum salute & ueri Dei cognitione adhærere: & ne eorum sanctum propositum à quouis retardari possit, modo uenerabili fratri

B nostro Episcopo Vuilnensi, in uirtute sanctæ obedientiæ committimus & mādamus, quatenus omnes & singulos sic baptizatos, & ad unitatem præfatæ Latinæ ecclesiæ uenire, & errores prædictos abiurare uolentes, ad præfatæ Latinæ ecclesiæ unitatem, errorum huiusmodi abiurationem per se uel per alium, seu etiam alios seculares Prælatos, ecclesiasticos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obseruatiæ professores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit committendum, recipiat & admittat: ac tam sibi quam illi, aut illis, cui uel quibus, quoties expedierit, id duxerit committendum, singulos præfatos, sic inueniētes ab excessibus, propter obseruationem huiusmodi errorum, ac hæretica prauitate inde proueniente, nec non excommunicationis sententia, alijsq; censuris & pœnis ecclesiasticis, quos quomodolibet propter ea incurrēt, dicta Apostolica auctoritate absoluedi, ac eis pro modo culpæ pœnitentiam salutarem iniungēdi, aliacq; in præmissis necessaria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per

C presentes. Verum quia forsā difficile foret, presentes nostras literas ad singula loca, ubi opus fuerit, referre: uolumus, & eadē auctoritate Apostolica decernimus, quòd earūdem literarum trāssumptū, manu alicuius notarij publici subscripto, & sigillo præfati Vuilnē. seu alterius alicuius episcopi, uel prælati ecclesiastici munito, eadē fides prorsus adhibeatur in iudicio & extra, & aliàs ubilibet, ubi fuerit exhibitū uel ostēsum, sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ uel ostensæ, non obstātibus cōstitutionib. & ordinationibus apostolicis, ceterisq; cōtrarijs quibuscunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hęc paginam nostræ constitutionis, declarationis, exhortationis, cōmissionis, mādati, cōcessionis, uoluntatis & decreti infringere, uel ei ausu temerario cōtraire. Si quis aut hoc attentare præsumperit, indignationē omnipotentis Dei, ac beatorū Petri & Pauli apostolorū eius, se nouerit incursum. Datum Romæ, apud S. Petrū: Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo primo, decimo Kal. Septem. Pontificatus nostri anno nōno.

Confessionem quamuis ex constitutione habent, uulgus tamen eam **A** Principum opus esse, & præcipue ad nobiles dominos & præstantiores uiros pertinere existimat. Confitentur circa Paschatis festum, magna cordis contritione ac ueneratione. Stat confessor, unâ cum confitente, in medio templo, uultu conuerso ad imaginem quandam, ad hoc constitutam. Finita dein confessione, pœnitentiâq; iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipsam imaginem subinde sese inclinant, signoq; crucis frontem pectusq; signant: magno deniq; gemitu clamant, **I E S V C H R I S T E** fili Dei, miserere nostri. Nam hæc communis illorum est oratio. Quibusdam pro pœnitentia ieiunia, nōnullis certæ quædam preces (Dominicam etenim orationem perpauci sciunt) iniunguntur: quosdam, qui grauius aliquid commiserint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamq; consecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis seruant. Item peccatum die Sabbatho cōmissum, leuius iudicant, minusq; pœnitentiæ pro eo iniungunt. Sunt complures & leuissimæ causæ, pro **B**pter quas in templum non admittuntur: solent tamen exclusi plerunque portis & fenestris templi astare, atque inde non minus uidere & audire sacra, quàm si in templo fuissent.

Is qui concubuerit cum uxore sua, & post constitutum tempus se non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMUNIO.

Communicant sub utraq; specie, miscentes panem uino, seu corpus sanguine. Sumit sacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigit que communicanti. Quotiescunq; aliquis in anno uoluerit, modo confessus fuerit, sumere corpus Domini potest: alioqui tempus constitutum ad festum Paschatis habent. Pueris septem annorum porrigunt sacramētum: dicuntq; tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut forte animam agere cœperit, ut de pane sumere non possit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicandum, non nisi dum sacrum fit, consecratur: pro infirmis autem consecratur die Iouis, in maiori hebdoma- **C**da, & conseruatur per totum annum. Cæterum cum fuerit necesse, accipit inde portiunculam, quam uino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum, nec sacerdotum, horas Canonicas, ut uocant, orat, nisi habeat imaginem præsentem: quam etiam nemo, nisi magna ueneratione, attingit. qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quàm omnes prætereuntes, aperto capite, cruce se signantes, inclinando, plurimum uenerantur. Libros Euangelij non nisi in locis honestis, tanquam rem sacram reponunt: neque manibus tangunt, nisi prius cruce se munierint, & capite aperto inclinato que honorem exhibuerint: post, summa cum ueneratione in manus sumunt. Panem quoque, antequam uerbis consuetis more nostro consecratus fuerit, circumlatum.

A cum latum per ecclesiam, conceptis uerbis uenerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies uiri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & ueritu eleganti uenerantur: uulgus, domestici ac serui, plerumque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Ciues & mechanici, diuinis interfunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quam bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam uulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, ut puta Natalis Domini, ferijs Pasce, Pētecostes, & alijs quibusdam potare illis permissum est: quibus sanè non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in ferijs Pentecostes. In octaua uero Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi, more nostro non uenerantur.

B Iurando ac blasphemando, raro nomen Dei usurpant, cum autem iurant, per osculum crucis dicta uel promissa firmant. Blasphemiæ eorum, Hugarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quod si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PURGATORIUM.

C Purgatorium nullū credunt: sed dicunt, unicuique uita defuncto, secundum meritum suum esse locum: pijs quidem lucidum, cum angelis placidis: impijs autem obscurum, & cæca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extremum iudicium: aliæ contra. Neque animam à corpore separatam, pœnis obnoxiam esse putant. nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quod autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queant. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à Sacerdote aspergatur. Cœmeteria pro sepeliendis corporibus non cōsecrant. aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

DIUORUM CULTUS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis ueneratur, deique eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysaletzki, uir magnus & strenuus, in quodam conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi

curſu aſſequi non poſſet, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. **A**
 Tartarus hæc audiens, terricus exclamat: Nicolae, ſi hic tuo auxilio me
 aſſequetur, nullum miraculum facies: ſi uero me alienum à tua fide, ab
 illius perſecutione incolumem ſeruaueris, tum magnū erit nomē tuum.
 aiunt Michaelis equum reſtitiffe, Tartarumq; elapſum. Tartarum quo-
 que deinceps Nicolao ob incolumitatem ſuam, in ſingulos uitæ ſuæ an-
 nos, certas menſuras mellis obtuliſſe: totidemq; menſuras Michaeli pa-
 riter in memoriam liberationis ſuæ, adiuncta etiam honoraria ueſte ex-
 pellibus Madauricis, miſiſſe.

IEIUNIVM.

Ieiunāt in Quadrageſima ſeptē perpetuas ſeptimanas. Prima lactarijs
 utūtur, quam Syrna, quaſi caſeacea, appellāt: ſequentibus uero ſeptima-
 nis omnes (extra peregrinantes) etiam piſcibus abſtinent. Sunt qui
 diebus Dominicis & Sabbatho cibum ſumunt, reliquis diebus ab omni
 cibo abſtineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, ci-
 bum ſumunt, reliquis tribus quoq; abſtineant. Reperiuntur etiam plu-
 rimi, qui diebus Lunę, Mercurij & Veneris, panis fruſto cum aqua ſum-
 pto contenti ſunt. Reliqua per annum ieiunia non ita ſtrictē obſeruant:
 ieiunant autem poſt octauam Pentecoſtes, quæ illis eſt dies omniū San-
 ctorum, uſq; ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde
 habent ieiunium Diuæ Virginis, à prima Auguſti uſq; ad Aſſumptio-
 nem Mariæ. Item ieiunium Philippi, ſex ſeptimanis in aduentu Domi-
 ni, & dicitur Philippi: quod initium eius ieiunij contingit feſtum Phi-
 lippi, ſecundum eorum Calendarium. Si deniq; feſtum Petri & Pauli,
 item Aſſumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea
 die carnibus uelſcuntur. Nullius ſancti uigiliam ieiunio uenerantur, præ-
 ter decollationem S. Ioannis, quam x x i x Auguſti quotannis obſer-
 uant. Si deniq; in maiori ieiunio quadrageſimæ aliquis ſolennis dies, ut
 Annūciationis Mariæ, inciderit, eo piſcibus utuntur. Monachis autem
 multo grauiora & moleſtiora ieiunia impoſita ſunt, quos Kruas, hoc eſt **C**
 potu acetoso, & aqua cum fermento mixta, contentos eſſe oportet. Sa-
 cerdotibus quoq; aqua mulſa & ceruiſia eo tempore ſunt prohibita: li-
 cet nunc omnes leges ac ſtatuta diffluant, uitenturq;. Porro extra tem-
 pus ieiunij, die Sabbatho uelſcuntur carnibus, Mercurij uero abſtinent.

Doctores quos ſequuntur, ſunt: Baſilius magnus, Gregorius, & Ioan-
 nes Chryſoſtomus: quem dicunt Slatauſta, id eſt aureum os. Conciona-
 toribus carent. Satis eſſe putant, interfuiſſe Sacris, ac Euangelij, Episto-
 larum, aliorumq; doctorum uerba, quæ uernacula lingua recitat Sacrifi-
 cus, audiuiſſe: ad hoc, quod uarias opiniones ac hæreſes, quæ ex concio-
 nibus plerunq; oriuntur, ſeſe effugere credunt, feſtos dies proximæ ſe-
 ptimanæ die Dominico annunciant, publicamq; cōfeſſionem recitant.
 Principem porro ipſum quicquid credere aut opinari uidēt, id rectum,
 omnibusq; ſequendum eſſe ſtatuunt.

Accepimus Moscoviig, patriarchā Conſtantinopolitanū ad petitiō-
 nem ipſius

A nem ipsius Mosci, misisse quēdam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisq; & grauissimis erroribus animaduersis, coram Principe pronunciaisset, eum planē esse schismaticum, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: hæc inquam ubi dixisset, non multo post (etsi eum summa prosequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscoviæ essemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumq; pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatus ē medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusq; consiliarius Principis, cum eandē causam quoq; foueret, defendereq; ab omnibus continuo officijs remotus, gratiaq; Principis deciderat. Sedenim eius opera carere Princeps cū haudquaq; posset, rursus in gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim uir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscoviam uenerat: quem tantopere Princeps uenerabatur, ut egrotū semel cum ad se uocasset, primi nominis aliquot suis consiliarijs demādauerat, ut illū in uehiculo sedentē, in suam habitationem usq; ferrent. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamq; altis gradibus portari se recusaret, depositusq; uehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hunc Princeps cum fortē uideret, stomachari grauitate coepit, inq; lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo consilijs, negotioq; confecto, in lectica uirum per gradus deferēdum iubet, semperq; deinceps sursum ac deorsum portandum mandauit.

Religiosorum præcipua cura existit, ut quoslibet homines ad fidem suam perducant. Monachi heremite bonā iam olim idololatrarum partem, diu multumq; apud illos uerbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad uarias regiones Septentrionem uersus & orientem sitas, quo non nisi maximis laboribus, famæ ac uite periculo perueniunt, neq; inde aliquid commodi sperant, nec petunt: quin hoc unicum spectāt, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum de uio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in uiam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovia præcipuū monasterium S. Trinitatis, quod XII miliaribus Ger. Occidentem uersus à Moscovia ciuitate distat, ubi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabilisq; gentium ac populorū cōcursu pietate que celebratur. Eo Princeps ipse sæpe, uulgus uero quotannis certis diebus confluit, monasterijq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut siue pauci, siue multi eo uenerint, semper tamen cibi tātum remaneat, quo eius monasterij familia saturetur: adeo ut nihil unquam desit, neq; superfluat.

Gloriātur Mosci, se solos uere Christianos esse; nos uero dānant, tan-

quã defertores primitiuae Ecclesiæ, & ueterũ sanctarum cõstitutionum. Quod si quis nostrę religionis homo ultrò ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendę & complectendę religionis eorum causa, cum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodã casu est cõpertum, quẽ huc inferendum putauĩ. Ciuis quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam eunti cõmendarat, & penè inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natum, nomine Erasmus, adolescentem non indoctum: potationi tamen usq; adeò deditum, ut nõnunq; usq; ad insaniam inebriaretur: meq; frequẽti sua ingurgitatione quandoq; cogeret, ut ei cõpedes injciendos curarem. Itaq; erroris sui cõscientia uictus, associatis sibi Moscis tribus, & auriga meo Polono, nocte quadam e Moscouia urbe aufugit: & Occa fluuio tranato, uersus Asoph iter intēdit. Quo comperto, Princeps cõtinuò suos ueredarios, quos illi Gonecz uocant, quoquo uersum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent, ut ipsi quoque ad perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinq; equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi commõstrare coegissent. Itaq; excubitores uestigijs illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderant, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosq; longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus, equos longius digressos reducere uellet, ex herbis in eum profiliunt: eiq; mortem, si uel minimam edat uocem, minantur, atque ita uinctum tenent. Cumq; rursus equos longius propellerent, eosq; unus & alter & tertius reducere uellet, pari modo omnes ordine ex insidijs capiuntur, uno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerẽt, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigę nomen) in clamauit. At cum is se captum & uinctum esse respõdisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, uobis captis, liber esse, aut uiuere uolo, atq; ita sese dedit, cū ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis, cū petiissẽm a Principe, ut mihi mei restituerẽtur: respondit, Nõ licere cuiquã reddere hominem, qui ad Moscos percipiendę uerę religionis causa (quam, ut dictum est, se solos tenere prædicant) accessit. Aurigã tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmu reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiuncto, quem illi Pristauũ uocãt, malè de Principe sensuros, & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne uerò uel Princeps, uel ego culpari possemus, rogauĩ ut eũ in cõspectũ consiliariorum suorũ nobis presentibus uenire permitteret, ut illius uolũtas ab ipsomet intelligeretur. Hoc ubi assentiente Principe factum esset, percõtabar Erasmu, an apud principẽ religionis ergo manere uellet. Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene straueris, bene decumbes. Post Lithuanus quidã, qui se familię Comit̃s Nugarolis adiunxerat, cum eum a proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quod meam se-

ueritatem

A ueritatem timeret. Ibi cum Lithuanus ei dixisset, Num redire uellet, si cum Comes in familiam suam reciperet: assensit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quaesisset, an consentirem: respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porro ad Moscos raro cōfugere solēt, nisi quibus alibi uiuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seuerinus Nordvued, regis Danig Christierni præfectus maris, homo quidem militaris, sed quod uis negotiū in nomine demonis auspiciari solitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput regni Suetiæ est, uernaculaq; ipsorum lingua Stockholm appellatur, incolis suis exosum esse, sua que sponte Daniæ regno celsisse uideret, munitum quendam locū in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Baltheum diu infestabat, nemini parcens, æquè amicos ac hostes spoliabat. Tandem, ubi contra se tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab insidijs tutus esse posset, uideret: assumpto certo prædonum numero ad principem Moscouiæ cōfugit, uenitq; certis nauibus in fluuiū Narua, ad arcem Mosci Iuanougorod. Inde terrestri itinere Moscouiā, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti intercessione dimissus, in obsidione Florētiæ Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

Volodimerus mysterijs uiuifici lauacri, Anno 6496 initiat, decimas una cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliendos: iuuandos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibus ue bona igni absumpta essent, ac subleuandam denique miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperumq; Ecclesias, & in primis propter defunctorum & uiuorum refrigerium. Idem Vuolodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualium subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, & totum statum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proscura ad Sacra cōficiunt, quas Proscurnicas uocant: item uxores filios que Sacerdotum, medicos, uiduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, qui ue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum uestes conficiunt. Quicquid itaq; inter prædictas personas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & cōstituere potest. Si uero inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquunt.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knefos quam Boiarones, atq; omnes secula-

nes secula-

nes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinet, si quando uxor marito non obsequatur, si quispiam in adulterio seu fornicatione deprehensus fuerit, si uxorem consanguineam duxerit, si coniunx coniugi quippiam mali machinetur. Item diuinationes, incantationes, uenena, contentiones propter hæresim uel fornicationē susceptas: aut si filius parentes, sorores uel acerbius increpauerit, læserit uel. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorum spoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sanctorum, aut statua Crucis quicquam auulserint: qui canem, auem, aut aliud aliquod animal immundum in ædem sacram duxerint, aut comederint, punire. Ad hæc, singulas rerum mensuras ordinare, statuere que debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atque traditionibus diuersa reperiantur. Sūt enim non tam uetustate ipsa, alia quidem in locis alijs mutata, quàm pecuniæ studio pleracq; deprauata, uitiataq;.

Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primum in accubitu locum, absentibus fratribus suis, deferre. In funebri sacro, cum Metropolitam atq; Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandij cibum potumq; porrigit: dein fratrem suum, uel principem aliquem uirum, qui uices suas ad prandij usq; finem suppleat, constituit.

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis utuntur, ut uiderem, equidem impetraueram. Atque ita utroq; legationis meæ tempore, in festo Assumptionis Mariæ, x v uidelicet die Augusti, cum maius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuisset, uidi Principem ad dextram portæ, qua ingressus erat, ad parietem aperto capite stantem, Posochq; baculo (ut uocant) innitentem, ante se quendam Colpaack dextra tenentem: Consiliarios uero ad columnas templi, quò loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super tabulato, Metropolita solenniter uestitus, mitramq; rotundam supernè imaginibus Sanctorum, infernè uero hermellinis pellibus ornatam gestans, stabat, Posochq; baculo (quemadmodum Princeps) innitebatur, atq; mox cantantibus alijs, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum uersus procedens, in læuam contra nostrum morem conuersus, per minorem portā egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atq; Diaconis: ex quib. unus in patena, super capite, panem iam ad sacrificandum præparatum, portabat: alter uero, coopertum calicem: cæteri promiscuè, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi circumstantis acclamatione ac ueneratione ferebant. Quidam porro ex circumstantibus acclamabant, Domine miserere. alij fronte terram, more patrio, tangebant, flebantq;. Varia denique ueneratione ac cultu circumlata signa uulgus prosequabatur. Post finito circuitu, per mediam chori portam ingressis, Sacrum, seu summum (ut uocant) officium cceptum est fieri. Cæterum totum Sacrum, seu Missa, gentili ac uernacula lingua apud illos peragi solet. Epistola præterea, Euangelium pro tēpore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo astiti clara uoce recitantur. In priore mea legatione, eodē festo die, ultra
centum

A centum homines in fossa arcis laborantes uidi: quod feriari non nisi Principes & Boiari, ut infra dicemus, solent.

RATIO CONTRAHENDI

Matrimonium.

Nhonestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, ut sibi in matrimonium locetur. Patris est, iuuenem alloqui, ut ducat filiam suam. In hac autem uerba plerunque proloqui solent: Cum mihi sit filia, uellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita uidetur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein si parentes & proximi assensi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filia dotis nomine dare uelit, tractant. Mox dote constituta, nuptijs dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab ædibus sponsæ usq; adeo arcetur, ut si forte petierit, eam saltem ut uideret, tum parentes respondere solent: Cognosce ex alijs qualis sit, qui eam norunt. certè nisi sponsalia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita ut sponsus non possit, etiam si uellet, sine graui pœna, eam repudiare, aliàs non datur illi accessus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, uestes, framea, pecora, serui, & similia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsæ mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptijs, de prompta rursus ordine conspiciat: atque ex his, si quæ placent, sibiq; usui futura uidentur, ea mittit ad forum, iubetq; singula ab his qui rebus precia imponunt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ seruauit, in anni spacio iuxta æstimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis ualoris compensat. Porro si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus ad iuratos æstimatores continuo recurrit, illum que horum æstimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satisfecerit, aut munus acceptum non restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Denique si alicuius donum iuratis æstimandum dare neglexerit, ex uoluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem uulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

Matrimonium ita contrahunt, ut quartum gradum consanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hereticum putant, germanos fratres, germanas ducere sorores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in uxorem audet. Obseruant etiam seuerissime, ne hi matrimonio implicentur, inter quos spiritualis cognatio baptismatis intercessit. Si quis alteram uxorem ducit, sit que bigamus, concedunt id quidem, sed uix legitimum matrimonium esse putant. Tertiã uxorem ducere, sine graui causa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuiquam, nec etiam Christianum esse iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudiati, id tamen maxime celant, quod contra religionem ac statuta esse sciunt. Principem ipsum Salomeam uxorem, propter sterilitatem repudiatam, in monasterium intruisse, atque Helenam filiam Knes Basilij

Lynski

Lynski duxisse, paulo antè diximus. Ante aliquot annos etiam quidam A
dux Basilius Bielski ex Lithuania in Moscovitiam profugerat: eius uxorem iuuenē, & quam paulo antè duxerat, cum amici diutius apud se detinerent, (putabant enim illum amore ac desiderio adolescentulæ rursus rediturum) Bielski causam uxoris absentis in consilium Metropolitæ refert, communicatoq; consilio Metropolita inquit: Quando non tua, sed uxoris potius, atque adeo cognatorum culpa fit, ut cum ea esse tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq; ab ea absolvam. Quare audita, mox aliam ex principum Resanensium progenie natam duxit, ex qua etiam filios suscepit, quos nunc in magna apud Principem auctoritate uidimus.

Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Tepidus est ut plurimum cōiugatorum amor, præsertim nobilium & principum uirorum: eo quod puellas nunquam antè uisas ducunt: ac seruitijs Principis occupati, deserere eas coguntur, aliena interim turpicq; libidine sese contaminantes.

Mulierum conditio miserrima est. Nullam enim honestam credunt, nisi domi conclusa uiuat, adeoq; custodiatur, ut nusquam prodeat. Parum inquam pudicam existimant, si ab alienis externis uel conspicitur. Domi autem conclusæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorsus iuris aut negotij in ædibus habēt. Omnes labores domestici seruorum opera fiunt. Quicquid mulierum manibus suffocatur, siue gallina, siue aliud aliquod animalium, id abhorrent tãquam impurum. Qui uero pauperiores sunt, eorum uxores domesticos labores obeunt, & coquunt. Cæterũ cum uiris absentibus fortè, & seruis, gallinas iugulare uolūt, stant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prætereuntesq; uiros, ut ipsi interficiant, plurimum rogant.

Rarissimè in templa, rarius etiam ad amicorũ colloquia, nisi senes admodum sint, omniq; suspicione careant, admittuntur. Certis tamen & festiuis diebus animi gratia concedunt uxoribus ac filiabus, ut in pratis amœnissimis conueniant, ubi super quadam rota instar Fortunæ insidentes, alternatim sursum ac deorsum mouentur: aut alioqui funem appendunt, quo suspensæ ac insidentes, hinc inde impulsæ feruntur, mouenturq;: aut deniq; quibusdam & certis cãtilenis, manibus plaudētes se oblectāt, choreas prorsus nullas ducunt. Est Moscoviæ quidã Alemanus faber ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat uxorem Rhutenã. ea cum apud maritum aliquandiu esset, hunc ex occasione quadam amicè sic alloquitur: Cur me, coniunx charissime, non amas? Respondet maritus: Ego uero te uehemēter amo. Nondum, inquit, signa habeo amoris. Querbat igitur maritus, qualia signa uellet? Cui uxor: Nunquam, ait, me uerberasti. Mihi sanè uerbera, inquit maritus, non uidebantur signa amoris: sed tamen nec hac parte deero. Atq; ita non multo post, crudelissimè eam uerberauit: falsusque mihi est, longe maiore amore se à sua uxore posthac obseruatum fuisse, quam rem sepius exercuit: nobisq; tum Moscoviæ existentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

Omnes

A Omnes se Principis chlopos, id est seruos fatentur. Item prestantiores, ex maiore parte emptos aut captos seruos habent: quos autem liberos in seruitio nutriunt, nisi non est liberum quolibet tempore discedere. Si aliquis citra uoluntatem domini abit, nemo eum assumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neque posthac alios famulos assequi potest.

Gens illa magis seruitute, quam libertate gaudet, nam morituri ut plurimum certos seruos manumittunt: qui se tamē continuo alijs dominis, pecunia accepta, in seruitutem uendicant. Si pater filium, ut mos est, uendit, & is quocumque tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hunc rursus atque iterū iure patrię potestatis uendere potest. Post quartam autem uenditionem, nil iuris amplius in filium habet. Ultimo supplicio solus Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoque anno, per prouincias delectu habitō, filios Boiaronum conscribit: ut numerum illorū, & quot quisque e quos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, ut supra dictum est. Qui uero per facultates rei familiaris possunt, stipendio militant. Raro illis datur quies: nam aut bellum infert Lithuanis, aut Liouoniensibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanensibus. aut si nullum bellum gerit, praesidia tamē in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Praecopensium eruptiones ac depredationes, uiginti milia hominū imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouincijs ordine quosdam uocare, qui Moscovia sibi omnia ac quaelibet praestant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officijs inseruire, sed omnes & singuli, tam stipendiarum quam gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum usum accommodata, ut se in omnes partes nullo negotio uertere, arcumque intendere queant. Pedibus usque adeo attractis insidentes equo, ut nullum haste aut teli paulo uehementiorem ictum sustinere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique utuntur, quod semper minimo digito dexterae inheret, ut id quoties opus sit, apprehendant & utantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum e manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instar cœstus, qui Rutenice Kesteni, Polonice Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in uaginis adeo reconditos habent, ut uix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere possis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito sinistro annectunt, ut arcum apprehendere, eoque retento uti possint. Porro quam simul & eodem tempore manibus teneant frenū, arcum, frameam, telum & flagellū, istis tamen scite & sine ullo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex prestantioribus, lorica, ihorate affabre ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, utuntur.

f Sunt

50 Sunt qui habent uestem bombycis lana suffertā, ad sustinendos quos-
cunque ictus. Lanceis quoque utuntur. A

Peditatu uero & tormentis in conflictu nunquam usi sunt. Etenim
quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem,
id repente & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormen-
ta subsequi possunt.

Modernus tamen princeps Basilius, cum rex Præcopensis, nepotem
suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscoviam
tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequenti circa Oc-
cam fluuium castra posuerat. atque peditatu tum primum & tormentis
usus est, fortasse ut potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam
priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub acer-
uo fœni delituisse, deleret: aut denique regem, quem ditionem suam rur-
sus inuasurum putabat, à finibus suis arceret. Certè nobis præsentibus
habuit ex Lithuanis, uariaque hominum colluie, mille & quingen-
tos fere pedites. B

Hostem primo impetu audacissimè aggrediuntur, nec diu perseverant:
ac si innuere uellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro ui, aut impressione acriore expugnare, sed longa magis
obsidione, homines fame aut prodicione ad deditionem adigere solent.
Quanquam Basilius Smolentzko ciuitatem ad motis tormētis, quæ par-
tim ex Moscovia secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, op-
pugnabat, quassabatque: nihil tamè effecerat. Obsederat & Casan magna
militum ui, ad motis pariter tormentis, quæ secundo fluuiio eò portauerat:
sed tum quoque usque adeò nihil effecerat, ut dum arx incensa fundi-
tus conflagraret, atque ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem
collem interim miles ascendere, occupare uel ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui
præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & no-
stri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quod omnia
in celeritate posita habent, neque sciunt neque possunt uti.

Omitto etiam, quod tormentorum discrimen, seu, ut uerius dicam, u-
sum ignorare uidentur. Nesciunt inquam, quādo uel maioribus, quibus C
muri demoliuntur: uel minoribus, quibus acies impetusque hostium dis-
rumpitur, uti debeant. Id quod cum aliàs sæpe, tum maxime eo tempore
accidit, quum Tartari Moscoviam iam iam oppugnaturi ferebantur.
tum enim Locumtenens tanquam in re subita, maius tormentum sub
portam castris, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat:
cum id tamen uix tridui spacio eò deduci potuisset, ad hæc semel dunta-
xat exoneratum testudinem & portam dissipasset.

Magna est hominum, ut in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuersi-
tas ac uarietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salu-
tem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: assecutus, seu appre-
hensus ab hoste, nec se defendit, nec ueniam precatur.

Tartarus uero deiectus ex equo, spoliatus omnibus armis, grauissimè
etiam uul-

A etiam uulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunq; potest ratione, ad extremum usq; spiritum se defendere solet.

Thurcus, dum uidet se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex ueniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus uictori porrigit, speratq; captiuitate uitam se impetraturum.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, ubi præstantiores tentoria erigunt: alij uero ex arbutis ueluti arcum in terram figunt, penulisq; tegunt, quò ephippia, arcus, & id genus alia recondant, se que ab imbre defendant. Equos ad pascua pellunt, quorum causa tam late disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi fortè locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibus uè munitus.

Posset fortè cuiuspiam mirum uideri, quòd se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, ut supra dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniam & frugalitatē paucis aperiam. Qui habet sex, aut aliquando plures equos, **B** ex ijs uno tanquam baiulo, siue clutellario, qui uitæ necessaria portet, utitur. In primis habet milium contritum in sacco, longitudine duorum aut trium palmitum: deinde suillæ carnis salsæ libras octo, aut decem. habet & sal in sacco: & si diues est, mixtum pipere. Præterea unusquisque secum fert securim, fomitem, lebetes, aut ollam cupream, ut si aliquo fortè deueniat, ubi nihil fructuum, allij, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollam que aqua replet, in quam coclear plenum milij, sale addito, iniicit, coquit que: eo cibo dominus & serui contenti uiuunt. Porro si dominus nimium famelicus fuerit, totum absumit: itaque serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregiè ieiunant. Ad hæc, si dominus uult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis suillæ. Hoc nō loquor de præstantioribus, sed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus, & alij militiae præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum post ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

C Item cum habet fructus, aut allium, aut cepas, tum facile alijs omnibus carere possunt. Ingressuri præliū, plus spei ponunt in multitudine, & quantis copijs hostem adoriantur, quam robore militum, ac instructo quam probe exercitu: felicitusq; eminus, quam cominus pugnant. atque ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri, præcipue student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes una tubas inflant, intonantq;: mirum tum ac inusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quando utuntur, tum una hora, plus minus, sine ulla respiratione, seu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primum aere implere solent: dein naribus spiritum identidem attrahere edocti, tuba uocem absque intermissione edere dicuntur.

Omnes uestitu, seu corporis cultu simili utuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum ferè more, gestant: in quibus Christiani nodulos, quibus pectus cōstringitur in dextro: Tartari

uero haud dissimili uestitu utentes, sinistro latere habent. Ocreas ferè ru-
beas, easq; breuiiores, ut quæ genua non attingant, soleasq; ferreis clau-
culis munitas gestant. Indusia omnes ferè uarijs coloribus circa collum
exornata habent: eaq; monilibus seu globulis argenteis, aut cupreis de-
auratis, additisq; ornamentis causa unionibus, constringunt.

Ventrem nequaquam, sed femora cingunt: atque adeo pubetenus,
quo magis promineat uenter, cingulum demittunt. Quin & nunc Itali
& Hispani, imò & Germani ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco am-
plo & celebri, unde uideri & exaudiri a pluribus queant, conuenire so-
lent. quibusdam autem sibilis ceu signo dato, conuocantur: conuocati
illico concurrunt, manusq; conferunt. certamen pugnis ineunt, mox pe-
dibus promiscue ac magno impetu faciem, guttur, pectus, uentrem, ge-
nitalia quatiunt: aut quacunque ratione possunt, alios alij inter se de ui-
ctoria cõcertantes prosternunt, adeo ut sepe inde exanimati asportentur.
Porro quicumque plures uincit, diutius in arena durat, fortissimèq; uer-
bera tolerat, is præ ceteris laudatur, uictorq; celebris habetur. Hoc cer-
taminis genus institutum est, ut assuescant adolescentes uerbera ferre, i-
ctusq; quoscunq; tolerare.

Iustitiam strenue exercent in prædones: quibus comprehensis, calca-
nea primum frangere, dein in biduum aut triduum usque, dum intume-
scant, quiescere: post, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent.
Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, so-
ciosq; scelerum indicandos, utuntur. Cæterum si in quæstionem uoca-
tus, supplicio dignus fuerit repertus, suspenditur. Alio genere pœnæ son-
tes raro puniuntur, nisi quid immanius commiserint.

Furta raro capitali pœna, imò homicidia raro, nisi prædæ gratia facta
fuerint, puniuntur. Qui uero furem in furto deprehendit, & occidit, im-
punè id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Princi-
pis detulerit, & rem ut acta est exposuerit.

Cum brutis congregientes, ne illi quidè ultimo afficiuntur supplicio. c

Pauci ex præfectis habent authoritatem, ultimum supplicium irro-
gandi. Ex subditis nemo aliquem torquere audet. Pleriq; malefactorum
Moscouiam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali au-
tem tempore ut plurimum in fontes animaduertunt: æstiuo enim, belli-
cis negotijs impediuntur.

SEQUUNTUR ORDINATIONES

à Ioanne Basilij Magno Duce, Anno mundi
7006 facta.

QUO reus fuerit in unum rublum condemnatus, soluat Iu-
dici altinos duos, Notario octo dengas. Si uero partes re-
deunt in gratiam, priusquam in locum duelli uenerint, nõ mi-
nus Iudici & Notario soluât, ac si iudiciũ factũ fuisset. Si uene-
rint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere
possunt,

A possunt, ibiq; forte in gratiam redierint, soluant Iudici, ut supra, Ocolniko L. dengas, Nedelnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & unam dengam. Si uero uenerint ad duellum, & alter uictus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma uicti, Scribæ L. dengas, Nedelnico poltinam & quatuor altinos. Si uero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam uel furtum, tunc accusator si uicerit, ab reo accipiat quod petijt, Ocolniko detur poltina & arma uicti, Scribæ L. dengæ, Nedelnico poltina, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid uictus reliqui habuerit, uendatur, iudicibusq; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorū suorū, proditores castrī, sacrilegi, plagiarij, itē qui res in alterius domū clāculum inferūt, easdemq; furto sibi ablatas dicunt, quos Podmetzchek uocant, præterea qui incendio homines affligunt, quicq; manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntur.

B Qui primum furti cōuictus fuerit, nisi forte sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit unde accusatori aut iudici satisfaciāt, morte plectatur.

Si alioqui fur cōuictus, nō habeat, unde accusatori satisfacere possit, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis uir iureiurando affirmet, illum antea quoq; furti cōuictū, aut furti causa cuipiā reconciliatū fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, ut supra.

Si aliquis uilis conditionis, aut suspectæ uitæ, furti in simuletur, uocetur in quæstionem. Si uero furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione unius rubli soluantur Iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum unum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac æquitati consonum illis uidetur, tum de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario uero IIII dengæ soluantur.

Quicumque alterum furti, spoliij, seu homicidij accusare uult, Moscoviam proficiscitur, petitq; ut talis in ius uocetur. Datur illi Nedelnick, qui reo diem dicit, eundemq; Moscoviam perducit. Reus porro in iudicio constitutus, plerumque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare uelint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit, dicens: Peto mihi decerni iura-

mentum, me'que iustitiæ diuinæ permitto, petoq; campum & duellum. **A**
Atq; illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Uterque quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item
uterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Com-
muniter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armil-
las, galeam, lanceam, securim, & ferrum quoddam in manu, instar pugio-
nis, in utraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita
expeditè utuntur, ut in quolibet congressu non impediatur, neq; manu ca-
dat. eo autem in pedestri certamine plerunq; utuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein alijs utuntur armis: cum mul-
tis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvuanis
certantes, plerunq; succubissent. Nouissimè autem cum Lithvuanus
quidam **X X V** annos natus, cum quodam Mosco, qui plusquam **X X**
duellis uictor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, il-
lum ut uideret, continuo accersiri iubet, quo uiso, in terram expuit, & sta-
tuit, ne in posterum ulli externo duellum contra suos decerneretur. **Mos-** **B**
sci plurimis ac diuersis armis se onerant uerius, quam ar- nant: externi au-
tem consilio magis quam armis tecti, congregiuntur. Cauent in primis,
ne manus conferant: quod Moscos plurimum brachijs lacertisq; ualere
sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos uincere solent. U-
traque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spe-
ctatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum utun-
tur. Etenim si alteri horum uidetur iniuria aliqua fieri, tum ad propul-
sandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt, mox etiam alterius: atq;
ita utrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res
capillis, pugnis, fustibus, sudibusq; præuistis.

Vnius nobilis testimonium plus ualeat, quam multorum uilis condi-
tionis hominum. Procuratores rarissime admittuntur, quisque causam
suam exponit. Princeps, quanquam seuerissimus sit, nihilominus tamen
omnis iustitia, & palam fere, uenalis est. Audiui quendam consiliarium,
qui iudicijs præerat, fuisse deprehensum, quod ab utraque partium in **C**
quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudi-
casset, quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo
iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atque ideo magis
huic quam illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps
sententiam reuocasset, ridens tamen, illum impune dimisit. Fortasse tan-
tæ auaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Prin-
ceps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunita-
te proposita, conuiet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed
ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficillimus.

Ocolnick personam Prætoris, seu iudicis à Principe constituti susti-
net: alia's supremus consiliarius, qui semper apud Principem uersatur,
eo nomine uocatur. Nedelsnick, est commune quoddam eorum officium,
qui homines in ius uocant, malefactores capiunt, carceribusq; coercent:
atq; hi Nobilium numero continentur.

Coloni

A Coloni sex dies in septimana domino suo laborant, septimus uero dies priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & a dominis suis attributos agros, & prata ex quibus uiuunt: reliqua omnia sunt dominorum. Sunt praeterea miserimae conditionis, quod illorum bona, nobilitati ac militum praedae exposita sunt: a quibus etiam per ignominiam Christiani, aut nigri homunciones uocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe sibi tamē ac ignominiosum esse putat, si manu laboraret. Hoc aut turpe nō esse ducit, cortices, seu putamina fructuū, & praesertim melonū, allij, ac caeparū, a nobis & famulis nostris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Caeterum sicuti cibo parca, sic potu, ubicūq; se occasio offert, immoderate utuntur. Omnes ferē tardi ad iram, item superbi in paupertate: cuius grauem comitē habent, seruitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas uidemus, solidosq; ex officina gestant. Vestibula aedium satis quidem ampla, & alta: fores uero habitationum humiles habent, ita ut ingressurus quispiam demittere se & inclinare cogatur.

B Manuario qui uiuunt labore, & operam suam uendunt, mercedem unius diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas, neque hi strenue laborant, nisi bene uerberati. Audiui seruitores aliquando conquestos, quod a dominis non essent probe uerberati. Credunt se suis dominis displicere: signumq; esse indignationis, si non uerberentur.

DE INGRESSU IN ALTE- rius domum.

In singulis aedibus & habitationibus habent imagines sanctorum, pictas, aut fusas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingressus habitaculum, continuo caput aperit, ac ubi imago sit, circumspicit: qua uisa, ter se crucis signo munit, caput que inclinans inquit: Domine miserere. Dein salutat hospitem, his uerbis: Deus det sanitatem. Mox porrectis manibus, deosculantur se mutuo, capitaq; inclinant, dein continuo alter alterum intuetur, uter nimirum se magis inclinaret, demitteretq;: atque ita ter quaterq; alternatim caput inclinantes, honoremq; mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Post sedent, negotioq; suo confecto, hospes recta in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuersa: rursus que ter signo se crucis munit, priora que uerba inclinato capite repetit. Postremo data accepta que prioribus uerbis salute, abit. Si est alicuius authoritatis uir, illum tum hospes sequitur ad gradus usque: si praestantior, longius comitatur, habita & obseruata cuiusque dignitate. Mirabiles obseruant ceremonias, nulli etenim tenuioris fortunae homini licet intra portam domus alicuius praestantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus est, etiam ad uulgares nobiles: qui uel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorem authoritatem suamq; obseruantiam retineant. Nullus etiā nobilis, qui paulo ditior est, ad quartam uel quintam domū pedes progreditur, nisi subsequatur equus.

Hyemis tamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem, ^A absq̄ periculo uti nō possunt: aut quādo aulam Principis, aut Diuorum templa fortē ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedent, raro aut nunquam inambulando quicquā tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deambulantes in diuersorijis nostris, atque inter ambulandū negotia frequenter tractare uiderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis cum iusto equorum numero habet: ut cum cursor Regius aliquo missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, ut quemcunque uoluerit, eligat equum. Mihi ex Novuogardia magna celeriter Moscovuiam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nōnunquam quadraginta, quinquaginta ue adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnusquisque igitur nostrū, equum qui sibi cōmodus uidebatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itinere diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuo ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cui libet celerrimo uti equorum cursu: & si fortē aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam fortē occurrente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impunē quidem licet. Equum porro in itinere uiribus exhaustum, relictumq̄ Iamschnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, preciumq̄ ratione itineris habita, persoluere solet. Plerunq̄ de X uel X X uerst, numerantur sex dengæ. Eiusmodi porro ueredariorum equis, seruator meus ex Novuogardia Moscovuiam, interuallo 600 uerst, hoc est C X X Ger. miliar. L X X I i horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum est, cum equuli tam parui sint, & longē negligentius quam apud nos currentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscovuiticam, ^C Novuogardensem, Tvuerensem, & Plefcovuiensem. Moscovuiticus nummus non rotunda, sed oblonga & ouali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in una rosæ: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte utraque scripturam habet. Illorum porro centum, unum Hungaricalem aureum: Altinum sex dengæ, Grifnam uiginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc utrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti ualent Rublum.

Tvuerēsis utrinq̄ scripturā habet, & ualore Moscovuitico equiparat.

Novuogardensis in una parte Principis in solio sedentis, hominisq̄ ex aduerso sese inclinātis imaginem: in altera scripturam habet, atq̄ Moscovuiticum ualore in duplo superat. Grifna porro Novuogardensis XIII, Rublus autem ducentas uinginti duas dengas ualet.

Plefcovuiensis, caput bouis coronatum, in altera uero scripturam habet. Ha-

A bet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani uocatur. horum sexaginta dengam Moscouiticam ualent.

Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricalibus ferè, interdum etiam Renanis utuntur: precium que eorum sæpe mutant, præsertim cum externus auro aliquid mercaturus sit, tum continuo precium eius minuunt. si uero aliquo profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibusq; rublis utuntur propter uicinitatem, quorum unus ualeat duos Moscouiticos. Moneta Moscouitica est ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiam animaduersum esse. Omnes ferè aurifabri Moscouiæ nummos cudunt: & quicumque affert massas argenteas puras, nummos que cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æquale lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod ultra æquale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum uendentibus. Scripserunt quidam, prouinciã hanc rarissimè abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sanè argentum nullum habet, nisi quod (ut dictum est) importatur: nec Princeps usque adeo efferre prohibet, sed cauet uerius. atque ideo per mutationem rerum facere, & alia, ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro alijs rebus dare, recipereq; suos iubet, quo argentum & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis utuntur moneta argentea, præsertim apud illos cusa. Initio cum argentum in prouinciã inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ, sine imagine & scriptura, æstimatione unius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu, ea autem cum æquabili ualore careret, euauit. Porro ante monetam, proboscide & auriculis aspre colorum, aliorumq; animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: hisq; uitæ necessaria, ceu pecuniã, emebant.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quascunq; per Sorogk, aut Deuuenosto, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, diuidantq;. Numerantes itaq; subinde repetunt, multiplicantq;, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta. aut bis, ter, quater Deuuenosto, hoc est nonaginta. Mille, gentili lingua Tissutzæ: item decem millia, una dictione, Tma: uiginti millia, Duetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quisquis merces qualescunq; Moscouiã attulerit, eas continuo apud portitores, seu telonij præfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi stata hora conspiciunt, æstimantq;. æstimatas uero, nemo nec uendere nec emere audet, nisi prius fuerint Principi indicata. Porro Princeps si quicquam emere uoluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum est. quo fit, ut mercatores interdum diutius detineantur.

Necq; etiã cuiuis mercatori, præter Lithuanos, Polonos, aut illorum imperio subiectos, Moscouiã uenire liberum est. Nam Suetensibus, Livuonien-

Liuonien-

Liuoniensibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novuogardiae **A** duntaxat: Thurcis uero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo nundinarum tempore diuersi homines ex remotissimis locis confluunt, mercaturam exercere ac mercari concessum est. Quando uero Legati ac Oratores Moscouiam proficiscuntur, tum omnes undecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem suscepti, Moscouiam & libere, & sine portorijs ire possunt, ac etiam consueuerunt.

Maior pars mercium sunt massæ argenteæ, panni, sericum, panni sericei & aurei, uniones, gemmæ, aurum filatum. interdum uiles etiã quaedam res suo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sepe etiam accidit, ut rei alicuius desiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iusto lucratur. Dein cū plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam uilitas consequitur, ut is qui res suas quamplurimo uendiderat, easdem rursus uilifcente precio emat, magnoq; suo commodo in patriam reducat. Merces uero quæ inde in Germaniam portantur, sunt pelles, & cera: in Lithuaniam **B** & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ ipsi Mors appellant, quæq; in mari septentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabre conficere solent. nostrates piscium dentes esse putant, & nominant. In Tartariam uero sellæ, frena, uestes, corium: arma autem & ferrum non nisi furtim, aut ex singulari Praefectorum permissione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas uestes, cultellos, secures, acus, specula, marsupia, aut quid aliud eiusmodi ducunt. Mercantur fallacissime ac dolosissime: nec paucis uerbis, ut quidam scripserunt. Quin dum precium afferunt, ac rem minoris dimidio precio in fraudem uenditoris licentur: mercatores nonnunquam non uno tantum aut altero mense suspensos ac incertos detinent, uerum ad extremam desperationem quosdam perducere solent. Cæterum qui mores illorum tenet, dolosaq; uerba, quibus precium rei imminuunt, tempusq; extrahunt, non curat, aut dissimulat: is res suas sine aliquo dispendio uendit.

Ciuis quidã Cracouiensis, ducentos cetenarios cupri aduexerat, quos **C** Princeps emere uoluit, & mercatorẽ tã diu detinuit, ut is tandẽ fastidio affectus, rursus uersus patriam cuprũ reduceret. Porro cum aliquot miliaribus ab urbe abesset, subordinati quidã illum sequuntur, eiusq; bona, ac si portorium nõ soluisset, inhibent, interdicuntq;. Mercator reuersus Moscouiam, apud consiliarios Principis de iniuria sibi illata conqueritur. illi audita causa, mox se ultrò constituunt medios: ac negotium sese transacturos, si gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui sciebat Principi ignominiosum fore, si eiusmodi merces ex ditione sua reducerentur, ac si nõ reperiretur quispiã qui tãtas merces mercari & exolvere posset, nõ ullam gratiam petit, sed iustitiam sibi administrari postulat. Tandem cum uiderent adeo obstinatum, ut qui abduci à proposito non posset, neq; illorum dolo aut fraudi cedere uellet, cuprum Principis nomine emunt: ac persoluto iusto precio, hominem dimittunt.

Externis

A Externis singulas res carius uendunt: ita ut quę uno ducato alioqui emunt, ea quinq; octo, decem, interdum uiginti ducatis indicent. Quamquam ipsi uicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindécim florenis mercantur, quę uix unum aut alterum ualeat florenum.

Porro cōtrahendis rebus, si quid fortē dixeris, aut imprudentius promiseris, eorum diligenter meminerunt, præstandaq; urgent: ipsi uero, si quid uicissim promiserint, minimè præstant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse. animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam consiliarium Principis, ut me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuaret: qui ut facile operam mihi suam erat pollicitus, ita rursus diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. ad hæc alij ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicētes, si eorū merces bono mihi uēderet precio. Ea est enim mercatorum consuetudo, ut in emptione ac uenditione medios se constituent, atque utrique partium acceptis separatim muneribus, operam suam fidelem polliceantur.

B Est ampla & murata domus non longē ab arce, Curia dominorū mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, mercesq; suas reponunt: ubi fanè piper, crocus, sericij panni, & id genus aliæ merces, longē minoris quam in Germania, uenduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioqui uili precio comparatas, plurimi æstimant: externi uicissim, fortē illorum exemplo, merces suas paruo quoq; emptas opponunt, cariusq; indicant. quo fit, ut utrique æquali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & sine lucro uendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obseruatur, capiuntur, premium augent. Cetera Vstyug & Dvuinam prouinciam rarissimè, circa Peczoram uero sæpius & præstantiores reperiuntur.

C Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex Seuera bong, ex Heluetijs meliores, ex Svuetia uero optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, aliquando Moscoviæ repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliæ xxx, aliæ uero xx aureis uenditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui uidere.

Hermelinorū pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersæ afferuntur, quibus tamen plerisq; emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellis que inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tempore captum fuerit, pellis que ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (ut dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscat, euellunt, extrahuntq; atque ita emptores decipiunt. singule autem tribus ferè, quatuor ue dengis uenduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ,

capitulum

Vulpinæ, & præsertim nigræ, ex quibus plerunq; tegmina capitû fa-
cere solent, plurimi fiunt, decem enim nonnunquam X V aureis uendun-
tur. Aspreolorû pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, am-
pliores tamen ex Sibir prouincia: nobiliores uerò alijs quibuslibet, ex
Schuuuanj, non longè à Cazan. Porro ex Permia, Vuïatka, Vstyug, &
Vuolochda, fasciculis semper X numero colligatæ afferuntur: quarum
in singulis fasciculis duæ sunt optimæ, quas Litzschna appellant: tres ali-
quanto deteriores, quas Crasna uocant: quatuor, quas Pocrasna: una, &
ea quidē ultima, Moloischna dicta, omniū est uilissima. Harum singulæ
una, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & selectas, in Germa-
niam & alias prouincias, mercatores magno suo commodo portant.

Lyncium pelles, parui: luporum uero, ab eo tempore quo in Germa-
nia ac Moscouia in precio esse cœperunt, plurimi fiunt. Luporum præ-
terea terga longè in minore, quàm apud nos, sunt precio.

Castorum pelles apud illos habentur in magno precio: omnesq; iuxta
ex his, quod nigro, eoque natio sint colore, fimbrias uestium habent.

Pellibus domesticorum catorum, mulieres utuntur. Est quoddam ani-
mal, quod gentili lingua Pessetz uocant: huius pelle, quod plurimum ca-
loris adferre corpori solet, in itinere, seu profectioibus utuntur.

Uectigal, seu portorium omnium mercium, quæ uel importantur, uel
exportantur, in fiscū refertur. De qualibet re, æstimatione unius rubli, pen-
duntur septem dengæ: extra ceram, de qua non solum iuxta æstimatio-
nem, sed pondus quoq; uectigal exigitur. De quolibet autem pondere,
quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ penduntur.

De mercatorû itineribus, quibus in importandis ac exportandis mer-
cibus, ac per diuersas Moscouiæ regiones utuntur, infra in Chorogra-
phia Moscouiæ, copiosè explicabo.

Usura cõmunis est: quam licet magnū peccatū esse dicant, ab ea tamen
nemo ferè abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de
quinq; semper unum: hoc est, de centum uiginti. Ecclesiæ mitius, ut di-
ctum est, uidentur agere, quæ decem pro centum (ut uocant) accipiunt.

NUNC CHOROGRAPHIAM PRINCIPATUS

et dominiij magni Ducis Moscouiæ aggrediar, puncto in Moscouia principali ciuitate
constituto: ex qua progressus, circumiacentes atq; celebriores duntaxat principatus de-

scribam. Etenim in tanta uastitate, prouinciarum omnium nomina exacte inda-

gare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq;

locorum celebrium nomimbus contentus sit Lector.

R B S Moscouia itaque, Rusiæ caput & metropolis,
ipsaq; prouincia, & qui hanc præterlabitur fluuius, unum
idemq; nomen habent, uernaculæq; gentis lingua Mos-
qqua appellantur. Quod nam autem cæteris nomē præ-
buerit, incertū. Verisimile tamen est, ea a fluuio nomen
accepisse. Nam etsi urbs ipsa olim caput gentis non fue-
rit, Moscorum tamē nomen ueteribus non ignotū fuisse constat. Porro

Mosqqua

A Mosquua fluuius in Tvuerensi prouincia, L X X ferè supra Mosaiskò vuerst (est autem vuerst, Italicum ferè miliare) haud procul à loco qui Oleschno dicitur, fontes suos habet: indeq; emēso L X X X vuerst spacio, ad Moscovuiam ciuitatem decurrit: receptisq; in se aliquot fluuijs, Orientem uersus, Occam fluuium illabitur. Cæterum sex supra Mosaisko miliaribus, primum nauigabilis esse incipit: quo loco materia ad fabricandas domos, aliosq; usus ratibus imposita, Moscovuiam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliæq; quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuiò, atq; difficilis, propter gyros, seu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio est: præsertim inter Moscovuiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius ostijs passuū millibus in littore sitam: ubi C C L X X vuerst spacio, flexionibus multis longisq; nauigantium cursum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piscosus, ut qui præter uiles & uulgares, nullos pisces habeat. Moscovuia quoq; prouincia, nec lata nimis, nec fertilis est: cuius fœcunditati, ager ubiq; arenosus, qui mediocri siccitatis aut humiditatis excessu segetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immoderata asperaq; nimis aeris intemperies, quæ hyemis rigore solis calorem superante, fata quandoq; ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, ut quemadmodum æstatis tempore apud nos æstu nimio, sic ibi frigore immenso terra in hiatum discedat: aqua etiam tum in aerem effusa, sputum que ex ore proiectum, antequam terram contingat, congelatur. Nos ipsi, cum anno 1526 eo peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorsus perissemus: quæ eo anno adeo dura fuit, ut complures ueredarij (quos ipsi Gonecz uocant) in uehiculis gelu concreti, reperti sint. Fuere qui tum pecora Moscovuiã, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: uicq; frigoris oppressi, una cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum ursis, ad choreas edoctis, in illis regionibus uagari solent, tum mortui in uis reperti sunt. Quin & ursi ipsi, fame eos stimulante, relictis syluis, pãssim per uicinas uillas discurrebant, inq; domos irruebant: quorum conspectum atque uim cum rustica turba fugeret, frigore foris miserè peribat. Atq; tanto frigori, æstus quoq; nimius quandoq; respondet, ut anno Domini 1525, quo immoderato solis ardore omnia ferè fata exusta fuerunt, tantaq; annonæ caritas eam siccitatem consecuta est, ut quod tribus antea dengis emebatur, id X X, aut X X X post emeretur. plurimi pagi & syluæ, frumenta que nimio æstu incensa conspiciebantur. Quorum fumus ita regionem opleuerat, ut prodeũtium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & absq; fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porro regionem non ita diu admodum syluosam fuisse, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum studio ac opera satis culta sit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eo afferuntur, nam frumento quidem, oleribusq; communibus abũdat: cerasa
dulciora,

dulciora, nucesq; (auellanis tamen exceptis) in tota regione non reperiuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, uerum insuaues. Melones autem singulari cura ac industria seminant. terram fimo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inq; eas semen cōdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æque succurritur. Nam si forte æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per finum terre mixtum faciūt: in frigore uero nimio, lætaminis calor seminibus reconditis præstat auxilium.

Melle Moscovuia prouincia, ferisq; (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longè minora sunt, neq; tamen cornibus (ut quidam scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, uaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam uero ciuitas Moscovuia, inter alias ciuitates Septentrionales, Orientem uersus multum porrigitur: quod nobis in profectioe nostra, obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Viēna egressi, recta Cracouiam, atq; inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionē progressi fuisset, itinere tandē in Orientem reflexo, Moscovuiam, si non in Asia, tamen in extremis Europæ, quæ maxime Asiam cōtingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infra in Tanais descriptione plura dicam. Vrbs ipsa lignea est, satisq; ampla: quæ procul etiam amplior, quam re ipsa sit, apparet. nam horti, aræq; in qualibet domo spaciosæ, magnam ciuitati accessione faciunt: quam fabrorum, aliorumq; opificum igni utentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porro non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium uillæ, ubi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exædificauit, propterea quod cum alijs Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, ijs solis bibēdi potestas à Principe sit permissa: atq; eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperētur, ab reliquorum cōsuetudine sunt seiuncti. Haud procul ab urbe sunt aliquot Monasteria, quæ uel sola procul spectantibus una quædā ciuitas esse uidētur. Porro uasta ciuitatis magnitudo facit, ut nullo certo termino cōtineatur, nec muro, fossa, propugnaculis ue cōmodè sit munita. Plateæ tamē quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, ut nemini noctu aditus post statam horam illa c pateat: post quam qui deprehensi forte fuerint à custodibus, aut uerberantur, spolianturque, aut in carcerem conijciuntur, nisi forte noti honestique uiri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiae quælibet in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam urbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa urbe, lausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas raro uadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis usum constructa sunt. hisque fluuijs ciuitas nonnihil munita esse uidetur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ediū in ea urbe numerū uix credibilem referunt. Aiebāt enim,

sexto an.

A sexto ante aduentum nostrum in Moscovuam anno, Principis iussu ædes cōscriptas fuisse, eorumque numerum 41500 superasse. Ciuitas hæc tam lata ac spaciofa, admodum lutosa est. quamobrem in uicis ac plateis, alijsq; celebrioribus locis, pōtes passim extructi sunt. Est in ea castrum, ex lateribus coctis constructum, quod ab una parte Mosquua, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibusdam manat, qui ante ciuitatem circa superiorem castri partē ita obstruitur, ut in stagni formam exeat: indeq; decurrēs, fossas castri replet, in quibus sunt molendina: tandemq; sub ipso castro, ut dixi, Mosquue fluuio iungitur. Castrum autem tantā magnitudine est, ut præter amplissimas ac magnificē extructas ex lapide Principis ædes, Metropolitanus episcopus, item Principis fratres, Proceres, alijsq; quā plurimi, spaciosas in eo ædes ligneas habeant. Ecclesiæ ad hæc in eo multæ, ut amplitudine sua ciuitatis propemodum formam referre uideantur. Hoc castrū roboribus tantum initio circumdabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filij,

B tempora usq; paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitanæ suafu, primas sedem Imperij eo transtulit. Nam Petrus amore Alexij cuiusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci sedem sibi prius elegerat: eoq; mortuo, atq; ibidem sepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, ut posteri Principes omnes, Ioannis successores, ibi Imperij sui sedem habendam esse duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiusdem nominis filius, sedem ibi retinuit: ac post eum Demetrius, post Demetrium Basilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Basilium Cæcum post se reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus castrum muro cingere cœpit) natus est: cui operi tricesimo fermē anno post, supremam manum eius posteri imposuere. Eius castri propugnacula basilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propositis magnis præmijs Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa sunt. Multæ autem, ut dixi, in

C hoc sunt ecclesiæ, ligneæ fermē omnes: duabus tamen insignioribus, quæ ex lateribus extructæ sunt, exceptis: quarum altera diuæ Virgini, altera diuo Michaeli est sacra. In templo diuæ Virginis sepulta sunt duorum Archiepiscoporum corpora, qui, ut Principes eo suam Imperij sedem transferrent, ibique Metropolim constituerent, autores fuere: eamq; maximē ob rem in diuorum numerum sunt relati. In altero templo principes uita defuncti humanantur. Construebantur, nobis præsentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeo salubre est, ut ibi ultra Tanais fontes, præsertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem uersus, memoria hominum, nulla unquam pestis sæuierit. Habent tamen interdum intestinorum & capitis morbum quendam, pesti haud dissimilem, quem ipsi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Moscovuia nobis existentibus, grassabatur, unumque ex familiaribus nostris absumpsit. atq; cum in tam salubri regione degant, si quando in Novuogardia, Smo-

lentzko, & Plefcouia peltis fœuit, quoslibet illinc ad fe uenientes, regi A
one fua metu contagij excludunt.

Gens Moscouiæ cæteris omnibus aftutior & fallacior efle perhibetur, fluxa in primis in cõtractibus fide: cuius rei ipfi haud ignari, fi quando cum externis commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non Moscouitas fe, fed aduenas efle fimulant.

Longiffimus in Moscouia dies in folftitio æftiuali X V I I horarum, cum tribus quartalibus, efle dicitur. Certam poli eleuationem tum ex nemine potui cognofcere: quamuis quidam L V I I I graduum fe accepiffe, incerto tamen autore, diceret. Ipfe tandem factò per Aftrolabium periculo, utcũq; ſolem nono die Iunij in meridie obferuauit L V I I I graduum. Ex qua obferuatione, cõputatione hominum harum rerum peritorum, deprehenfum eft, altitudinem poli L . graduum efle: longiffimum autem diem, X V I I horarum, & unius quartalis.

Moscouia loco principali defcripta, ad reliquas Magni Ducis Moscouiæ fubiectas prouincias progrediar, ordine primùm Oriẽtem uer- B
fus feruato: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumueuntes, rectã in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Vuolodimeria ciuitas magna primùm occurrit, quæ castrũ ligneum ſibi cõiunctum habet. Hæc à tempore Vuolodimeri, qui poſtea Baſilius dictus eſt, uſq; ad Ioannem Danielis filium, Ruſſiæ metropolis fuit. Eſt autem inter Vuolgã & Occã, magna duo flumina, triginta ſex à Moscouia in Orientẽ miliaribus Ger. ſita, loco adeo fertili, ut ex uno tritici modio ſæpe XX, nõnunq; XXX modij proueniãt. Eã Cleſma fluuius aluit, cætera ſyluæ magnæ uafteq; cingunt. Cleſma porro quatuor à Moscouia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris accõmodus eſt: qui infra Vuolodimeriã, uſq; ad Murom oppidum, in Occã litore ſitum, ſpacio duodecim miliarib. nauigatur, Occẽq; fluuiõ iũgitur. A Vuolodimeria uiginti quatuor miliarũ rectã in Orientem, in uafte ſyluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani uocabãtur, animalium pellibus, melle & piſcibus abundantes. C

Novuogardia inferior ciuitas, ampla & lignea, cum caſtro, quod Baſilius præſens monarcha ad Vuolgẽ & Occẽ fluuiõrũ confluxũ ex lapide in ſcopulo exãdificauit. Aiũt quadraginta miliaribus Ger. eã à Murom abeſſe, in Orientem, quod ſi ita eſt, cẽtum miliarib. Novuogardia à Moscouia diſtabit. Regio fertilitate, rerũq; copia Vuolodimeriam æquat. Atq; hic Chriſtianæ religionis hac quidem parte terminus eſt. nam licet princeps Moscouiæ ultra Novuogardiam hanc, caſtrum, cui Sura nomen eſt, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ Czeremiſſæ appellantur, non Chriſtianam, ſed Machumeti ſectã ſequũtur. Porro ibi & alię gentes ſunt, Mordyua nomine, Czeremiſſis permixtę, quę cis Vuolgã, ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremiſſę enim ultra Vuolgã in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novuogardiã habitant, Czeremiſſæ ſuperiores, ſeu mõtani, non à mõtibus quidem, qui ibi nulli ſunt, ſed à collibus potius, quos accolunt, nõcupantur.
Sura flu.

A Sura fluuius Mosci & Casanensis regis dominiū diuidit, qui ex Meridie ueniens, uigintiocto miliarib. infra Novuogardiam, cursu in Orientem flexo, Vuolgam influit. in quorum cōfluxu, ad alterum littus, ihs Basilii princeps castrum erexit, idēq; a suo nomine Basilovugorod nominauit: quod postea multorum malorum seminarium extitit. Haud procul inde est Moscha fluuius, qui & ipse ex Meridie profluens, Occam supra Murom illabitur, nō longē ab oppido Casimovugorod, quod Moscus Tartaris habitandum concessit. Horum mulieres arte quadam unguēs, decoris causa, nigro colore inficiunt: ac aperto capite, passisq; crinibus perpetuō incedunt. A Moscha fluuio Orientem & Meridiem uersus, ingentes occurrunt syluæ, quas Mordvua populi, qui proprio idiomate utuntur, ac Principi Moscoviæ subiecti sunt, inhabitant. Eos quidam idololatrias, alij Mahometanos esse uolunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, uictum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant preciosis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantēs sæpe fortiter a se propulsarunt, pedites ferē omnes, arcubus oblōgis cōspicui, sagittandiq; peritia præstantes.

B Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longē à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslavū uocabatur: cuius nunc, præter uestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscoviā inter Orientem & Meridiem, seu (ut alij uolunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ a Moscoviā triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscoviæ prouincijs fertilior est: in qua, ut aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, plures uel spicas proferunt: quarum culmi tam dense accrescunt, ut nec equi facile transire, nec coturnices inde euolare possint. Mellis, pisciū, auium, ferarumq; ibi magna copia, arborumq; fructus longē Moscoviæ fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaq;.

C Ex Moscoviā ad hoc usq; castrum, ultraq; spacio XXIIII ferē miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerunq; fit in autumnō, pluuiosa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilii magnus dux, qui sororem Ioannis Basilij magni ducis Moscoviæ duxerat, ex eā que Ioannem & Theodorum susceperat. Mortuo Basilio, Ioannes filius succedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Basilium, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quisque sibi imperium uendicare nititur, in campis Razanensibus congressi, armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo post, qui uictor fuerat, in eisdem cāpis moritur. in cuius rei memoriam, signum crucis ex robore ibi erectū est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, prin-

cipatu, pro quo fratres decertauerant, quemq; mater adhuc possidebat, **A** ui potitur: quibus peractis, cum Duce Moscovuix agit, ut quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum liberè tenuissent, possedissentq; ita se quoq; imperare sineret. Dum hæc pacisceretur, ad magnum Principem delatus est, quod regis Tauricæ, quo cum Principi bellu erat, filiam uxorem expeteret. quam ob rem cum a Principe uocatus fuisset, metu aduentum tardat, protrahitq;. tandem a Simeone Grubini, uno ex consiliarijs suis persuasus, in Moscovuiam proficiscitur: ubi Principis iussu captus, liberis custodijs mādatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monasterium intrusa, castrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoq; secessio Rezanensium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias, qua re totius principatus uires labefactatæ corruerunt. Porro cum anno Domini 1521 Tartari prope Moscovuiā castra posuissent, Ioannes per tumultum e custodia elapsus, in Lithuaniam profugit: ubi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. a Rezan distat, **B** Moscovuia uero in Meridiem triginta sex: estq; ultimum oppidum ad campestris deserta, in quo Basilius Ioannis castrum ex lapide cōstruxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur, Vppa uero alius fluuius, ab ortu castrū alluit: Tullæq; fluuius iunctus, Occam supra Vuorotinski uiginti ferè miliaribus Ger. influit. a cuius ostijs haud ita procul, Odo-yovu castrum situm est. Porro oppidum Tulla, etiam Basilij tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famosissimus, qui Europam ab Asia disternat, octo ferè a Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo, oritur, non ex Ripheis montibus, ut quidam prodidere: sed ex Iuanouosero, hoc est, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500 uerst patet: inq; sylua, quam quidam Okonitzkilies, alij Iepiphanouulies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina, emergunt. Schat in Occidentem, Vppa fluuius in se recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais autē **C** tē primo cursu recta in Orientem fluit, atq; inter Casan & Astrachan regna sex uel septem miliaribus Ger. a Vuolga fluuius labitur: dein reflexo in Meridiem cursu paludes facit, quas Mæotidis uocant. Ad eius porro fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia uero tribus ferè in littore miliaribus Afoph ciuitas, quæ prius Tanas uocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Ahas oppidum est, ad eundem fluuium sitū, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amœnitate, quod utraq; fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq; suauissimis, ad hæc arboribus fructiferis plurimis, uarijs que in modum horti, quasi industria quadam exculta atque consita sit, satis laudare non possunt. Et quod tanta ferarum, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur, ibi sit copia: ut per ea loca iter facientes, ad uitam sustentandam nulla alia re, igni tantum saleq; excepto, indigeant. In his partibus non miliaria, sed dierum itinera obseruantur. Ego quantum coniectura assequi potui, a

A potui, à fontibus Tanais ad eius ostia usq; , terrestri itinere recta eundo; sunt octuaginta ferè miliaria Ger. A'Dōco, quo loco Tanaim primum nauigabilem esse dixi, uix uiginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, ut aiunt, diætis ab Isthmo Tauricæ, quem alias Præcop uocant, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentium insigne est emporium: quò ut omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber patet accessus, libera etiam uendendi emendicq; cuilibet datur copia: ita ciuitate egressis omnibus, quidlibet impune facerelicet. De aris autem Alexandri & Cæsaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, uel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, alijs que qui ea loca sæpissimè peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præsidijs habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se unquam tale uel uidisse, uel audiuisse responderunt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph diætis, iuxta locum Velikipreuos ad S. montes, statuas imaginesq; quasdam marmoreas & lapideas uidisse se, non negabant. Minor porro Tanais in Seuerski principatu oritur, unde Donetz Seuerski uocatur; tribusq; diætis supra Asoph in Tanaim illabitur. Cæterum qui ex Moscovia in Asoph terrestri itinere proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco, uetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostijs linea ad eius fontes ducatur, Moscoviam in Asia, non in Europa sitam reperiēs.

Msceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum uestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis habitant, qui necessitate imminente, in paludes illas, ceu castrum refugiunt. Ex Moscovia in Msceneck, meridiem uersus eundo, sexaginta ferè miliaria Ger. sunt: ex Tulla ferè triginta. A' Msceneck decem & octo ferè miliaribus ad partem sinistram, Occa fluuius oritur: qui primum in Orientem, dein in Septentrionem, postremò in Orientem æstiualem (ut ipsi uocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Msceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multa que subinde oppida, Vuorotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corsira, Columna, Rezan, Casimovugorod, & Murom alluit: tandem que Vuolgam infra Novuogardiam inferiorem ingreditur, syluis que utrinque clauditur, quæ melle aspreolis, hermelis & martibus plurimum abundant. Campi omnes quos alluit, fertilissimi sunt: nobilissimus in primis piscium copia fluuius, cuius pisces cæteris Moscoviæ fluminibus præferuntur, maxime qui circa Murom capiuntur. Habet præterea pisces quosdam peculiare, quos ipsi sua lingua uocant Beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevurgia, Offeter: postrema tria Sturionū genera: & Bielaribitza, hoc est, album pisciculum nobilissimi saporis. horum maximam partem ex Vuolga eo deuenire putant. Ex Occa porro fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schosna: quorum Sem, Seuera principatum perfluit; oppidumq; Potivulo præ-

terlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque A
infra Chiovuam in Borysthenem fertur, influit: Schofna autem recta in
Tanaim defertur.

Corfira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Co-
lumnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem
Basiliū, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eamq; ob
rem sub uenationis prætextu à Principe uocatus fuisset, ille que armatus
(nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem
in uenatione uenisset, neq; tum admissus esset, sed cum Michaele Geor-
gij Principis Secretario ad uicinum oppidum Czirpach ire, ibiq; se ope-
riri iussus esset: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idq;
(ut solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias quas nul-
lo modo euitare posset, se prolapsus esse sentiret: accersito sacerdote,
haustoq; poculo moritur. atq; ita nephario hoc facinore, Basilius Czir-
pach oppido, octo miliaribus à Corfira ad Occam fluuiū sito, ubi etiam
loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus est. B

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta sex miliaribus à Mosco-
uua abest, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula li-
gnea, aliæq; è ligno res ad cultum domesticum pertinentes: quæ inde in
Moscouiam, Lithuaniã, aliasq; circumiacentes regiones passim defe-
runtur. Solet ibi Princeps quotannis præsidia sua contra incursiones
Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiusdē nominis, cum ciuitate & castro, tribus
supra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ sito, nomen ha-
bet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuorotinski cognomento pos-
sidebat, uir bellicosus, ac multarum rerum experientia excellens, quo
duce Basilius princeps præclaras sæpe ex hostibus uictorias reportaue-
rat. Sed anno 1521, quo tempore rex Thauricæ Occa traiecto, magno e-
xercitu Moscouiam, ut supra dictum est, inuaserat, ad eumq; coercen-
dū & reprimendū Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exerci-
tu à Principe missus fuisset, isq; Ioānis Vuorotinski, aliorūq; sanis con- C
silijs neglectis, uiso hoste turpi se fugæ mandasset: Principeq; post Tar-
tarorum discessum, de fugæ autoribus diligenter inquirente, Andrea
Principis fratre (qui reuera eius fugæ autor fuerat) alijs que absolutis,
Ioannes Vuorotinski non solum in summam uenit Principis indigna-
tionem, sed captus etiam, atq; principatu suo exutus est. Postremo di-
missus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscouia un-
quam egrederetur. Hunc nos quoq; inter primarios uiros Moscouiæ,
in aula Principis uidimus.

Seuera magnus principatus est, cuius castrum Novuogrodek, haud
ita diu Sevuerēsium principum, priusquam hi ab Basilio principatu exi-
erentur, sedes erat. eo ex Moscouia dextrorsum in Meridiem, per Co-
lugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta milia-
ribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Borysthenem usque proten-
ditur. Vastos desertos que passim campos habet: circa Branski autem
sylvam

A syuam ingentem. Castra oppidacq; in eo sunt complura: inter quæ Starodub, Potivulo, Czernigovu, celebriora sunt. Ager quatenus colitur, fertilis est. Syluæ hermellis, aspreolis & martibus, mellēq; plurimum abundant. Gens propter assidua cum Tartaris prælia, ualde bellicosa. Cæterum Basilius Ioannis, ut alios pleroscq; ita hunc quoq; principatum sibi subiecit, hoc modo. Erant duo Basilij ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, castrum Novuogrodek: alter uero Staradub ciuitatem tenebat. Potivulo autem Demetrius quidam Princeps possidebat. Porro Basilium Semetzitz, cum strenuus in armis, eam que ob rem Tartaris terrori esset, tanta regnandi libido inuaserat, ut principatum solus expeteret. neque quieuit, donec Basilium Staradubski afflictissimum redderet: eoq; depulso, prouinciam suam occuparet. quo eiecto, Demetrium alia uia aggressus est: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi a Principe haberet. Quare Princeps commotus, Basilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad se Moscovuiam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in uenatione circumuentus fuit. Præmiserat enim Basilius equites quosdam ad castrum sui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, a quibus tum captus, in Moscovuiam deductus, atque in uincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeo moleste tulit, ut ad Tartaros confestim confugeret. Vtque patri illatam iniuriam celerius grauiuscq; ulcisceretur, Christiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam uenustissimam deperiret: qua cum alijs potiri non posset, inuitis eam parentibus clam abduxit. Eam rem serui, qui cum eo circumcisi fuerant, puellæ propinquis clam indicarunt: a quibus quadam nocte subitò oppressus, cum puella sagittis conficitur. Basilius Princeps audita filij ipsius Demetrii fuga ad Tartaros, senem arctioribus uinculis constringi iubet. qui non multo post morte filij apud Tartaros cognita, carcere mœrorēque confectus, eodem anno qui a nato Christo MDXIX erat, obiit. Atq; hæc omnia Basilio Semetzitz auctore facta sunt: cuius impulsu antea quoque Princeps & Corsiræ dominum, & germanum suum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterum quemadmodum sæpe fieri solet, ut qui alijs insidias struunt, in eisdem tandem ipsi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipse quoque apud Principem defectionis crimine insimulatus est. Eam ob rem cum Moscovuiam uocatus fuisset, illēq; nisi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitanæ iuramento confirmatę, sibi prius mitterentur, eò se uenturum pernegaret: missis acceptisq; ex sententiā literis, XV IIII Aprilis, MDXXIII anni Moscovuiā cum uenisset, honorificę muneribus etiam oblati a Principe exceptus fuit: sed paucos post dies captus, in carcerem conijcitur, ubi & tunc detinebatur. Causam captiuitatis suæ hæc fuisse adiunt, quod literas ad regē Poloniae, quibus se ad eum deficere uelle scripserat, præfecto Chioviensi misisset: qui resignatis literis, cum iniquum eius erga principem suum animum cognouisset, continuo eas Principi Moscovuæ

Moscovuæ

Moscovuiæ milit. Alij uerò rationem magis uerisimilem afferunt. So- **A**
 lus enim Semetzitz in toto Mosci Imperio supererat, qui castra & prin-
 cipatus possidebat: quibus, ut facilius hunc eijceret, tutiusq; imperaret,
 perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum est.
 Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moscovui-
 am ingrediebatur, scopas & palam circumferebat. qui cum interrogare-
 tur, quid sibi hoc apparatu uellet: Imperium principis nondum prorsus
 purgatum esse, respondit: nunc uerò commodum tempus uerrendi ad-
 se, quo feces omnes eijciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Basilij,
 Alexandri magni Ducis Lithuaniæ exercitu ad Vuedrosch fluuium
 profligato, primus imperio suo adiecit. Porro Sevuerenses principes ge-
 nus suu à Demetrio magno Duce Moscovuię ducunt. Erant Demetrio
 filij tres, Basilius, Andreas, & Georgius. Ex his Basilius natus maximus,
 iuxta patrias leges, patri in regno successit. Ex alijs duobus, Andrea ui-
 delicet & Georgio, Sevuerenses principes generis sui originē traxerunt.

Czernigovu triginta miliaribus à Chioouia, totidē uerò à Potivulo **B**
 abest. Potivulo uerò distat à Moscovuia centum quadraginta miliarib.
 Ger. à Chioouia sexaginta, à Branski triginta octo. Hęc ultra sylvam ma-
 gnā, quæ uiginti quatuor miliaribus in latitudinē protenditur, sita est.

Novuogrodech decem octo miliaribus distat à Potivulo, à Staradub
 quatuordecim: Staradub à Potivulo triginta duobus miliaribus.

Eūtibus ex Potivulo in Tauricam, per solitudinem fluuij Sna, Sama-
 ra & Ariel occurrunt: ex quibus posteriores duo latiores, profundio-
 resq; sunt: in quibus traiciendis dum uiatores diutius nonnūquam de-
 tinentur, à Tartaris sæpe circūueniuntur, capiunturq;. post hos Koin-
 skauoda & Moloscha fluuij occurrūt, quos nouo quodam traiectionis ge-
 nere superant: resectas arbusculas in fascēs colligant, quibus se suaq; im-
 ponunt, atq; ita remigantes secundo fluuio in alterum littus deferunt.
 Alij huiusmodi fascēs equorum caudis alligant, qui flagris impulsī, na-
 tantes in ulterius littus, homines secum trahunt, transferuntq;.

Vgra fluuius profundus & lutosus, non longē à Drogobusch in sylua **C**
 quadam oritur, interq; Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is
 fluuius olim Lithuaniam à Moscovuia diuidebat.

Demetrio uitz oppidum & castrum inter Meridiem & Occidētem,
 decem & octo miliaribus abest à Vuiesma, à Vuorotin circiter uiginti.

Smolentzko ciuitas Episcopalis, ad Borysthenem fluuiū sita, castrum
 in ulteriore fluminis littore Orientem uersus habet, roboribus constru-
 ctum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc
 quā in collem porrigitur (nam parte alia Borysthene alluitur) fossis,
 ad hæc stipitibus acutis, quibus hostium incursus arcetur, munitum: Ba-
 silius Ioannis sapius grauissimè oppugnauit, nunquam tamen illud ui-
 capere potuit. At postremò militum, præfectiq; cuiusdam Bohemi, de
 quo supra in historia Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus
 est. Ciuitas in ualle sita, colles circūquaq; fertiles habet, syluisq; uastissi-
 mis cingit, ex quib. pelliū diuersarū magnus prouētus. Templū in castro
 diuæ Vir-

A diuæ Virgini sacrum, alia uero ædificia lignea; in ciuitatis suburbio Monasteriorum è lapidibus constructorum ruina complures uidentur. Ex Moscovia porro ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primum occurrit: inde uiginti sex, Vuiesma: post decem & octo, Drogobusch: atque inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumq; hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithuani & Moscovitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Vuiltoldus magnus Dux Lithuanie Moscis anno 1413 ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514, die xxx Iulij, Sigismundo regi Poloniae eripuit.

Drogobusch & Vuiesma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithuanie erant. Est sub oppido Vuiesma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus uidelicet uerst, in Borysthenem fertur: solent que oneratae mercibus naues inde Borysthenem deuehi, atque post uicissim aduerso Borysthenem Vuiesmam usq; portari.

Mosaisko quoq; castrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuersicolorum copia leporum est: soletq; Princeps quotannis uenationes suas ibi habere; atq; nonnunquam diuersorum Principum Oratores audire: sicuti nobis in Moscovia existentibus, Lithuanos Oratores audiuit: nosq; eo pariter ex Moscovia accersitos, ubi mandatis Principum nostrorum confectis dimissi fuimus. Porro imperium principum Moscovie, tempore Vuiltoldi, quinque aut sex miliaribus ultra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opscha, in uastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem a Moscovia distat: a Smolentzko triginta sex; a Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erant: sed Casimiro rege Poloniae imperante, Jagellonis filij hunc principatum obtinebant. quo tempore, Basilius princeps Biela, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem patrem Basilij defecit, se suaq; illi subdidit: uxoreq; sua in eo motu in Lithuania relicta, aliam, ut supra dictum est, in Moscovia duxit: ex qua tres suscepit filios, quos nos apud Principem uidimus, e quorum numero Demetrius propter patris sui autoritatem in magno precio honoreq; habebatur. Porro hi tres fratres, quamuis ex Bielski paterna hereditate uiuebant, eiusq; annuis redditibus aiebantur, eo tamen ire non audebant. nam Moscovie princeps, Bielski principatum illis ademit, titulumq; sibi usurpabat.

Rsofua Demetrii ciuitas, cum castro, recta in Occidentem uiginti tribus miliaribus abest a Moscovia: castrum, a quo Princeps titulum sibi usurpat, ad fluuium Vuolga situm est, habetq; latissimam ditionem. Est & alia Rsofua centum quadraginta miliaribus a Moscovia, a Vueliki luki uiginti, totidem a Plefcouia, quæ deserta appellatur. Ultra Rsofua Demetrii, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, est sylua Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea sylua est palus, quæ Fronou uocatur: ex qua fluuius non ita magnus duobus fere miliaribus

miliaribus in lacum quendam Vuolgo influit: unde rursus aquarum a multitudine adauctus emergit, Vulgáque sumpto à lacu nomine uocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, uiginti quinque, uel (ut alij uolunt) septuaginta ostijs in mare Caspium, à Ruthenis Chyualinsko morie appellatum, & non in Pontum, ut quidam scripsit, exoneratur. Porro Vuolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha uocatur: tantaque inter hunc & Tanaim in campestribus est uicinitas, ut septem duntaxat miliaribus distare affirmant. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur, suo loco referemus. In eadem sylua decem ferè à palude Fronouuo miliaribus est Dnyeperskò pagus: circa quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper uocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis, ubi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuij inter fontes Borysthenis & paludem Fronouuo confluunt, quo loco Moscovitarum & Chloppiensium merces nauibus impositæ, in Lithuaniam deferuntur: solentque mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuertere. Porro quod Rha & Borysthenes non ex iisdem fontibus, iuxta quorundam opinionem, orientur, cum ex alijs, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, ut primum Vuiesmã Meridie uersus alluat: mox reflexo in Orientem cursu, oppida Drogobusch, Smolenczko, Orscham, & Mogilef præterlabatur: indeque rursus in meridiem tendens, Chioyuam, Circassos & Oszakouu contingit. ubi deinceps in pontum exoneratur, uidetur eo loco mare formam lacus habere: & Oszakouu quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolenczko uenimus, ubi impedimenta nostra nauibus usque Vuiesmam deduximus: & tantum inundabat, ut Monachus Comitem à Nugaroli, & me scapha piscatoria per syluas lōgè deuexerit: equi uerò natando pluries superarunt itinera.

Duina lacus à fontibus Borysthenis decem ferè miliaribus, & totidē à palude Fronouuo distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis uersus Occidentem, qui à Vuilna uiginti miliarib. abest, ac dein in Septentrionem decurrit, & prope Rigã metropolim Livuonię mare Germanicū (quod Rutheni Vuareczkoie morie uocāt) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Plefcouuiam, ut quidam scripsit. Livuonienses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant.

Louuat quartus fluuius, cæteris tribus minimè comparandus, oritur inter lacum Duina, & paludem Fronouuo, aut ex ipsa palude. non potui equidem eius fontes, etsi haud procul à Borysthenis fontibus distāt, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, ut eorum Annales habent, in quem S. Andreas apostolus ex Borysthene per siccum nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit, inq̃ Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem uiginti
quatuor

A quatuor miliaribus distat à Moscovuia, à Mosaisko duodecim ferè, à Tvuer uiginti. Huius loci titulum Princeps sibi usurpat, soletq; quotannis ibi animum, falconibus lepores insectando, relaxare.

Vuelikiluki castrum & ciuitas in Occidentē à Moscovuia centū quadraginta miliaribus, à Novuogardia magna sexaginta ferè, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovuia in Lithuaniam.

Toropecz est castrum, cum ciuitate, inter Vuelikiluki & Smolenzko, ad confinia Lithuania: distat à Luki decem & octo ferè miliaribus.

Tvuer, siue Otvuer, amplissima olim ditio, una ex magnis Rursiæ principatibus ad Vuolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem uersus, distat à Moscovuia: habetq; ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvuer Moscovuiā spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvertza fluuius Vuolgā influit: quo equidem in Otvuer nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigauī. Porro ciuitas hæc Episcopalis sedes erat, uiuēte Ioāne Basilij patre, quo tempore Tvuerensem Principatū magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam princeps Moscovuia Ioannes Basilij uxore duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitū, ut supra dictum, susceperat. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscovuia principatu depulsus, exul in Lithuania moritur.

Terfack oppidum decem mil. à Tvuer: eius dimidia pars sub Novuogardia, altera Tvuerensi dominio erat, duoq; ibi Locumtenentes imperabant. Oriuntur ibi quoq; ut supra dixi, duo fluuij, Tvertza & Snā: hic Novuogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novuogardia magna, amplissimus totius Rursiæ principatus est, patrio sermone Novuigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vuolchovū fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu uix duobus uerst supra ciuitatē emergens in lacum Neoa, quem nunc Lädoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novuogardia porro in Occidentem æstiualem, à Moscovuia centū uiginti miliaribus abest. quanquam sunt qui centum duntaxat cōputant: à Plescovuia triginta sex, à Vuelikiluki quadraginta, ab Iuanouogorod totidem. Cæterum ciuitas hæc olim dum floreret, siq; iuris esset, latissimam ditionē in quinque partes distributam habebat: quorum quaelibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, uerum in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quaslibet, ac commodè cum alijs ciuibus suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunq; in re prouocare. Eoq; tempore totius Rursiæ maximum ibi erat emporiū. ingens enim mercatorū turba undiq; ex Lithuania, Polonia, Suetia, Dania, ipsaq; Germania eo cōfluebat, ciuesq; ex tam frequenti multarū gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempe-

h statē

itate licet Germanis suos ibi habere quæstores, seu rationarios. Imperiū ^A
 eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livonia,
 Finlandiam, atq; Nordvuegiā ferè contingebat. Eius loci merca-
 tores, cum uno eodemq; uehiculo Augusta Vindelicorū profectus eo
 peruenissem, me impense rogarunt, ut uehiculum quo tam longum iter
 emensus fuisset, in æde ipsorum sacra perpetuæ memoriæ ergo relinque-
 rem. Habuit etiā Novuogardia principatus ad Orientem, Dvuinam &
 Vuolochdā: ad Meridiem uero dimidiā partem Tersack oppidi, non
 longè à Tvueriā. Et quamuis hæ prouinciæ, quod fluuijs & paludibus
 oppleantur, steriles sint, commodèq; habitari non possint: nihilominus
 ex ferarum pellibus, melle, cera, & piscium copia magnum quæstum fa-
 ciunt. Principes porro, qui ipsorum Reipub. præessent, suo arbitrio ac
 uoluntate constituiebant, imperiumq; augebant, uicinas gentes quauis
 sibiratione deuinciendo, ac stipendio tanquā autoramento quodā pro-
 posito in sui defensionem obstringentes. Ex eiusmodi gentium, quarum
 opera Novuogardenses in conseruanda Republica sua utebantur, socie- ^B
 tate factū est, ut Mosci suos se ibi Præsides habere gloriarentur, Lithua-
 niq; uicissim eos sibi tributarios assererent. Hunc principatum dum Ar-
 chiepiscopus ipse consilio ac autoritate sua administraret, Ioānes Basilij
 Moscoviæ Dux inuaserat, septem perpetuos annos graui eos bello præ-
 mens. Tandē mense Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuiū Scholona
 conflictu Novuogardenses superans, certis quibusdam cōditionibus ad
 deditiōnem eos compulit, præfectumq; suo nomine urbi imposuit. Cum
 autem absolutū in hosce imperium nondum se habere putaret, neq; sine
 armis id se assequi posse cerneret, sub religionis prætextu, ac si à Rutheni-
 co ritu deficere uolentes, in fide contineret, Novuogardiā uenit, tamq;
 hac simulatione occupauit, inq; seruitutem rededit: Archiepiscopum, ci-
 ues, mercatores, externos, omnibus bonis spoliavit: trecentosq; currus
 inde auro, argento, gemmisq; onustos, ut quidā scripsere, Moscoviam
 abduxit. Equidē Moscoviū diligenter de hac re percontabar, accepitq;
 longè plures currus præda onustos inde abductos fuisse. Neq; mirum. ^C
 Nam captā ciuitate Archiepiscopū, ditiores & potentiores omnes, secū
 Moscoviam abduxerat, inq; horum possessiones, subditos suos quasi
 nouas colonias remiserat. Ex illorum itaq; possessionibus, præter com-
 munes redditus, maximum quotannis uectigal in Fiscum percipit. De
 Archiepiscopatus quoq; prouentibus, cuidam Episcopo tum à se consti-
 tuto, paruā duntaxat reddituum portionem concesserat: quo mortuo,
 sedes Episcopalis diu uacabat. Tandem ad maximam ciuium ac subdi-
 torum petitionem, ne perpetuo Episcopo carerent, rursus quendam, no-
 bis tum præsentibus, instituerat.

Novuogardenses olim idolū quoddam, nomine Perun, eo loci quo
 nunc est monasteriū, quod ab eodem idolo Perunzki appellatur, collo-
 catum, in primis colebant, uenerabanturq;. Dein baptismate assumpto,
 id loco motum, cum in flumen Vuolchou deiecissent, aduerso dicitur
 fluuiō natale: & circa pontem auditam fuisse uocem, Hęc uobis Novuo-
 gardenses

gardenfes in mei memoriam. ſimulq; cum dicto, fuſtem quendam mox in pontem proiectū fuiſſe. Solet etiamnum contingere, ut certis anni diebus hæc uox Perun audiatur: qua audita, ſubito eius loci ciues concurrunt, ſe q; fuſtibus mutuò cædunt. tantuſq; inde tumultus quoq; oboritur, ut uix magno Præfecti labore ſedari poſſit. Accidit præterea, ut Annales eorum referunt, dum Novuogardenfes Corſun Græcię ciuitatem ad ſeptem perpetuos annos graui obſidione permerent, interim uxores eorum moræ pertæſe, tum etiam de ſalute ac aduentu maritorum dubitantes, ſeruis nuberent. Expugnata tandem ciuitate, quum uictores mariti ex bello reuerſi, æreas portas ſuperatæ urbis, ac magnam quandam campanam, quam ipſi in cathedrali eorum Eccleſia uidimus, ſecum attuliſſent: ſeruiq; dominos, quorum uxores duxerant, ui repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depositis, cuiuſdam cõſilio, armis, lora & fuſtes tanquam in mancipia arriperent: quibus ſerui territi, inq; fugam conuerſi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc eſt Seruorum caſtrum dicitur, ſe reciperent, defenderentq;. Verum uicti, meritis à dominis ſupplicijs affecti fuere. Habet Novuogardia in ſolſtitio æſtuali longiſſimum diem XVIII horarū, & ultra. Regio multo frigidior eſt, ipſa Moſcovuia. Gentem quoq; humaniſſimam ac honeſtam habebat: ſed quę nunc proculdubio peſte Moſcovuitica, quam eò commean-
B tes Moſci ſecum inuexerunt, corruptiſſima eſt.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum ſcriptis Ilmer uocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, eſt ſupra Novuogardiam duobus uerſt: in longitudinem XII, in latitudinem uero V I I I miliaribus Germanicis patet: duosq; præter alios, celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit, unum uero emittit Vuolchovu, qui Novuogardiam interlabitur: emēſiſq; triginta ſex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem ſexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus, in ſulis tamē quibuſdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa, qui occidentem uerſus in Germanicum mare ſex ferè mil. decurrit. ad cuius oſtia, ſub dominio Moſci, in medio flumine
C ſitum eſt caſtrum Oreſchak, quod Germani Nutemburg appellant.

Ruſs, olim antiqua Ruſſia dicta, antiquū oppidulum eſt, ſub ditione Novuogardię, à qua duodecim, ab Ilmen uero lacu tredecim miliaribus diſtat. Habet falſum fluuium, quem ampla ſoſſa in modum lacus ciues coercent, indeq; aquam per canales pro ſe quiſq; in ædēs ſuas deriuant, ſalq; coquunt.

Iuuanouigorod caſtrum Ioannes Baſilij, à quo etiam nomē accepit, ad ripam Nervuę fluuij, lapide exædificauit. Eſt ibi quoq; ex aduerſo in altera ripa Liwuonięſium caſtrum, quod ab eodem fluuio Nervua appellatur. Hæc duocaſtra Narvua fluuius interlabitur, dominiumq; Novuogardięſium ab Liwuonięſi diuidit. Porro Narvua fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko, ſeu Czudin, Latini Bicis, ſeu Pe-
 las, Germani uero Peijfues appellant, emergit: duobuſq; in ſe receptis fluuijs, Pleſcovuia & Vuelikareca, qui uenit ex Meridie, Oporzka oppidū
 h 2 Pleſcovuia

Plescovuia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plescovuia in mare Balthicum esset nauigatio, nisi scopuli quidã, non longè ab Iuuanovugorod & Narvua, impedimento essent.

Plescovuia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko uocant, exoneratur. Sola autem Plescovuia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estq; in quatuor partes diuisa, quarum singulae suis moenibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, ut eam quadruplici muro cinctã esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, gentiliter Pskovu, seu Obskovu uocatur. Olim amplissima, suiq; iuris erat: sed eam tandè Ioannes Basilij anno Domini MDIX, quorundam sacerdotum proditione occupauit, atq; in seruitutem redegit. item campanã, ad cuius pulsum Senatus ad rempublicam constituendã cogebatur, abstulit: ipsisq; per colonias alio deductis, introductisq; in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, ut pro cultioribus, atq; adeo humanioribus Plescovuiensium moribus, corruptiores in omnibus ferè rebus Moscovuiensium mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plescovuiensium erat integritas, candor & simplicitas, ut omni uerbo sitate in fraudẽ emptoris ommissa, uno tantum uerbo res ipsas indicarent. Plescovuienses autem, ut etiam hoc obiter adijciam, in hunc usque diem cæsariè non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata utuntur. Distat autem Plescovuia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novuogardia, ab Iuuanovugorod quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoq; ciuitatem ex Moscovuia & Novuogardia itur Rigam, Livuoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plescovuia distat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem sita, uiginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novuogardia, inq; sinistra castrũ Iuuanovugorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refertur: animalia, cuiuscũq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare. Locus hic postulare uidetur, ut rationem locorum & fluuiorum circa mare, usq; ad fines Svuetiæ perstringã. Nervua fluuius, quemadmodum supra dixi, Livuoniam à Mosci ditione diuidit: à quo si ab Iuuanovugorod secundum littus maris, Septentrionem uersus progrediare, Plusia fluuius occurrit, ad cuius ostia Iamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Iuuanovugorod, à Iamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuiũ Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerantur: ab Oreschack uero ad fluuiũ Corela, unde ciuitas nomẽ accepit, sunt septem miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlãdia, quã Rutheni Chainska Semla uocant, quæ sub ditione Regum Svuetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatã, prouincia, quæ suum territorium atq; idioma habet, sexaginta ferè & amplius miliaribus à Novuogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tri-

bus tri-

A bus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svuetiæ item, & Mosco, ratione dominij Novuogardensis, tributaria est.

Solovuki insula in Septentrionem, inter Dvuinam & Corelã prouinciam, a continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum a Moscovia distet, propter crebras paludes, sylvas, & vastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300 miliaribus a Moscovia, a Bieloiesero autem 200 abesse dicant. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estq; ibi monasterium, in quod mulierem aut uirginem ingredi, grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi uocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuale Solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimitriou ciuitas cum castro, a Moscovia, ab Occidente in Septentrionem parum deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porro Sest Dubnã, qui in Vuolgã exoneratur, excipit. Vnde tanta fluuiorum comoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Vuolgã, labore non ita magno, in diuersas partes, atq; adeo Moscoviam usq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacum eiusdem nominis sita est. Sonat autem Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porro ciuitas non est in ipso lacu sita, ut quidam retulerunt: paludibus tamen ita undequaq; cingitur, ut inexpugnabilis esse uideatur. Quare ducti Principes Moscoviæ, thesauros ibi suos recedere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centum miliaribus a Moscovia, totidemq; a Novuogardia magna. Duæ uero uia sunt, per quas ex Moscovia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslau altera. Vtraq; autem uia, propter crebras paludes, & sylvas fluuijs obsitas, haud comode, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatem, ut propter crebras paludes, sylvas, ac undiq; concurrentes fluuios, loca inculta sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinem patet: in quem trecenti, ut fertur, & sexaginta fluuij exonerantur. Vnus autem Schocksna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslau, & quatuor infra Mologã oppida, Vuolgã influit. Pisces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores fiunt: imo tanto nobiliores, quanto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, ut pisces in Vuolgã reuersos, captosq; quanto tempore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenæ proprium habent idioma: quamuis nunc ferme omnes Ruthenicè loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstiuale dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis uir, se primo uere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovia Bieloieserum contendisse: superatoq; Vuolga fluuijo, reliquum itineris, quod omnia ibi niuibus glacieq; oppleta essent, uehiculis confecisse. Et quãquam longior ibi hyems sit, fruges tamen eo,

quo in Moscovia, tempore & maturefcunt, & colliguntur. A lacu Bieloiefero, intra teli iactum, est alius lacus sulphur proferens: quod fluuius quidam ex eo manans, ceu spumas supernatantes, affatim secum defert. Infcitia tamen populi, eius ibi nullus ufus est.

Vglitz ciuitas cum caftro, ad littus Vuolgæ fita est: diftatq; à Moscovia uiginti quatuor, à Iaroslavu triginta, à Tauer quadraginta miliaribus. Cæterum hæc prædicta castra funt in meridionali Vuolgæ ripa, ciuitas uero ex utraq; parte.

Chloppigrod locus, in quem Novuogardenfium feruos confugiffe fuprà dixi, duobus miliaribus diftat ab Vglitz. Haud procul inde cafttrum nunc demolitū confpicitur, ad fluuiū Mologa, qui ex Novuogardiam magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Vuolgam ingreditur; in cuius oftij est eiufdem nominis ciuitas & cafttrum, à quo duobus miliaribus in eiufdem fluminis ripa Chloppigrod ecclefia tantum fita est. Eo loci nundinæ in toto Mosci dominio, quarum etiam aliàs memini; funt frequentiffimæ. eò etenim, præter Svuetenfes, Livuonienses, atq; Moscovitas, Tartari, aliæq; quàm plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusq; partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarus enim, ac ferme nullus apud has gentes est auri, argentiue ufus. Veftes factas, acus, cultellos, coclearia, feres, aliæq; eiufmodi, ut plurimum pellibus permutant.

Pereaslau ciuitas & cafttrum, à Septentrione aliquantum uergens in Orientem, uiginti quatuor miliaribus abeft à Moscovia: fita autem est ad lacum, in quo, ut in infula Solovuki, Selgi pifciculi, quorum fuprà memini, capiuntur. Ager fatis fertilis est, & copiofus, in quo perceptis frugibus, Princeps uenatione tempus fallere folet. Est in eodem agro lacus, ex quo fal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficifcuntur, quibus Novuogardiam inferiorem, Caftroma, Iaroslavu, & Vglitz eundem est. In his partibus uera itinerum ratio propter crebras paludes & fyluas haberi non potest. Est etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui fuprà Vglitz Vuolgam influit.

Roftovu ciuitas & cafttrum, Archiepifcopalis fedes, cum Bieloiefero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Ruffiæ principatus, poft Novuogardiam magnam habetur. Eo ex Moscovia, recta per Pereaslau itur, à qua decem miliaribus diftat. Sita est ad lacum, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavu præterlabitur, emergit, Vuolgamq; influit. Soli natura fertilis est, pifcibus in primis ac fale abundans. Regio hæc olim fecundogenitis magnorum Ducum Ruffiæ propria erat: quorum pofteri nouiffimè per Ioannem Bafilij patrem ea depulfi, exutiq; funt.

Iaroslavu ciuitas & cafttrum ad ripam Vuolgæ, diftat à Roftovu duodecim mil. recta itinere ex Moscovia fumpto. Regio fatis fertilis est, ea præfertim parte, qua uergit ad Vuolgam: quæ etiam, quemadmodum Roftovu, fecundogenitorum Principum erat: quas monarcha ipfe ui oppreffit. Et quanquã prouinciæ Duces, quos Knefos appellant, adhuc fuperfint: titulum tamen Princeps, Knefis, uelut fubditis regione conceffa,

sibi

A sibi usurpat. Tres autem Knesi secundogenitorũ posteri, quos Rutheni Iaroslavuski appellant, eam regionem possident. Primus est Basilus, is qui nos ex hospitiis ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon Fœderovuitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo senex, sobrietate singulari, ac ipsa uite rigiditate, qua ab ineunte etate usus est, ualde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoque Solis, Martis & Saturni tantum diebus uescebatur: Lunæ uero, Mercurij & Veneris, ab eisdem ieiunij tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremum Imperatorem mittebat. qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit: quibus dissolutis, reliquum itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram transgressus. Ultimus est Ioannes cognomento Possetzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolum Cæsarem in Hispanijs agebat, & nobiscum reuersus est: qui adeo pauper erat, ut uestes, & Kolpackh (quod capitis tegumentum est) aliunde (quod certo scimus) pro conficiendo itinere commutato sumeret. Quare multum errasse uidetur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunque necessitate triginta milia equitum ex ditione, seu patrimonio suo mittere posse.

Vuolochda prouincia, ciuitas & castrum, in qua Episcopi Permiae sedem quidem suam, sed sine imperio habent, ab eiusdem nominis fluuii nomen accepere. sita est inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moscovia per Iaroslavum itur. Abest autem à Iaroslauo quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloiesero ferè quadraginta. Regio tota palustris & syluestris est, unde fit, ut exactam itineris rationem propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoque in loco uiatores obseruare non possint.

Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuicem paludes, fluuij ac syluæ occurrunt. Porro Vuolochda fluuius in septentrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen est, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenque Suchanae retinet, atque inter **C** Septentrionem & Orientem labitur. Vuolochda prouincia olim sub ditione Novuogardiae magna erat: quæ cum castrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partem thesauri sui illic reponere solere. Eo anno quo nos Moscovia eramus, tanta illic erat annonæ caritas, ut unus quo ipsi utuntur frumenti modius, XIIII denigis uenderetur: qui alioqui in Moscovia IIII, V, aut sex denigis emi solet.

Vuaga fluuius piscosus, inter Bieloiesero & Vuolochdam, in paludibus densissimisque syluis oritur, ac Dyuinam fluuium influit. Fluuij accola, quod panis usu ferè careant, uenatione uiuunt. Capiuntur autem ibi uulpes nigrae, & coloris cinericei. Porro compendiarie itinere inde ad prouinciam & fluuium Dyuina peruenitur.

Vstyug prouincia, à ciuitate & castro, quæ ad fluuium Suchana sita sunt, nomen accepit à Vuolochda abest centum miliaribus, à Bieloiesero centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci comoditatem, ad dimi-

dium ferè miliare supra ostia posita est, uetus que nomen adhuc retinet. A
 Nam Ruthenis Vsteie ostium est: unde Vstyug, quasi ostiū lug dicitur.
 Hæc prouincia olim subiecta erat Novuogardiæ magnæ, in qua rarus &
 propemodum nullus panis usus: piscibus & feris pro cibo utuntur. Sal
 ex Dvaina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico ma-
 gis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excel-
 lentes: aliarum tamen ferarum pellibus abundant, uulpinis præfer-
 tim nigris.

Dvaina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu
 Dvaina nomen accepit. nam Dvaina Ruthenis duo, uel bini sonat. Is flu-
 uius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quæ Svue-
 tiam & Nordvuegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diui-
 dit, ingreditur. Hæc prouincia in ipso Septentrione sita, olim Novuogar-
 densium ditiois erat. Numeratur autè a Moscovia ad Dvaine ostia tre-
 centa miliaria: quamuis ut antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam
 sunt, propter crebras paludes, fluuios, ac uastas sylvas, itineris ratio ob- B
 seruari nō potest: cōiectura tamen ducimur, ut uix ducenta miliaria esse
 putemus. quādoquidem ex Moscovia in Vuolochdam, ex Vuolochda
 in Vstyug, in Orientem aliquantulum: ex Vstyug postremo per Dvui-
 nam fluuium recta in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, præter
 Colmogor castrum, & Dvainam ciuitatem, quæ inter fontes & ostia in
 medio propemodum sita est, castrumq; Pienega in ipsis Dvaine ostijs si-
 tum, oppidis & castris caret. Pagos tamen cōplures habere dicitur, qui
 propter terræ sterilitatem lōgè lateq; distant. Victum hi ex piscibus, fe-
 ris, ferarumq; pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In ma-
 ritimis huius regionis locis, urfos albos, & eos pro maiori parte in mari
 degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moscoviam sæpius deferun-
 tur. Ego binas mecum, prima mea in Moscoviam legatione, reportauī.
 Regio hæc sale abundat.

ITINERARIUM AD PETZORAM, C

Iugariam, & Obi usq; fluuium.

Pincipis Moscoviæ ditio longè in Orientem, & aliquantò
 in Septentrionem, ad loca quæ sequuntur, protenditur: su-
 per qua re scriptum quoddam, quo eius itineris ratio conti-
 nebatur, lingua Ruthenica mihi oblatū fuit, quod & transtu-
 li, & hic certa ratione subiunxi. Quanquam qui ex Moscovia eò profici-
 scuntur, ab Vstyug & Dvaina, per Permiam, usitato magis & cōpendia-
 rio itinere utuntur. A Moscovia ad Vuolochdam quingenta uerist
 numerantur, à Vuolochda ad Vstyug dextrorsum secundo fluuiio, &
 Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quingenta uerist, quibus sub
 Streltze oppido duobus uerist, sub Vstyug coniungitur fluuiio Iug, qui
 fluit ex Meridie: à cuius ostijs usque ad fontes, ultra quingenta uerist
 computantur. Cæterum Suchana & Iug postquam confluerint, amissis
 prioribus nominibus, Dvaine nomen assumunt. Per Dvainā deinceps
 quingenta

A quingenta vuerst, ad Colmogor peruenitur: à quo infra itinere sex dierum, Dvina sex ostijs Oceanū ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione constat, nam itinere terrestri à Volochda usq; ad Colmogor, traiecto Vuaga, sunt mille vuerst. Haud procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emensisq; septingētis vuerst, Dvina illabitur. Ex Dvina ad locum qui dicitur Nicolai, per Piengam fluuiū ducenta vuerst, peruenitur, ubi itinere dimidij vuerst naues in fluuiū Kuluio transferuntur. Kuluio uero fluuius ex eiusdem nominis lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter sex dierum est, usque ad ostia, ubi Oceanum ingreditur. Nauigatione secundum dexterum litus maris, sequentes possessiones præterleguntur: Stanuvuische, Calunczcho, & Apnu. Circumnauigata que Chorogoski Nosz promontorio, & Stanuvuische, Camenckh & Tolstickh, tandem in fluuium Mezen, quò sex dierum itinere ad eiusdem nominis pagum in ostijs fluuij Piesza situm peruenitur - per quem rursus à sinistra Orientem æstiualem

B uersus ascendendo, trium hebdomadarum itinere Piescويا fluuius occurrit. Vnde translatis per quinque vuerst, in duos lacus nauibus, geminæ patent uia: quarum altera, parte sinistra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alij uia altera, & breuiore, ex lacu naues recta in Czircho deferunt: à quo nisi tempestate detineantur, trium hebdomadarum spacio in fluuium ostia que Czilme, magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum vuerst latitudine extenditur, influentem deueniunt: quò delapsi, sex dierum itinere ad oppidum & castrum Pustoofero, circa quod Petzora sex ostijs Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolæ, simplici ingenio homines, anno Domini M. D. XVIII. primum baptismum susceperunt. A Czilme ostijs, usque ad ostia fluuij Vssa, per Petzoram eundo, est iter unius mēsis. Vssa autem fontes suos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æstiuale ad læuam est, fluit que ex ingenti eiusdem montis saxo, quod Camen Bolshoi uocant. Ab Vssa fontibus, usq; ad eius ostia, ultra mille vuerst numerantur. Porro Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vssa ostijs ascendendo, usq; ad ostia Stzuchogora fluuij, est iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conscripserant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzscheriema fluuiorum ostia se quieuisse: atq; ad uicinum castrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram situm est, comeatum, quem ex Rufsia secum portauerant, deposuisse. Ultra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoiás, ite in mare, insulas uicinas, castrum que Pustoofero, uariæ & innumere gentes sunt, quæ uno ac communi nomine Samoged (quasi diceret seipso comedentes) nuncupantur. Apud hos magnus prouentus auium, diuersorumq; animalium, ut sunt zabellini, martes, castores, hermelli, aspreoli, & in Oceano Mors animal, de quo supra, præterea uest. Item albi urfi, lupi, lepores, equiuoduani, cete, piscis que nomine Semfi, aliq; que quamplurimi. Hæ uero gentes in Moseouiam non ueniunt: sunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum,

uitæq;

uitæq; societatem refugiunt. Ab Szuchogoræ ostijs aduerso flumine A usque ad Poialla, Artavuische, Cameni, maioremq; Poialla, iter trium hebdomadarum. Porro ad montem Camen trium dierum ascensus est, à quo descendendo ad fluuium Artavuischa, inde ad Sibut fluuium, à quo castrum Lepin, à Lepin ad Sossam fluuiū peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nuncupantur. Sossa autem à dexteris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem uix uno die & celeri cursu traiecerunt, adeo uasta huius fluuij latitudo est, ut ad octoginta ferè uerſt extendatur. Hunc quoq; Vuogulici & Vgritzſchi gentes accolunt. Ab Obea castello secundum Oby fluuium ascendendo, usq; ad Irtische fluuium, in quem Sossa ingreditur, ostia, est trium mensium iter. In his locis duo castra sunt, Ierom & Tumen, quib. præfunt domini Kneliuhorski, magno Duci Mosco (ut aiunt) uectigales. Multa ibi animalia, pellesq; quamplurimæ.

Ab Irtische fluuij ostijs ad castrum Grustina, duorum mensium iter: a quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes suos in hoc lacu habere dixi, est plus quam trium mensium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis sermonis expertes, ueniunt: merces uarias, in primis autem uniones, lapides preciosos, secum adferentes, quas populi Grustintzi & Serponovutzi mercantur. hi à castro Serponovu Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus sitæ nomen habent. Lucomoryæ autem hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ per simile aiunt accidere, quos in singulos annos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio sacra est, mori aiunt: ac uere in sequenti, maxime ad XXXIII Aprilis, ranarum instar, denuo reuiuiscere. Cum his quoque Grustintzi & Serponovutzi populi noua, & alias inconsueta habent commercia. Cum enim statum tempus moriendi, seu dormiendi ipsis imminet, merces certo loco deponunt, quas Grustintzi & Serponovutzi, relictis suis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, si iniquiore æstimatione abductas esse uiderint, rursus repetunt: unde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte sinistra c descendendo, sunt Calami populi, qui ab Obi uua & Pogosa eò commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, ubi Obi Oceanum ingreditur, fluuij sunt, Sossa, Berez uua, & Danadim, qui omnes ex mōte Camen, Bolschega, Poialla, scopulisq; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quecunq; ad Auream anum usq; gentes habitant, uectigales dicuntur Principi Moscouiæ.

Slata baba, id est Aurea anus, idolum est, ad Obi ostia, in prouincia Obdora, in ulteriori ripa situm. Secundū Obi littora, uicinisq; circū fluminib. multa passim castra sita sunt, quorū domini omnes Principi Moscouiæ (ut ferunt) subijciuntur. Narrant, seu, ut uerius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum statuam esse, in formam cuiusdam anus, quæ filium in gremio teneat: atq; ibi iam denuo alterum cerni infantem, quem eius nepotē esse aiunt. Præterea instrumenta quædā ibi posuisse, quæ perpetuū sonum in modum tubarū edant. Quod si ita est, equidem

uentorum

A uentorum uehementi & perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.

Cossin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur . in huius ostijs Cossin castrum est, quod olim Knes uuentza, nunc uero illius filij possident. Eo a Cossin magni fluuij fontibus, est iter duorū mensium . Porro ex eiusdem fluuij fontibus alter fluuius Calsima oritur, emensaq; Lucomorya in magnum fluuium Tachnin influit: ultra quem prodigiosæ forme homines habitare dicuntur, quorum alij ferarum more, toto corpore pilis horrēt: alij caninis capitibus, alij prorsus sine collo pectus pro capite habēt, longasq; sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuio piscis quidam, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, alijsq; humana prorsus forma, nulla tamen uoce: qui, ut alij pisces, suaue ex se præbet obsonium.

Haecenus, quæcunq; retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, a me ad uerbum traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædam, uixq; credibilia esse uideantur, ueluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscen-
B gis: de quibus etsi ipse quoque diligenter inuestigauerim, nihil tamen certia quopiam, qui ea oculis suis uidisset (quamuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui: tamen ut alijs amplio-
rum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere. unde & locorum uocabulis iisdem, quibus a Ruthenis nuncu-
pantur, usus sum.

Nofs, Ruthenis nasus dicitur: quo nomine promontoria ad nasi simili-
tudinem in mare prominentia, uulgo appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mū-
di uel terræ uocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus
Kithai: a quo magnus Chan de Chathaia, quem Mosci Czar Kythaiski
appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucomoryæ loca maritima syluestria sunt, quæ ab accolis sine ullis ædi-
bus habitantur. Quæuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryæ
gentes principi Moscoviæ subiectas esse referebat: tamen cum in pro-
C pinquo Regnum Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & uernacula
eorum lingua Tumëski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaq;
damna haud ita pridem principi Moscoviæ intulit: uerisimile est, pro-
pter uiciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio sit, ciuitas & castrū
Papin, seu Papinowugorod situm est: huius accolæ Papini, qui diuersum
a Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Ultra hunc fluuium altissimi
montes ad ripas usq; protenduntur, quorum uertices ob continuos uen-
torum flatus omni prorsus materia gramineq; ferè carent. hi etsi uarijs in
locis uaria habeant nomina, communiter tamen Cingulum mundi uo-
cantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infra, cum
de Principis uenatione uerba facturus sum. Crescunt etiam illic arbo-
res cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Princi-
pis Moscoviæ ditone hi montes soli uisuntur, qui ueteribus Rhi-
phæi forte, uel Hyperborei montes uisi sunt: & quod perpetuis niuibus
ac glacie

ac glacie rigeant, transiriq; facile non possint, Engroncland prouinciam **A** incognitam faciunt. Basilii Ioānis filius Moscoviæ dux, aliquando ad exploranda ultra hos montes loca, gentesq; debellandas, duos Præfectos ex suis per Permiam & Petzoram miserat, Simeonem Pheodoro- vuitz Kurbski à patrimonio suo ita nūcupatum, ex Iaroslavuski genere oriundū: & Knes Petrum Vschatoi, quorum Kurbski me in Moscovia existente, adhuc in uiuis erat: mihiq; de hac re percontanti, decē & septē in ascendēdo monte dies se consumpsisse dicebat: neq; tamen mōtis uerticē, qui patrio nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare potuisse. Extenditur mons ille in Oceanū, usq; ad ostia Dvuiņę & Petzora fluuiorum. Et hæc de Itinerario fatiſ.

*AD PRINCIPATVS MOSCO-
uia redeo.*

Vsdali principatus, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, inter Rostovu & Vuolodimeriā **B** sita est. Quo tēpore Mosci imperij sedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarū adiacentium urbium metropolis erat. Crescente post imperio eius, sede Moscovuiam translata, Principū secundogenitis est attributus: quorum tandem posterij, ex quibus Basilii Schuiski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moscoviæ essemus, adhuc uiuebant) per Ioannem Basilij eo sunt exuti. Insigne in ea urbe Vestalium monasteriū est, in quo Solomea à Basilio repudiata, erat inclusa. Inter omnes Principis Moscovuię principatus ac prouincias, ubertate soli, rerūq; omnium copia, Refan primas sibi uindicat: secundum hanc sunt, Iaroslavu, Rostovu, Pereaslavu, Svdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Castromovugorod ciuitas cum castro, in Vuolge littore ad orientem æstiualem uiginti ferè miliaribus abest ab Iaroslavu, Novuogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit. **C**

Galitz alius principatus cum ciuitate & castro, ex Moscovia in Oriētem per Castromovugorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuiū, in Orientem æstiualem centum quinquaginta ferè miliaribus abest à Moscovia: ad quam itinere breuiore quidem, sed difficiliore, per Castromovugorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quę inter Galitz & Vuiathkam sunt, iterq; impediunt, Czeremissę populi passim ibi uagantes latrocinātur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vstyug longiore, sed faciliore tutioreq; eò proficiscantur. Distat autē Vuiathka ab Vstyug centū uiginti miliaribus, à Cazan sexaginta. Regioni eiusdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore sunt Chlinouua, Orlo, & Slovuoda. Et Orlo quidē quatuor miliaribus est infra Chlinouuam. Dein sex miliaribus Occidentem uersus descendendo, Slovuoda. Cotelnitz autē octo à Chlinouua miliaribus, ad Rhecitzan fluuiū, qui ex Oriente fluens inter Chli-
nouua

novua

A novua & Orlo, in Vuiathkã exoneratur. Regio palustris & sterilis est, feruorum fugitiuorum uelut asylum quoddã: melle, feris, piscibus, aspreolisq; abũdans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo ut adhuc hodie ultra citraq; Vuiathkam, maximè in ostijs quibus Kamam fluuiũ ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic cõputãtur per Czuncckhas. Czuncckhas autem continet quinq; vuerst. Kama fluuius exoneratur in Vuolgã duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuiõ adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, à Moscovuia ducẽtis quinquaginta (seu, ut quidam uolunt, trecentis) miliaribus rectã inter Orientem & Septẽtrionem distat. Ciuitatem eiusdem nominis ad Vischora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eo propter crebras paludes & fluuios, terrestri itinere uix, nisi hyeme, peruenitur: æstate uerõ per Vuolochdam, Vstyug, Vítzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vstyug miliaribus Dvuinam influit, nauigijs iter hoc facilius cõficitur. Ceterum qui ex Permia in Vstyug proficiscuntur, ijs aduerso Vischora nauigandum est: em ensisq; aliquot fluuijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vstyug tandem trecẽtis ab Permia miliaribus deueniunt. Rarissimus in ea prouincia panis usus: loco tributiq; equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus episcopus, qui eos in fide Christi uacillantes cõfirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, episcopum quendam idẽ attentantem excoriatuerant) primus adinuenit. Hic Stephanus postea Demetrio Ioannis filio imperante, apud Ruthenos in numerum deorum relatus est. Supersunt adhuc ex ijs in syluis passim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eo proficiscẽtes, non cessant ab errore uanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach ferẽ, quemadmodum in plurimis Rusiæ locis, iter faciunt. sunt autem Artach, lignæ quẽdam & oblongæ soleæ, sex ferme palmarum longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hunc usum magnos habẽt, pro iumẽtis utũtur, quibus sarcinas, quẽadmodum **C** infra de ceruis dicetur, uehiculis circũuehunt. Aiũt eam prouinciã Orientẽ uersus, Tartarorũ prouinciẽ quæ Tumẽ dicitur, esse conterminam.

Iugariæ prouinciæ situs ex suprãdictis patet. Rutheni per aspirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici uocãt. Hæc est Iuharia, ex qua olim Hungari progressi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ prouinciãs debellarũt. Quo nomine Moscovitæ multum gloriantur, quod eorum subditi magnã Europæ partem olim sint depopulati. Referebat Georgius paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus uolẽs ius Principis sui deducere ad magnũ Ducatũ Lithuaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos subditos magni Ducis Moscoviæ extitisse, & ad paludes Maotidis confedisse: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hũgariæ accepisse: demum Morauia, ex fluuiõ sic nominatam: & Poloniam a Polle, quod est planicies, occupasse: de fratris Attilæ nomine Budam nominasse. Relata saltem uolui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate

i uti, quod

uti, quod an uerum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquiserim, neminem ^A tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus linguæ Hungaricæ peritus colloqui potuisset. Hi quoque pelles pro tributo Principi pendunt. Quamuis uniones gemmæque illinc in Moscoviam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præcipue uero à littoribus Oceani, ostijs Dvinae uicinis, afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Vuiathkam contingit, quæ an castra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur laick fluius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionem propter uiciniam Tartarorum desertam, aut si qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occupatam esse aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate utuntur. quæstum faciunt maxime ex aspreolorum pellibus, quæ aliarum prouinciarum aspreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarum tamen copiam in Moscovia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Novuogardia inferiore in syluis habitant. propriam hi linguam habent, Machumeticque dogma sequuntur. Regi Cazanensi nunc parent, quamuis maxima eorum pars duci Moscoviæ olim tributaria esset: unde subditis Moscoviæ adhuc annumerantur. Adduxerat inde Moscoviam Princeps illorum multos, defectionis crimine suspectos: quos ibi uidimus. Hi autem cum ad fines Lithuaniam uersus missi fuissent, tandem in uarias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Vuiathka & Vuolochda, ad fluuium Kamam usque, longe lateque sine ullis ædibus habitant. Omnes tam uiri quam foemine cursu sunt uelocissimi, sagittarij porro peritissimi omnes, arcu nunquam è manibus deposito: quo adeo oblectantur, ut etiam filijs cibum non præbeant, nisi præfixum scopum sagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novuogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidique similitudinem, ubi sal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exusta, Principis iussu restituta sunt.

Mordvua populi ad Vuolgam sunt, infra Novuogardiam inferiorem in littore Meridionali, Czeremissis, nisi quod frequentiores domos habent, per omnia similes. Atque hic nostræ digressionis, Moscicique imperij terminus esto. ^C

Nunc de uicinis ac conterminis populis certa quædam subiungam, eodem quo ex Moscovia egressus sum ordine in Orientem seruato. Hac autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculiaria ipsorum perueniam, in genere quædam referenda sunt.

DE TARTARIS.

De Tartaris, eorumque origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatis libellis continentur, multi passim multa scripsere: quæ hoc loco repetere, magis tediosum quam utile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumque hominum relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Moabitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituque à reliquorum hominum ritu consuetudineque dissidentes, ad fluuium Calka peruenisse: qui unde uenissent, quo religionis dogmate uterentur, omnibus ignotum fuisse.

fuisse. Quanquam à quibusdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio nomine appellarentur. Methodius Patanczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septentrionem & Oriētem eos processisse dicit, causamq; migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis uirum, terrorem ipsis de fine mundi, quē imminere dicebat, quandoq; iniecisset cuius oratione inducti, ne amplissimæ orbis opes cū mundo simul interirent, innumera cū multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratem, sinumq; Persicum cōtinetur, crudeliter diripiuisse. atq; ita prouincijs passim uastatis, Polovutzos gētes, quæ ad iunctis sibi Ruthenorū auxiliarijs copijs, solē occurrere aufē erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatijs, de Polovutzijs populis, quas uenatores interpretatur, errasse clarum est. Polovutzi enim campestres dicuntur. nam Polle, campus est: Lovuatz, & Lovutzi, uenatores. adiuncta autē tzi, uel kfi syllaba, non mutat significationem: neq; enim ab ultimis, sed primis syllabis significatio deducenda est. Et quod eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adijci solet, ea res homini imposuit: atq; ita Polovutzi, campestres, & non uenatores interpretari oportet. Polovutzos Rutheni Gothos fuisse perhibēt: quorum tamen sententię non accedo. Qui Tartaros describere uelit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longē ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Vuolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745, sequutus uictoriam, in Moscouiam usq; peruenit, urbem Regiā aliquandiu obsessam per deditiōem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cæsis, ultra progressus, uicinas prouincias, Vuolodimeriam, Pereaslauu, Rostouu, Suidali, compluracq; castra & oppida, cæsis, aut in seruitutem abductis in habitatoribus, exussit: Georgiū magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occidit: Basilium item Constantini, captiuum secum abduxit, interemitque. quæ omnia, ut supra dictum est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tēpore omnes ferē Russiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illis que parebant, usq; ad Vuitoldum magnum Lithuanię Ducem, qui prouincias suas, & quæ in Russia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, uicinisq; omnibus terrori fuit. Magni autem duces Vuolodimerię & Moscouiæ, usq; ad modernum Basilium Ducem, semper in præstita semel Tartarorum Principū fide & obedientia permanserunt. Hūc Bathi, annales referunt, ab Vulaslauu Hungarorū rege, qui post baptismum Vuladislauus dictus, inq; diuorū numerū relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororem, quā in regni depopulatione fortē nactus fuerat, secū abduxisset, rexq; & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetuq; in Bathi factō, cum soror arreptis armis, adultero cōtra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem uenā cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipsi Bathi in imperio successit, moriturque anno mundi 6834. A cui filius Zanabeck successit: qui fratribus suis, ut solus sine metu regnaret, occisis, moritur anno 6865. Hinc Berdebeck sequutus, qui fratribus duodecim pariter occisis, obiit 6867. Post quem Alculpa, à Narus quodam regulo, cum liberis statim ab inito imperio occisus, non ultra mensem imperavit. Ad hunc regnum iam possidentem, omnes Principes Russiae conuenerunt, imperandique in sua quisque prouincia potestate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno succedens, à filio Themerhoscha occisus est: qui regno per scelus parto, uix septem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Vuolgam fugisset, ab insequentibus militibus occisus est, anno 6869. Post hos Thachamischa imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Augusti egressus, Moscoviam ferro ignique uastauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnum Lithuaniae ducem profugit. Themirkutlu porro regno Sarai anno mundi 6906 praefuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitum maximum in Retzan, ad depopulandam Moscoviam duxisset, tantum terrorem principibus Moscoviae iniecit, ut desperata uictoria, abiectis armis, ad diuorum tantum auxiliū confugerent. In Vuolodimeriam statim pro imagine quadam diuae Mariae Virginis, quae multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quae cum in Moscoviam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorifice illi obuiam procedit, eaque primum ut hostem auerteret humilime implorata, maxima ueneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu se impetrasse dicunt, quod Tartari ultra Retzan non fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eo loci, ubi imago expectabatur, susceptaque fuit, templum exaedificatum est: diesque is quem Rutheni Stretenne, id est obuiationis diem uocant, XXVI Augusti quotannis solenniter celebratur. Acta sunt haec anno 6903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrocinijs ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemque in adolescentia egregium fuisse, indeque nomen acquisuisse. Et quod aliquando ouem furatus, deprehensusque à domino ouis, iactu lapidis uehementiore crus illi fractum fuisset: idque cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomē sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudum significat. Is Constantinopolitanis à Turcis grauiter obsessis, filium suum cum auxiliarijs copijs misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem uictor reuersus est, Anno 6909.

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savuolhensis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquae hordae omnes ex ea originem traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quaelibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Savuolhensium, Pregopensium, Nahaisensium, & aliae multae, quae omnes Mahometani sunt: Turcas tamen se uocari aegre ferunt, probrice loco ducunt, sed Besfermani appellari gaudent, eoque nomine &

Turci

A Turci se appellari uolunt. Vt autem uarias longe lateq; prouincias Tartari incolunt, ita etiam moribus, ipsoq; uitæ genere non in omnibus conueniunt, homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & concavis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum uiri crines contortos, eosq; nigerrimos secundum aures habent, corpore ualido, animo audaci: in Venerem, eamq; præposteram, putres. equis, alijsq; animalibus quoquo modo interemptis suauiter uescuntur: demptis porcis, à quibus lege abstinent. inedia somniscq; adeo patientes, ut toto nonnunquam quadri- duo ea perferant, laboribus necessarijs nihilominus intenti. Rursus aliquid forte ad uorandum nacti, supra modum se ingurgitant, eaq; crapula priorem inediam quodammodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atq; ita cibo laboribusq; obruti triduo, quadriuo ue perpetuo dormiunt, quos sic altum dormientes, Lithuani & Rutheni, in quorum regionem derepente irruunt, prædasq; inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubijs, ordine, cibo, somnoq; sepultos, opprimunt incautos. Equitibus porro si fames sitiscq; molesta fuerit, quibus infident equis, uenas solent incidere, haustoq; eorum sanguine famem pellunt, atq; iumētis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferè uagantur sedibus, stellarum, in primis uero poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est ferreum clauum uocant, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quod eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quæ plurimis, præsertim ijs quæ circa Tanaim crescunt, uescuntur. sale paucissimi utuntur. Horum reges si quando suis commeatum distribuunt, quadraginta hominibus uaccam unam aut equum dare solent: quibus mactatis, intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, ut adhærentia stercora decuti possint, abstergique, uorant. Non solum autem digitos pinguedine unctos, sed etiam cultrum lignum ue, quo stercus detersum fuerat, suauiter lingunt, suguntq;. Capita equorum, ut apud nos aprorum, in delicijs habentur, præstantioribusq; tantum apponuntur. Equis ceruice depressa, pusillisq;, sed fortibus abundant. qui æquè inediam laboremq; bene ferre possunt: ramiscq; & corticib. arborum, herbarumq; radicibus, unguis è terra excussis, euulsiscq; aluntur. His ita ad laborem assuefactis, Tartari commodissime utuntur: aiuntq; Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub alijs esse. Hoc genus equorum Pachmat uocant. Sellas, stapedesq; ligneas habent, nisi si quas alias à uicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa atterantur, gramine, seu arborum folijs eas suffulciunt. Flumina transnatant: qui si forte fugientes insequentium hostium uim extimuerint, sellis, uestibus, alijsq; impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis, effusissime fugiunt. Porro arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hostibus eminus audacissime ineunt: in qua tamen non diu perseuerant, sed simulata fuga, hostibus insequentibus, occasione data primum in eos à tergo tela torquent: dein conuersis derepente equis, in dissipatos hostium ordines denuo impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum

est, hostemq; intra teli iactum habent, non structa acie praelium ineunt, A
 sed sinuoso agmine in gyrum, quo certior & liberior hostem iaculandi
 uia pateat, circumferuntur. Estq; euntium & redeuntium mirus quidam
 ordo. in quam quidem rem ductores, quos sequuntur, harum rerum pe-
 ritos habet: qui si uel hostium telis icti succubuerint, aut forte metu per-
 culsi, in ducendo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit confusione,
 ut nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hostem torquere possint. Hoc
 genus certaminis ipsi a rei similitudine choream appellant. In angustijs
 autem si forte decertandum est, nullus huius strategematis est usus. atq;
 ideo fugam se mandant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti
 sunt, ut hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitatu hunc mo-
 rem seruant, ut contractis in sellam sedeant pedibus, quo facilius in u-
 trumq; latus se possint conuertere: & si quid forte delapsum, de terraq;
 tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo negotio tollunt. in quo adeo e-
 exercitati sunt, ut etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Hastis im-
 petiti, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarij subito se demit- B
 tunt, altera duntaxat manu pedesq; equo adhaerentes. Dum uicinarum
 prouincias infestant, quisq; duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit,
 ut uno scilicet defatigato, altero terno ue uti possit: lassos interim ma-
 nu ducunt. Frena leuissima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Ca-
 stratos tantum equos habent, quod tales arbitrantur plus laboris inedi-
 æq; ferre posse. Vestimentis isdem tam uiri quam foeminae utuntur, nec
 in cultu a uiris quicquam differunt, nisi quod caput uelo lineo tegunt, ca-
 ligisq; itidem lineis nautarum maritimorum instar utuntur. Eorum regi-
 nae dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua turba,
 quae in campis passim degit, uestes ex ouium pellibus confectas habent:
 quas non mutant, nisi longo usu prorsus attritae, laceraeq; fuerint. Vno in
 loco non diu comorantur: rati grauem esse infelicitatem, diu in eodem lo-
 co haerere. Vnde irati quandoq; liberis, graue malum imprecantes, solent
 dicere: Vt eodem in loco perpetuo tanquam Christianus heretas, propriumq;
 foetorem haurias. quare depastis uno in loco pascuis, cum armentis, uxo C
 ribus & liberis, quos in plaustris secum circumferunt, alio migrant. quam-
 uis hi qui in oppidis & urbibus degunt, aliam uiuendi rationem sequuntur.
 Si bello aliquo grauiore implicantur, uxores, liberos, senesq; in loca col-
 locant tutiora. iusticia apud illos nulla. nam ut quisq; re aliqua indigerit,
 eam ab altero impune rapere potest. Si quis apud iudicem de ui, illataq;
 iniuria conqueritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit.
 tum iudex huiusmodi proferre solet sententiam: Si tu uicissim re aliqua
 indigeris, rape ab alijs. Sunt qui dicunt, eos non furari. an uero furentur,
 aliorum esto iudicium: certe homines rapacissimi sunt, nepe pauperrimi
 ut qui alienis semper inhiant, aliorum pecora abigunt, homines spoliant,
 abducuntq;, quos Turcis alijsq; quibuscunque aut uendunt, aut redime-
 dos concedunt, puellis tantum seruatis. Ciuitates & castra raro oppugnant: uil-
 las, pagosque comburunt: adeoque de illatis damnis sibi placent, ut quo
 plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse pu-
 tent. Et

A tent. Et cum quietis impatientissimi sint, mutuo se tamē nō interimunt, nisi reges inter se dissideant. Si in dissensione aliqua quispiam occidatur, autoresq; sceleris capti fuerint, equis, armis, uestibus tantū ablati, dimituntur. Homicida porro, accepto uili equo & arcu, his uerbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq; apud illos usus, extra mercatores, ferè nullus: rerum tantum permutatione utuntur. Quod si quid pecuniae ex rebus uenditis uicini corraferint, ea Moscoviae uestes aliaque uitae necessaria emunt. Fines inter se (de campestribus Tartaris loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moscis pinguis Tartarus quidam captus, cui cum Moscus dixisset, Vnde tibi, canis, tanta pinguedo, cum non habeas quod edas? Cur non habeā, inquit Tartarus, quod edam, cū tam uastam ab Ortū usq; ad Occasum terram possideam: ex qua non ne affatim nutrirī possūm: tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contendis, deesse puto quod edas.

B Cazan regnum, ciuitas & castrū eiusdē nominis, ad Vuolgā, in ulteriore fluminis ripa, septuaginta ferè miliarib. Ger. infra Novuogardiā inferiorem sita sunt: secundum Vuolgā, in Oriētem & Meridiē desertis cāpis terminatur: ad Orientem autē aestiuālē Tartaros, quos Schibanski & Kosatzki uocant, cōterminos habent. Huius prouincię rex exercitum triginta miliū habere potest, pedites praesertim, in quibus Czeremisse & Czubaschi sagittarij peritissimi sunt. Czubaschi autē, nauigādi arte excellent. Cazan urbs à Vuiathka principali castro sexaginta miliarib. Ger. abest. Porro Cazan Tartaris ollā cupream bullientē sonat. Cultiores hī Tartari reliquis sunt, utpote qui & agros colāt, in domibus degāt, mercaturasq; uarias exerceāt: quos Basilius Moscoviae princeps eo adegit, ut se sibi subijcerent, atq; eius arbitrio reges acciperēt: quod illis partim ob opportunitatē fluuiorū, qui ex Moscovia in Vuolgā influūt, partim ob mutua cōmercia, quib. illi carere non poterāt, factū haud difficile fuit. Cazanensib. quondā rex erat Chelealeck: qui cū relicta uxore Nursultan sine liberis decessisset, Abrahamin quidā ducta uidua regno potitur. Ex hac Abrahamin duos suscepit filios, Machmedemin & Abdelativu. Ex priore autē uxore, quae Batmassa soltan uocabatur, Alegam filiū habuit. Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum successit: cumq; mandatis Mosci nō ubiq; obtemperaret, à Mosci consiliarijs, quos ibi ut regis animū obseruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atq; in uehiculum, ac si domū ueheretur, positus, ea nocte ductus est Moscoviam uersus, quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Vuolochdam misit, ubi reliquum aetatis peregit. Eius autē matrem cum Abdelativu & Machmedemin fratribus, Bieloiesero relegauit. Codaiculu unus ex Alegae fratribus baptisatus, nomen Petri accepit: cui post Basilius, modernus princeps sororem suam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegae fratribus, in sua, quoad uixit, secta permanfit: pluresq; genuit liberos, qui post decessum patris cum matre omnes baptisati & mortui sunt: uno Theodoro, qui nobis in Moscovia existentibus adhuc supererat, excepto. Alega porro ita in Moscoviam abducto, Abdelativu

sufficitur: qui cum pari ratione, ut Alega, regno amotus fuisset, Machmedemin ex Bieloiesero emissum, Princeps in eius locum substituit. Is regno usque ad annum Domini 1518 praefuit. Nursultan, quam Chelealeck & Abrahemin regum uxorem esse dixi, post Alega mortem Mendligero regi Praecopiensi nupsit. Haec deinde cum ex Medligero prolem non haberet, priorumque filiorum desiderio teneretur, ad Abdelativu uenit in Moscoviam. Inde progressa, ad Machmedemin alterum filium in Cazan regnantem profecta est, anno Domini 1504. Cazanenses a Principe Moscoviae defecerunt. Eam defectionem cum multa bella secuta sint, uarieque a Principibus, qui se in societatem huius belli iunxerant, diu utrinque pugnatum, neque in hunc usque diem finis bello impositus sit, altius huius belli rationem repetere uisum est. Cum Cazanensium defectio Basilio Moscoviae Principi innotuisset, rei indignitate & ulciscendi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos misit. Cazanenses, quibus pro uita & libertate cum Moscis pugnandum erat, audito terribili Principis in se apparatu, cum hostibus in pugna stataria se haud pareres fore uiderent, astu eos circumueniendos censuere. Quare collocatis palam contra hostem castris, optima copiarum suarum parte locis opportunis in insidias abdita, ipsi ueluti terrore perculsi, relictis derepente castris, fugam se mandarunt. Mosci, qui non ita procul aberant, cognita Tartarorum fuga, solutis ordinibus, citato cursu in hostium castra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumque suarum securi essent, Tartari cum Czeremissis sagittarijs, ex insidijs progressi, tantam in eos stragem ediderunt, ut Mosci relictis tormentis, machinisque bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magistri duo relictis tormentis, cum alijs euasere. quos princeps in Moscoviam reuersos beneuolè accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui assumpta post Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento sibi commissio: seque magnam & solidam apud Principem gratiam initurum, seruato diligenter & reducto tormento, sperabat. quem princeps iurgijs adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto exposueris periculo, aut fugere uolebas, aut te cum tormento hostibus dedere, quorsum ista praepostera in seruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili facio, dummodo homines mihi supersint, qui ea fundere ijsque uti sciant. Caeterum Machmedemin rege, sub quo Cazanenses defecerant, mortuo, Scheale ducta eius uxore uidua, Principis Moscoviae & fratris uxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantum annis, magno subditorum & odio & inuidia praefuit. Augebant haec turpis & mollis corporis constitutio. erat enim homo uentre prominenti, rara barba, facie penè muliebri: quae eum bello haudquaquam idoneum esse ostenderent. Accedebat ad haec, quod contempta ac neglecta subditorum suorum beneuolentia, Principi Moscoviae plus aequo faueret, ac externis plus quam suis fideret. Quibus reb. Cazanenses ducti, Sapgirei, Mendligeri filio, uni ex Tauricae regibus, regnum deferunt. quo adueniente, Scheale

A te, Scheale regno cedere iussus, cū se uiribus inferiorem, infestisq; suo-
rum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cū uxoribus,
cōcubinis, omniq; supellectili in Moscoviā, unde uenerat, redijt. hæc a-
cta sunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiēte, Machmetgi-
rei rex Tauricæ, Saggirei fratrem magno exercitu in Cazan introducit: fir-
matisq; Cazanensium erga fratrem animis, Tauricā rediens, traiecto Tanai,
Moscoviam uersus cōtendit. Eo tēpore Basilius rerū suarum securior, ni-
hilq; tale metuēs, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tēpore exerci-
tu, cui Demetriū Bielski ducē præfecit, ad Occā fluiuiū, ut Tartarorum
transitum impediret, præmittit. Machmetgirei uiribus superior, Oc-
ca celeriter traiecto, ad piscinas quasdam tredecim vuerst ab ipsa Mo-
scouia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendi-
isq; compleuit. Sub id temporis Saggirei pariter cum exercitu ex Cazan
profectus, Vuolodimeriam & Novuogardiam inferiorem depopula-
tus est. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueni-
unt, uiresq; coniungunt. Basilius cum ad tantum hostem propulsandum
imparem se esse uideret, Petro sororio suo, ex regibus Tartarorum ori-
undo, alijs que nonnullis proceribus, in castro cum præsidio relicto, ex
Moscouia fugit: adeo timore percussus, ut rerum suarū desperatione,
aliquādiu sub aceruo fœni, ut quidam referunt, latuerit. Vicesima nona
Iulij, Tartari ultra progressi, late omnia incēdijs cōpleuerāt: tantūq; ter-
rorē Moscis incusserāt, ut se in castro & in ciuitate parū tutos putarent.
In ea trepidatione à mulieribus, pueris, alijsq; imbelli etate, qui curribus,
uehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus
oboritur, ut nimia festinatione se inuicem & impedirent, & conculca-
rent. Ea multitudo tantum fœtorem in castro fecerat, ut si hostis triduo
aut quadriduo sub urbe permanisset, etiam peste obsessis pereundum
fuisset. nam in tanta hominum colluie, ut quisque locum occuparat, ita
naturæ satisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moscoviæ Orato-
res Livuonienses: qui cum consensu equis fugæ se mandassent, & cir-
cumquaq; nihil præter ignes & fumum uiderent, seq; à Tartaris circun-
datos esse arbitrarentur, adeo properarunt, ut una die in Tyuet, quæ tri-
ginta sex miliaribus Ger. à Moscovia abest, peruenirēt. Magnam tum
laudem meruerunt bombardarij Alemanni, præsertim Nicolaus, prope
Rhenū, non longè à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui præ-
fecto, alijsq; consiliarijs, qui nimio timore iam ferè confecti erant, tuen-
dæ urbis negotium blandissimis uerbis committitur: orantibus, ut tor-
mentis maioribus, quibus mœnia deiçi solent, sub portam castrī dedu-
ctis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam uasta erat magnitudo, ut
uix tridui spacio eo perduci potuissent. Sed neque pulueres bombar-
dicos tam multos habebant paratos, quibus uel semel maius tormen-
tum exonerari potuisset. Solent enim Mosci perpetuo hunc morem ser-
uare, ut omnia in recōdito, nec quicquam tamen præparatum habeant:
uerum urgente necessitate, omnia tum demum celeriter conficere stu-
dent. Visum est ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul à castro
erant

erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. **A**lis dum detinerentur, clamor derepentè exoritur, Tartaros adesse: quæ res tantum timorem oppidanis incusserat, ut proiectis per uicos bõbardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quòd si tum centum hostium equites impetum in ciuitatem fecissent, paruo negotio eam funditus igni consumpsissent. In ea trepidatione, præfectus, qui quecum eo in præsidio erāt, optimum rati, ut Machmetgirei regis animum, missis muneribus plurimis, in primis autem medone, placarent, & ab obsidione auerterēt: acceptis muneribus, Machmetgirei se obsidionem soluere, & prouincia uelle decedere respondit, si datis literis Basilius sese obstringat, perpetuum se tributarium regi fore, quemadmodum eius pater & maiores sui fuissent. Quibus literis pro uoluntate scriptis, acceptisq; Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moscis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione uendidit. Erat tum temporis in Tartarorum castris Eustachius, cognomento Taskouitz, **qui** regis Poloniae subditus, cum auxiliaribus copijs ad Machmetgirei uenerat. **B** Nam inter regem Poloniae ac Moscouiæ ducem nullæ tum induciæ erāt. Is spolia quædam ad castrum subinde deferebat uenalia, eo consilio, ut data occasione, unâ cum ementibus Ruthenis in castrî portas irrueret, idque depulsis inde custodibus occuparet. Huius conatum rex simili astu adiuuare uoluit. Ad præfectum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui Præfecto tributarij sui seruo mandet, ut ea quæ petebat, sibi administret, atque ad se ueniat. Præfectus autem Ioannes Kovuar, rei bellicæ eiusmodique artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, ut castrò exiret: uerum simpliciter respondit, se nondum edoctum esse, principem suum Tartarorum tributarium & seruū esse, quòd si edoceretur, scire se quid facto opus foret. Quare illico Principis sui literæ, quibus se regi obstrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. Interim dum ostensis literis præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suum agens negotium, castrò magis ac magis appropinquabat: quòue magis fucus latèret, **C** Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alijque complures Rutheni, qui in Moscouiæ depopulatione in hostium manus deueniāt, certa pecunia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius seruati, ac de industria quodammodo dimissi, in castrum euaferant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine castrò appropinquassent, Rutheni metu percussi, profugos denuò restituisent, Tartarique nihilominus à castrò adeò non recederent, ut pluribus subinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, summaque rerum desperatione erant, neque quid facto opus esset satis uidebant. Tum Ioannes Iordan, natione Alemanus, ex ualle Oeni oriundus, machinarum magister, periculi magnitudinem magis quàm Mosci perpendens, ex suo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithuanos exonerauit: eosq; ita terruit, ut relicto castrò omnes diffugerēt. Rex per Eustachium

Achium, huius technæ artificē, de illata iniuria cum præfecto exposulat: qui quū se incōsulto bōbardariū machinas exonerasse dixisset, omnemq; huius facinoris culpam in illum trāstulisset, mox bombardarium tradi sibi rex postulat. atq; ut plerunq; in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kovuar præfecto renuente, atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam rex siue moræ impatiens, siue quod milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subito (literis etiam Moscoviæ Principis, quibus se tributarium perpetuò sibi fore obstrinxerat, in arce relicta) solutis castris, in Tauricam discessit. Porro tantam captiuorum multitudinem ex Moscovia secum duxerat, ut ea uix credibilis esse uideatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excessisse, quam in Capha partim Turcis uendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui uendi magno non possunt, adq; laborē perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus, non secus ac catulis lepores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare præcipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciuntur. qui autem uenduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non audent. Saggiri rex Cazan, quo scurq; ex Moscovia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longè ab ostijs Vuolgæ sito, Tartaris uendidit. Tartarorum regibus ita ex Moscovia profectis, Basilius princeps rursus Moscoviam redijt: atq; cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligentia castrū seruatum fuisse dixi, in ipsa castrī porta, quò ad excipiendum Principem ingens multitudo confluerat, stantem uidisset, clara uoce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quā in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusq; officij gratiā cumulatè tibi reponemus. Alteri quoq; Alemano, Ioāni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repētè machinis depulerat, adueniēti: Saluus ne es? inquit. Deus nobis uitam dedit, hāc tu denuò nobis conseruasti: magna erit erga te gratia nostra. Vterq; se liberaliter donatū iri à principe sperabat: nihil tamē illis datum est, quāuis Principē hac de re sæpe fatigassent, promissorūq; admonuissent. Qua principis ingratitude offensi, dimissionē, ut patriam, à qua diu abfuissent, cognatosq; suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, ut decē priori stipendio cuiq; floreni, iussu Principis, adijcerētur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius autor extitisset, cōtentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus ducem, hominem iuuenē, à quo consilia sua sprete fuissent, omnē culpā transferebāt, eiusq; incuria Tartaros Occam transisse: cōtrā ille depulsa à se culpa, Andreā iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam inisse, cæterosq; hūc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne se uerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse uideretur, ex præfectis unū, qui unā cū fratre profugerat, iniectis cathenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, ut acceptā à Tartaris cladē ulcisceretur Basilius, ignominiamq; quā fugiens

& sub

& sub foeno latitans susceperat, deleret, coacto ingenti exercitu, adiuncto A etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nūquam usi fuerant, profectus ex Moscovia cum omni exercitu, ad Occam fluium, Columnamq; ciuitatem confedit. inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certam eum pro-uocat. superiore enim anno, se, nō indicto bello, ex insidijs, furum latro-numq; more oppressum fuisse. ad ea rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscoviam satis multas uias patere: bella non magis armorum, quam temporum esse: proinde ea se suo magis quam alieno arbitrio, gerere so-lere. Quibus uerbis irritatus Basilij animus, tum etiam quod ulciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523, in Novuogardiam, in-feriorem scilicet, ut inde Cazan regnū depopularetur, occuparetq; con-tendit. Inde profectus ad fluium Sura, in finibus Cazanensium, castrum quod a suo nomine appellauit, erexit: neq; tū ultra progressus, exercitū reduxit. Sequenti uero anno Michaelē Georgij, unū ex precipuis consi-liarijs suis, maioribus quam prius copijs, ad subigendū Cazan regnū mi- B sit. Eo apparatu adeo terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, rege Tauricę, iuuenem tredecim annorum, qui in-terim regno p̄cesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq; imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinouosero, id est insulam quę mercatorum dici-tur, intra Vuolga meatus, non longē a castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificq; a regni principibus susceptus est. Nam Seyd, su-premus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac uene-ratione est, ut etiam reges aduenienti occurrant, stantesq; huic equo in-sidēti manū porrigant: capiteq; inclinato, quod solis cōcessum est regib; tangāt: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles uero pedes, ple-beij uestes tantum, aut equū manu attingūt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilij partes clam foueret, sequereturq; iuuenem capere, & Mo-scoviam uinctū mittere satagebat: sed deprehensus, captusq;, cultro in publico occiditur. Michael interea dux exercitus, coactis in inferiore C Novuogardia ad machinas commeatumq; deferendū nauibus, quarum tāta multitudo erat, ut fluius alioqui amplius, nauigantium multitudine opertus undiq; esse uideretur: ad Cazanum cum exercitu properabat. cumq; ad mercatorum insulam Gostinouosero peruenisset, locatis se-ptima die Iulij castris, uiginti diebus, dum equitatū expectat, ibi cōmo-ratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructū erat, per quos-dam a Moscis subornatos incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditus exuritur. Tanta occupandi castris occasio, adeo formidine ac igna-uia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum castris collem e-duxerit, nec Tartaros id denuo ædificantes impediuerit: uerū uigesi-ma octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem qua castrum situm est, Vuolga, ad Cazanca fluium cum exercitu confedit, uiginti diebus bene gerendę rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longē ab eo Ca-zanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq; Czeremissis pediti-bus, Ru-

*Reuerentia
vel quasi Sacerdotis
Holalycaq;*

A bus, Ruthenos sapius, frustra tamē, infestat. quē Scheale rex, qui quoq; ad id bellum nauibus uenerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus utriq; id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quē abduxerant cōmeatu, fame laborare incipiūt. nam Czeremissis omnia circumquaq; uastantibus, hostiumq; itinera diligenter obseruātibus, nihil adferri poterat: adeo ut nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicq; illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat: unum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novuogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictoq; ibi commeatu, statu etiam rerum præsentis considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cū suis cæsus est, uix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus grauius saucius, tertio

B post die in manibus hostium obiit. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tāta in castris consternatio, quam uanus de toto equitatu ad internecionem cæso subito obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduerso ne fluuio, quod difficillimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerēt, ex quibus post terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, fortē superueniunt, Ioannemq; Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, sinistra tamen fortuna usus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, una nocte quietis causa in Vuolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuo magno accurrentes clamore, quis nam præternauigaret, sciscitantur: quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgijs increpantes, flagris se

C postero die cæsuros minantur, quod domini sui somnum ac quietē importunis uociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquit, aliud nobis uobiscum negotium erit: nam uinctos uos omnes Cazan ducemus. Manē igitur sole nondum apparente, cum densissima nebula totum littus occupasset, Czeremissæ derepentē in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incusserant, ut Palitzki præfectus classis, relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus, in quibus singulis triginta uiri erant, soluta à littore nauis, medium Vuolgæ teneret, nebulæq; tectus ferē nudus ad exercitum perueniret. Atq; inde post, plurius nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna usus, in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur, amissis, ipse uix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostili que ui undequaq; urgentur, à Basilio missus equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuolgam influit, octo que miliaribus à Cazan abest traiccto, ad exercitū contenderet, à Tartaris & Czeremissis his ex

k cipitur:

cipitur: cum quibus congressi, multis utrinque desideratis, Tartaris dein- A
 de cedentibus, se reliquo exercitui coniunxerunt. atque ita exercitu equi-
 tatu firmato, Cazan castrum quintadecima Augusti obsideri coeptum est.
 Quare cognita, regulus ad alterum oppidi latus in conspectu hostium,
 sua quoque castra locavit: emissisque subinde equitatu hostium, castra obe-
 quitare, eosque laceessere iubet. atque ita crebre utrinque uelitationes fiebant.
 Narratum est nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt,
 sex aliquando Tartaros in planiciem ad Mosci exercitum processisse: quos
 cum rex Scheale centum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi uel-
 let, a duce exercitus prohibitum fuisse: duobusque milibus equitum an-
 te eum collocatis, occasionem rei bene gerendae preceptam sibi fuisse. Hi
 cum Tartaros circumuenire, & quasi concludere, ne fuga elaberetur, uellent:
 Tartari eorum conatum hoc astu eludere, insequentibus Moscis paulatim
 cedere, parumque progressi subsistere. Idem Mosci cum facerent, eorum
 Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos
 torquebant: inque fugam conuersos persequuti, complures fauciabant. B
 Moscis denuo in se conuersis, paululum cedere, iterumque subsistere, atque
 ita hostem simulata fuga ludificare. Hac dum fiunt, duo Tartarorum
 equi, tormenti ictu prostrantur, illæsis tamē equitibus, quos reliqui qua-
 tuor saluos ac incolumes, duobus milibus Moscorum spectantibus, ad
 suos reduxere. Dum equites se ita mutuo ludificant, magna uel interea ad-
 motis tormentis, castrum oppugnabatur: neque obsessi segnius, exonera-
 tis pariter in hostem tormentis, se defendebant. In eo certamine bombar-
 darius, quem unicum in castro habebant, ex Ruthenorum statione sphae-
 rula bombardica ictus, occubuit. Qua re comperta, mercenarij ex Ger-
 manis & Lithuanis milites, magnam spem ad occupandum castrum con-
 cipiunt: quibus si praefecti animus respondisset, haud dubie eo die castro
 potiti fuissent. Verum is cum suis inedia, quae quotidie etiam magis ad-
 augebatur, premi cerneret, priusquam per internuncios de ineundis in-
 ducens clam cum Tartaris egisset, adeo militum conatum non probauit,
 ut eos etiam cum iracundia corripere, uerberaque minaretur, quod se in- C
 scio & inconsulto castrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta re-
 rum angustia Principis sui rebus consultum fore putabat, si initis cum
 hoste quibuscumque inducens, tormenta & exercitum saluum reportaret.
 Tartari quoque cognita praefecti uoluntate, in spem bonam adducti, con-
 ditiones quas praefectus offerebat, scilicet ut missis in Moscoviam lega-
 tis, pacem cum Principe transigerent, libenter susceperunt. quibus ita con-
 stitutis, Palitzki praefectus soluta obsidione, cum exercitu in Moscovi-
 am reuersus est. Fama erat, praefectum a Tartaris muneribus corruptum,
 obsidionem soluisse. quam quidam natione Sabaudiensis adauxerat: qui
 cum tormento sibi commisso, ad hostes deficere uoluisset, deprehensus
 in itinere, atque seuerius examinatus, confessus est, se deficere uoluisset: atque
 ut plures ad hanc defectionem sollicitaret, argenteos se nummos & po-
 cula Tartarica ab hostibus accepisse. in quem tamē in tam manifesto sce-
 lere deprehensum, Praefectus nihil durius statuit. Reducto ita exercitu,
 quem

A quem centum octoginta millium fuisse perhibēt, Cazan regis Oratores ad pacem firmandam ad Basilium ueniunt. qui etiam tum, dum nos Moscoviæ essemus, aderant: neq; adhuc ulla tūc futuræ pacis spes inter eos erat. nam & nūdinas, quæ circa Cazan in mercatorum insula fieri consueverant, in Cazanensium iniuriam Basilii Novogardiam trāstulit: graui indicta pœna, si qui in posterum ex suis ad mercatū in insulā proficiscerentur. eamq; nundinarum translationem magno Cazanensibus incōmodo futuram sperabat: atq; uel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditiōem eos cogi posse. Verū huiusmodi nundinarum translatione non minus incommodi sensit Moscovia, quā ipsi Cazanenses. Plurimarum enim rerum, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio, ad hæc Persia & Armenia per Vuolgam importabantur, cōsequuta est caritas ac penuria: maximè autem nobilissimorum piscium, ex quorū numero Beluga est, qui citra & ultra Cazan in Vuolga capiuntur.

B Hactenus de bello Principis Moscoviæ cum Tartaris Cazanensibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui ultra Vuolgam, circa mare Caspium, ad fluuium laick ex prouincia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem uersus, cum adiacente ad laick fluuium regione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam, laick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circūiacentem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, uel potēs. Atq; hæc quidem regiones omnes ferè syluosæ sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick uergit, quæ campestris est.

C Inter Vuolgam & laick fluuios, circa mare Caspium, habitabāt quondam Sauuolhenses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem admirandam, & uix credibilem, Demetrius Danielis, uir (ut inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscoviæ ad Zauuolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semen quoddam in ea insula, melonū semini, paulo maius ac rotūdius, alioqui haud dissimile, uidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: id quod eorum lingua Boranetz, quasi agnellū dicas, uocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraq; omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimā habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta uterentur. eiusmodi pelles uidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illā, si tamen plantam uocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: uerum carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem. unguilas porro nō ut agni corneas, sed pilis quibusdā ad cornu similitudinē uestitas: radicem illi ad umbilicū, seu uentris medium esse. uiuere autē tādū,

k 2 donec de-

donec depastis circum se herbis, radix ipsa inopia pabuli arefcatur. Miram huius plātæ dulcedinem esse: propter quam à lupis, cæterisq; rapacibus animalibus multum appeteretur. A

Ego quamuis hoc de femine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à uiris minimè uanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero, quod mihi uir multæ doctrinæ Guilhelmus Postellus narrauit, se audiuisse à quodā Michaele, apud rempub. Venetā publico Turcicæ & Arabicæ linguæ interprete, quod uiderit à finibus Samarandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciūt, usq; in Chalibontidem, deferrī quasdam pelles delicatissimas, plantæ cuiusdam in illis regionibus nascentis, quæ aliqui Mussulmani ad capita sua rafa fouenda medijs pileis inserere, ac pectori quoq; nudo applicare soleant. Plantā sibi tamen nō uisam esse, nec nomē se scire, nisi quod illic Samarandæ uocetur: eamq; esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorū narratione non dissideant, mihi (inquit Postellus) penè persuadent, ut hanc rem minus fabulosam esse putem, ad gloriā Creatoris, cui omnia sunt possibilia. B

A' Principe Schidack, progrediendo in Orientem uiginti diebus, occurrunt populi quos Mosci appellāt Iurgēci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu regis de Cataia frater imperat. A' domino Barack Soltan, decem diatīs itur ad Bebeid Chan. Hic est ille magnus Chan de Cataia.

Astrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Vuolgæ ripa, ad eius ferè ostia sita est. Quidā hanc non ad Vuolgæ ostia, sed aliquot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem eo loco quo Vuolga fluuius in multos ramos, quos quidem septuaginta esse aiunt, scinditur, pluresq; insulas facit, totidemq; ferè ostijs Caspium mare tanta aquarū copia ingreditur, ut procul spectātibus mare esse uideatur, Astrachan sitam esse puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Ultra Vuiatkam & Cazan, ad Permię uiciniam Tartari habitant, qui Tumenskij, Schibanskij, & Cofatzkij uocantur. ex quibus Tumēskij in syluis habitare, decemq; milium numerum aiunt non excedere. alij præterea Tartari trās Rha fluuium sunt, qui quod soli capillos nutriant, Kalmuchij uocantur: & ad mare Caspium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis sericeis uestibus excellentes, quorum ciuitas sex dierū itinere abest ab Astrachan, quam unā cum regione rex Persarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit. C

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua supra, septem dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph autem, Taurica Chersonesus, præcipuè autem Præcop ciuitas, abest quinque dierum itinere. Inter Cazan autem & Astrachan, longo secūdam Vuolgam tractu, ad Borysthenem usq; campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant: præter Asoph & Achas ciuitatem, quæ est duodecim miliaribus supra Asoph ad Tanaim: & minori Tanai uicinos Tartaros, qui terram colunt, certasq; sedes habent. Ab Asoph ad Schamachiam sunt duodecim diatæ.

Ab Ori-

A Ab Oriente Meridiem uersus reflectēdo, circa Mæotidis paludes & Pontū, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quō loci usq; ad Merula fluuium, qui Pontū illabitur, montes occurrūt, quos Circasi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamē Christianos esse, suis legibus uiuere, in ritu & cæremonijs cum Græcis cōuenire, lingua Slauonica (qua utuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nā fluuijs, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt spoliant: eos præsertim, qui ex Capha Cōstantinopolim nauigant. Ultra Cupa fluuiū est Mengarlia, quā Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidā Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit, qui priusq; mare illabatur, haud procul ab ostijs Satabellum insulā facit: in qua fama est, Iasonis naues quōdam stetitisse. Ultra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostijs Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promontorium, quā in arcum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricæ sedes: a qua Krijmskij nominabantur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ formam perfosso, reges non Krijmskij, sed Præcopskij, ab illa nimirum perfossione sumpto uocabulo, nomen accepere. Præcop enim, lingua Slauonica perfossum sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam errasse, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porro tota Chersonesus, sylua quadam per medium scinditur: eaq; pars quæ Pontum respicit, in qua Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta, Genuensium colonia, tota à Turca possidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Constantinopoli, Græcorum imperium destruxit, Genuensibus ademit. Alteram peninsulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ reges, originem suam ex Sauuolhensibus regibus ducunt: & cum domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec usquam in uicinia firmam sedem habere possent, hanc Europæ partem occupauere:

C ueteris que iniuriæ haud immemores, diu cum Sauuolhensibus dimicabant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro magno duce Lithuaniæ in Polonia imperante, Scheachmet rex Sauuolhensis in partes Lithuaniæ uenit, scilicet ut inuito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis uiribus Mahmetgirei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem uterque quidem princeps consensit. Cum autem Lithuani iuxta eorum consuetudinem longius quàm par est, bellum differrent, uxor Sauuolhensis regis, eius que quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniæ rege, ut in tempore rebus suis prouideat. Quod cum illi persuadere non possent, uxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius impulsu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Sauuolhensis copias mittit. quib. dissipatis, Scheachmet Sauuolhensis rex infelicitatem suā uidens, sexingētis ferè equitibus comitatus, Albā ad Thijrā fluuium

sitam, spe auxiliij à Turca implorandi cōfugit. In ea ciuitate cum fructas ^A
 sibi, ut caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, uix media parte
 equitum assumpta, Chioviā peruenit. ubi à Lithuanis circūuentus,
 captusq; cum regis Poloniae iussu Vuilnam deduceretur, obuiam sibi
 rex progressus, honorifice susceptum, ad Polonorum conuentum secum
 duxit: quo quidem conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur.
 Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quā par erat, ex-
 traherent, Tartarus uehementer offensus, denuò de fuga cogitare cœpit:
 in qua deprehensus, ad Trokij castrum, quatuor à Vuilna miliaribus re-
 tractus est, quem ego ibi uidi, unaq; cum eo præsens sum. Atq; hic Savuol
 hensium regum imperij finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui
 quoq; ex eisdem regibus originem traxerunt, unā perierunt, quibus ita
 oppressis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorem in modū adau-
 cta, uicinis gentibus terrori erat, adeo ut & regem Poloniae ad certum
 stipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera qua-
 uis urgente necessitate utatur. Quin & Moscoviæ Princeps, missis sub ^B
 inde muneribus illum sibi deuincire solebat, quod ideo fit, quia cum mu-
 tuis assidue bellis implicentur, uterq; Tartarorum ope armisq; alterum
 se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus
 utrūq; uana spe lactabat, id quod uel eo tempore, dum ego Cæsaris Ma-
 ximiliani nomine apud Moscoviæ Principem de pace cum rege Polo-
 niæ incunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscoviæ Princeps ad
 æquas pacis conditiones induci non posset, rex Poloniae Præcopensem
 regem pecunia conduxit, ut Moscoviam cum exercitu ab una parte a-
 doriretur, se quoque ex altera Opotzkam uersus impetum in Mosci di-
 tionem facturum. qua arte Poloniae rex Moscum ad tolerabiles pacis
 conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis
 Oratoribus suum uicissim apud Tartarum egit negotium, ut scilicet in
 Lithuaniam, quam tum omni metu uacua ac præsidio destitutam es-
 se dicebat, uires suas conuerteret. Cuius consilium Tartarus, sui com-
 modi duntaxat ratione habita, secutus est. Atq; is eiusmodi Principum ^C
 dissensionib. potentior factus, cum imperij augendi libidine teneretur,
 neq; quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamaique Nahai-
 censi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, mense Ianua-
 rio, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem,
 cum ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitq; uictor
 in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicensium quoq; princeps, fra-
 trem suum Mamai increpat, quod tam potentem uicinum suis copijs iu-
 uaret. Præterea eum monet, ut Machmetgirei regis indies crescētem po-
 tentiam suspectam haberet, posse enim, ut insanabili ille animo esset, fieri,
 ut conuersis in se fratremq; armis, utrūq; regno depulsum aut interimat,
 aut in seruitutem deducat. Quibus uerbis Mamai permotus, fratri nun-
 ciat, eūq; hortatur, ut quā magnis posset copijs ad se properaret, posse
 enim nunc, cum Machmetgirei magno rerū successu elatus, securius age-
 ret, utrosq; eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præscriptum
 tempus

A tempus se cum exercitu, quem ad defendendas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Qua re intellecta, Mamai continuo regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrumpereque: sed urbe relicta, in campis potius, ut mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cum exercitu, seque fratri iungit: atque hi non ita multo post Machmetgirei regem nihil tale timentem, cum Bathir Soltan filio, uiginti quinque annos nato, prandentem, facto derepente impetu obruncant, eiusque maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam uertunt: ac ultra Tanaim, Tauricam usque insequentes, cedunt, fugantque: Praecop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisque omnibus, cum ea nec ui nec deditioe potiri posse uiderent, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: uiresque regni Tauricae, cum Machmetgirei fortissimo & foelicissimo rege, qui potenter aliquandiu imperauit, conciderunt. Machmetgirei occiso, frater eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruebat) auxilio Praecopese regnum occupauit: qui cum Turcarum moribus imbutus, rarius praeter Tartarorum morem in publico uersaretur, neque subditis suis se conspicendum exhiberet, a Tartaris, qui hanc insolitam rem in Principe ferre non poterant, eijcitur, inque eius locum ex fratre nepos substituitur. a quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotem, ne caede in se sauiat, sed a suo sanguine abstineat, senectutis suae misereatur, denique ut priuatus reliquum uitae in castro aliquo deducere, nomenque duntaxat regium, tota regni administratione nepoti permissa, retinere possit, supplex orat, & impetrat.

B Nomina dignitatum apud Tartaros haec ferè sunt. Chan, ut supra dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Murfa, filius ducis: Olboud, nobilis, uel consiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo uero priuatus, Ksi. Officiorum uero, Vlan, secunda a rege dignitas: nam reges Tartarorum quatuor uiros, quorum consilio in rebus grauibus potissimum utuntur, habent. ex his primus, Schirni uocatur: secundus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Haecenus de Tartaris: nunc de Lithuania, Moscouiae uicina, dicendum est.

DE LITHUANIA.

Lithuania Moscouiae proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quae sub Lithuaniae nomine comprehenduntur, nunc loquor. Haec longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livuoniam usque protenditur. Porro Circassi, Borysthenis incolae, Rutheni sunt, alij ab his quos supra ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate praeficiebatur Eustachius Tascouitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscouiam una profectum fuisse, supra dixi) uir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, saepius tamen eos fudit: quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna saepe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscouiae eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaque mihi res uisa est, quae hoc loco ascriberetur. Tar

taros quosdam habitu Lithuanico in Moscoviam deduxit, in quos, ^A ceu Lithuanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidijs, Moscos ulciscentes præstolatur. Tartari depopulata parte Sevueræ provinciae, Lithuaniam uersus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithuaniam tenuisse cognouissent, Mosci Lithuanos esse rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithuaniam irruunt, qua uastata, cum præda onusti redirent, ab Eustachio ex insidijs circumuenti, ad unum omnes cæduntur. Quare cognita, Moscus Oratores ad Poloniae regem, qui de illata sibi iniuria cõquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriã ultos esse, respõdit. Ita Moscus utrinq; delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis ostia, Otkakhovu castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniae regi ademptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otkakhovu ad Albam, circa ostia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Otkakhovu, in Præcop quatuordecim miliarib. ^B A' Circass circa Borysthenem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainovu oppidum occurrit: à quo decem & octo miliarib. est Chioouia, uetus Russiae metropolis: quam magnificam & planè regiã fuisse, ipsæ ciuitatis ruinae, monumentaq; quæ in ruderibus uisuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumq; desolatorum uestigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetustiss. sepulchra, corporaq; in his nondum absumpta uisuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra septimũ annũ raro castitatem seruare. rationes uarias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, sed abducere minime licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & uita & bonis, nisi Principis clemẽtia seruatus fuerit, priuatur. Lex etiã ibidẽ est, qua externorũ mercatorũ (si qui ibi forte decesserint) bona aut regi cedũt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiouuiensib. apud se mortuis ob- ^C seruatur. Ad Chioouiam monticulus quidam est, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si forte currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fisco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Vuilnensis regis in Lithuania uicegerens, mihi retulit. Porro à Chioouia ascendendo per Borysthenem triginta miliaribus, Mosier ad fluuiũ Prepetz, qui duo decim miliarib. super Chioou Borysthenem influit, occurrit. Thur fluuius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobranzko, triginta. Inde ascendendo uiginti quinque miliaribus, peruenitur in Mogilevu, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore sita sunt, regi Poloniae: Orientali uerò, Moscoviae principi subiiciuntur: præter Dobrovunam, & Mstislauu, quæ Lithuaniae ditionis sunt. Traiecto Borysthene quatuor miliarib. Dobrovunam, indeq; uiginti Smolenzko deuenitur. Ex

A nitur. Ex Orsa nobis iter fuit in Smolentzko, & tum Moscoviam usq; Borisovuo oppidū viginti duobus ab Orsa in Occidentem miliarib. abest, quod Beresina fluuius, qui infra Bobrätzko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina, ut oculis conspexi, amplior aliquanto Borysthene, ad Smolentzko. Planè puto hunc Beresinam, id quod etiam uocabuli sonus indicare uidetur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse. nam si Ptolemæi descriptionem cōspexerimus, Beresina fontibus magis quàm Borysthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithuania porro quos Principes habuerit, quādo Christianismo iniata fuerit, ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Vuitoldi usq; tempora, semper florebat. Si bellum aliū de ipsis immineat, suāq; aduersus hostium uim defendere debeāt, uocati quidem, ad ostentationem magis quàm ad bellum instructi, magno apparatu ueniunt: uerū delectu habito, citò dilabuntur. Quod si qui remāserint, hi equis uestibusq; melioribus, quibus instructi nomina dederunt, domum remissis, cum paucis quasi coacti, ducem sequuntur. Cæterum magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimentes, domi remanent: eaq; res adeo dedecor non est, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in conuentibus castrisq; proclamari faciāt, si qui uelint, numerata pecunia exautoratos domum redire posse. Tanta autem inter hos quidlibet agendi est licentia, ut immodica libertate non uti, sed abuti uideantur, Principūq; bona impignorata possideant: adeo, ut Principes in Lithuania uenientes, suis, ni prouincialium ope subleuentur, uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, hastam uero & scutum Hungarico more gerunt. equis bonis, isdemq; castratis, sine soleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, utuntur.

C Vuilna est caput gentis: ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluuiorum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grodno, nomine haud ita dissimili, præterlabitur, Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum subiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgensis, posteaquam se regi Poloniae subdidit, crucēq; & ordine deposito, hæreditarius præest) a Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabatur, dirimit: ubi est oppidum Mumel. nā Germani Crononem Mumel, patrio uero uocabulo Nemen appellant. Vuilna porro nūc est muro cincta. multa templa ædesq; lapideæ in ea exædificantur, in qua episcopalis sedes est, quā tūc Ioānes regis Sigismūdi filius naturalis, uir singulari humanitate præditus, tenebat, nosq; in reditu nostro humaniter excepit. Præterea parochialis ecclesia, & aliquot monasteria, & præcipuū Fræcisianorū de obseruātia cœnobiū, maximis sumptibus extructū, excellit. Multo plura tamē sunt Ruthenorū tēpla in ea, quàm Romanæ obediētici. In Lithuania principatu sunt tres Romanæ obediētici episcopatus: Vuilnēsis scilicet, Samogithicæ, & Chioוניēsis. Rutheni uero episcopatus in regno Poloniae & Lithuania, aut suis incorporatis principibus,

patibus, sunt, archiepiscopus Vuilnæ nunc degens, Polocensis, Vuolo. A
 dimeriensis, Lucensis, Pinski, Chomensis, Præmissiensis. Lithvuani mel
 le, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ ma
 gna ab eis copia Gedantum, deinde in Holandiã deferuntur. Picem quoq;
 & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithvania abunde
 præbet. Sale caret, quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Chri
 stiernus Daniæ regno eiectus, mare que piratis infestum esset, sal non ex
 Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum utuntur apud Lith
 vuanos. Nostra tempestate apud Lithuanos duo potissimum uiri
 bellica laude clari fuere: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michael
 Linzki. Constantinus ut plurimum Tartaros fudit: non occurrendo
 multitudini prædantium, sed præda onustos sequebatur. cum que redi
 rent ad eum usq; locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quie
 scendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus)
 cumq; eos inuadere constituisset, monuit suos, ut sibi ea nocte cibaria pa
 rarent, nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. B
 Itaq; sequenti die continuato itinere, cum Tartari noctu nulla flâma aut
 fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eoq; & equos
 in pascua dimitterent, mactarent, uorarent, & se somno dederent: Con
 stantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes
 uero Michael Linzki, qui cum adolescens adhuc in Germaniam uenisset,
 & apud Albertum Saxonie ducem eo tempore in Frisia bellum geren
 tem strenue se gessisset, ac per omnes militiae gradus magnum sibi no
 men peperisset, Germanorumq; apud quos adoleuerat moribus imbu
 tus, in patriam rediisset, apud Alexandrum regem magna autoritate
 ac summo loco fuit: adeo ut rex arduas quasque res ex eius iudicio ac ar
 bitrio constitueret. Accidit autem, ut cum Ioanne Savuersinski Pala
 tino Trocensi, regis causa in dissensionem ueniret, ubi compositis tan
 dem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo
 rege, manebat Ioanni alta mente repositum odium, nam ex eo priuatus
 erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; amici, apud Sigismundum C
 regem, qui Alexandro successerat, crimine affectati imperij, ab æmulis
 quibusdam delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ
 Knes Michael impatiens, cum sæpe regem appellasset, rogassetq; ut com
 muni iudicio, quo tantum crimen à se depellere posse dicebat, causam in
 ter se & Savuersinski actorem discerneret: cum que rex illius petitioni
 locum non daret, in Hungariam ad Vuladislaum regis fratrem profi
 ciscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam cau
 sam rex admonebatur, impetratis, tentatis que omnibus, cum causæ suæ
 cognitionem à rege impetrare non posset, indignitate rei permotus Mi
 chael, tale facinus se aggressurum, regi dixit, quod ipsi sibi que aliquan
 do foret mœrori. At cum domum iratus se recepisset, quendam ex suis
 hominem sibi fidum, cum literis mandatisq; ad Moscoviæ Principem
 mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberam que ad se uiuendi
 copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitte
 ret, eaq;

A ret, eaq̄ res honori emolumentū que sibi apud Principem foret, se castris que in Lithvania possideret, alijsq̄ ui aut deditioe occupatis, ad se deficere uelle. Eo nuncio Moscus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificē exhilaratus, omnia quæ a se Michael peteret, datus ut uolebat literis, iuramentoq̄ addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sentētia confectis, Michael ulciscendi libidine flagrās in Ioannem Sauuersinski, qui tum in uilla sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctauī) toto impetu fertur, eumq̄ ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, obtruncatq̄: quare peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, ui illud, aut deditioe occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppida que aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq̄ illi longē imparē esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscouiam se contulit: ubi a Principe honorificē exceptus est. nam Lithuaniam illi parē non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem conceperat, se eius consilio, operā, industria, uniuersam Lithuaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consilijs, Smolenzko insignem Lithuanie principatum denuo obsedit, & eam uiri huius industria magis quam uiribus cepit. Vnus enim Michael, militibus qui in praesidio erant, omnem urbis defendendæ spem, sua praesentia ademit: eosq̄ & metu & pollicitationibus, ut castrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq̄ studio faciebat, quoniā Basilius, si Michael Smolenzko quacumq̄ arte potiri posset, se castrū cum prouincia adiacēte perpetuo sibi concessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeo ille postea non stetit, ut Michaelē de pactione se appellāntem, uana tantum spē lactaret, atq̄ illuderet. Quare uehementer Michael offensus, nō dum abolita ē pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facile consequi posse sperabat, ex suis quendam

C sibi fidam ad regem mittit, seq̄, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq̄ continuo publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verum cum Michael literis regijs non prorsus fideret, quo tutius redire posset, a Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea auctoritate apud regem, eiusq̄ consiliarios esse sciebat, ut regem uel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauitq̄. Sed cum eius rei nuncijs in Mosci custodias incidisset, captusq̄ esset, repatefacta, Principiq̄ celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, a Sigismundo rege ad Michaelē Moscouiam missus erat: qui ut mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoq̄ haud meliore fortuna usus, a Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neq̄ sibi fides adhiberetur, adeo arcani continens fuit, ut etiā grauius tortus, id non reuelaret. Porro cum Michael captus, in

ptus, in cōspectum Principis in Smo e. izko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis poena afficiā. ad quæ ille: Perfidiæ crimē, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissāq; seruasses, si delissimum me in omnibus seruitorem habuisses. sed cum te eam flocci facere, meq; a te insuper eludi uiderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te conceperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam uel ea causa libenter subibo, ne uultum tuum Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnā populi frequentiam in Vuiesma abductus, ubi supremus belli Præfectus, proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michael maxima (ut scis) dum fideliter seruires, gratia prosequabatur. Postquam autem proditione fortis esse uoluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. simulq; cū dicto, cathenas illi inijci iubet. qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsa apud uos fama spargatur, quid fecerim, curq; captus sim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidq; quisq; uestrum de eo sperare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscovuam itineris rationem, quæq; Princeps scriptis literis, addito iuramento, sibi promississet, neque ulla ex parte promissis stetit, referebat. Cumq; sua de Principe expectatione falsus esset, uoluisse denuo in patriā redire: ideo se captū esse, qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortē se nō magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æquē moriendum esse. Et cum corpore ualido, ingenioq; ad omnia uersatili esset, multum etiam ualebat consilio, serijs iocosisque rebus æquē idoneus, planeq; (ut aiunt) omnium horarum uir: qua animi dexteritate multum sibi gratiæ auctoritatisq; apud omnes, Germanos præsertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexādro rege imperante, insigni clade profligauerat: neq; a Vuitoldi morte, Lithuani tam præclaram a Tartaris uictoriam unquā reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michael uocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fideritum ab initio, eoq; post obmisso, Romanū sequutus fuisset, quo Principis in se irā indignationemq; leniret, mitigaretq;, in uinculis denuo Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovuia existentibus, multi præclari uiri, in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilianus, litterasq; speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen usq; adeo nihil effectum est, ut mihi tum nec aditus ad se patēret: imo ne uidendi sui copia dabatur. In altera uero legatione, cum forte de liberatione eius tractaretur, sapius a Moscis interrogabar, an hominem nouissem: quib. equidē, quod in rē suam fore putabā, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respōdi. Atq; Michael tū liberatus ac dimissus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxisset, tantā spem in eo ponebat, ut filios suos illius uirtute a fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorē deniq; filiorum suorum

A suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, uiduam lasciuientem cum identidem increparet, proditionis crimine ab ea insimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longe post, ipsam quoq; ita sæuientem, ueneno sublatam: adulterum uero' Ovutzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Vuolinia, inter Lithuanię principatus, gentem bellicosiore[m] habet. Lithuania admodum syluosa est, paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem uersus Borysthenem illabuntur. alij uero, ut Boh, Cronon, & Narevu, Septentrionem uersus decurrunt. Coelum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges raro ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impune quid uis facere, res ad uite usum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonũ uerberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq; muneribus aditus non patet. quod si etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, constituunt ue. Neq; uero hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si a procerib. impetrare quippiã uolunt. Audiui à quodã primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithuania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter censum, hebdomadatim sex dies laborare: Parocho deniq; ducta, uel mortua uxore, liberis similiter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porro seruitute à Vuitoldi tempore in hunc usq; diem detinentur, ut si quis fortè capite dånatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisq; manibus se suspendere cogatur. quod si fortè facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atq; immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si ludex aut Præfectus in re præsentis constitutus, reo moram fortè neccenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima uerba extimescens, laqueo uitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos syluestres. Bisontem Lithuani lingua patria uocant Suber: Germani improprie Aurox, uel Vrox: quod nominis uero conuenit, qui planè bouinã formam habet, cum bisontes specie sint dissimilima. lubati enim sunt bisontes, & uillosi secundum collum & armos, barba quadam à mento propendente, pilis muscum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunq; sic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniae Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus alijs se nõ minorib. sibi adiuctis.

1 Tergum

Tergum ipsum ceu gibbo quodā attollitur, & priore & posteriore cor-
 poris parte demissiore. Qui uenantur bisontes, eos magna uigilantia
 & solertia p̄ditos esse oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo
 sint arbores iustis diremptæ spacijs, truncis nec crassis nimis, ut facile cir-
 cumiri possint: nec paruis, ut ad tegendum hominem sufficiant. Ad has
 arbores singuli uenatores disponuntur, atque ubi canibus persequentibus
 exagitatus bisons eum in locum propellitur, qui primus ex uenato-
 ribus sese profert, in eū magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese
 tuetur, & quā potest percutit uenabulo ferā: quæ ne sæpius quidem icta
 cadit, sed incēsa magis ac magis rabie, non tantum cornua, sed etiā linguā
 uibrat: quam ita scabrā & asperā habet, ut uenatorē solo uestis eius attra-
 ctu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quā occidat. Quod si
 quis fortè circumcursitando & feriendo delassatus respirare cupit, is fere
 obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus sæuit. Si uero al-
 teri in idem certamen non confecta fera descendere libet, ut fieri necesse
 est, si salui illinc abire uelint: is eam facile in se prouocat, si uel semel sono
 barbaro Lululu succlamarit.

Vros sola Masouia Lithuaniæ cōtermina habet: quos ibi patrio no-
 mine Thur uocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim ue-
 rē boues syluestres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quod omnes
 nigri sunt, & ductum quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum
 habent. Non est magna horū copia: suntq; pagi certi, quibus cura & cu-
 stodia eorum incumbit: nec ferè aliter quā in uitarijs quibusdā seruan-
 tur. Miscentur uaccis domesticis, sed non sine nota. Nam in armentum
 postea, perinde atq; infames, à ceteris uris non admittuntur: & qui ex eius-
 modi mixtione nascuntur uituli, non sunt uitales. Sigismundus Au-
 gustus rex mihi apud se oratori donauit exenteratum unum, quem uena-
 tores eiectum de armento semiuiuum cōfecerant: recisa tamen pelle, quæ
 frontem tegit, quod non temerè factum esse credidi: quanquā cur id fieri
 soleret, per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum
 est, in precio haberi cingulos ex uri corio factos. & persuasum est uulgo,
 horum præcinctu partum promoueri. Atq; hoc nomine regina Bona,
 Sigismundi Augusti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit:
 quorum alterum serenissima Domina mea Romanorum Regina, sibi à
 me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithuanis sua lingua Lofs est, eam Germani Ellēd, quidam
 Latine Alcen uocant: Poloni uolunt onagrū, hoc est asinum agrestem
 esse, non respondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam &
 quæ solidas haberent, repertæ sint, sed id perrarum est. Animal est altius
 ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuer-
 sis, colore item magis ad albedinem tendente. Cursus est uelocissimi: non
 quo cætera animalia modo, sed gradarij instar. Ungulæ, tan-
 quam amuletum, contra morbum czducum
 gestari solent.

V R V S

VRVS SVM, POLONIS TYR, GERMANIS AVROX,
IGNARI BISONNIS NOMEN DEDERANT.

cor.
glate
juno
ale
ad ha
renti
aro-
sefe
miz
linga
vata
od li
fere
al-
celle
ono
no no
me-
mes
rum
seu-
erum
nem
rem-
Au-
ena-
que
fieri
rum
algo,
Bon,
deit
fibi a
viam
gette
quod
mias
duer
nimon
AYS

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BI-
 SONT: IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

In delictis
 his, quam Pa
 le, breuiter
 circumuati
 fuerunt
 longum pro
 tunc iustitiam
 dico i Lovoni
 ex Lubovani
 fenorem appo
 etiam in unum
 am Pamio die
 unum, quod cur
 foribus carcerib
 uacillare naves
 y puz uelut
 isque oblongan
 tur ad quem cum
 politionem unum
 alio munitio per
 etiam unum. Ad
 usque plurimum
 men in his
 ad tanto labor
 lenis generum
 nquam indom
 pumquam cre
 gunt, hanc pomen
 in alio temp aliud
 unum paretis
 c. cibus unum es
 quatenus, segete
 non respiciunt,
 unum tribet, un
 ubi unum, mon
 cum unum, in
 frumentum unum
 es quomodo
 hanc corporum
 unum, tanquam
 dicitur appo
 in unum unum
 quid illud eret,
 unum circum
 unum; unum

A In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ouis syluestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellāt, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: uelocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithuaniam est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Livuonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithuania à Principe Præfectus, quem sua lingua Staroita, quasi seniore appellat, præficitur. neq; temerè is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad uiuit, perpetuo manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quod cum eius regionis homines procera ut plurimum statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpuillos, ac planè nanos, ueluti uicissitudine quadam, procreare solent. Samogithæ uestitu uili, eoq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus callis, ijsq; oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio cõseruatur: ad quem cum paterfamilias sedet, iumenta, totamq; domus suæ suppellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine ullo interstitio pecora habere. Maiores uorum cornibus pro poculis etiam utuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loriceis, alijsq; plurimis armis, præcipue aut cuspide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur. Equos adeo paruos habent, ut uix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domiq; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, sed ligno prosciunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenosa sit, quæque pinus nunquam crescit. Aratur ligna complura, quibus terram subigunt, locoq; uomeris utuntur, secum portare solent: scilicet, ut uno fracto, aliud atq; aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusq; aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, uulgusq; agrorum suorum sterilitatem ferreo uomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus ueritus seditionem, amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; uisiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui serpentes quosdam quatuor breuibus, lacertarum instar, pedibus, nigro obæsoq; corpore trium palmarum lōgitudinem non excedentes, Giuoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosq; lustrata domo statis diebus ad appositū cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam uenerantur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentem Deum domesticum malè acceptum ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscovia itinere rediens, in Troki uenissem, referebat hospes meus, ad quem fortè diuerteram, se eodem

quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpentis cultore aliquot aluea^A ria apum emisse: quem cum oratione sua ad uerum Christi cultum ad- duxisset, utq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto post cum ad uisendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie defor- matum, ore aurium tenus miserabilem in modū diducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit, se, quod serpenti deo suo manus ne pharias iniecisset, ad piaculū expiandū, luendamq; pœnā, hac calamitate puniri: multa q; grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, cum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithuania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobilius ue, quodq; minus ceræ habeat, albumq; sit, quàm in Samogithia, reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidā Germani- cum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticū; Germani uero alludentes Bal- theo, Pelts appellant: Sinus propriè dicitur, interluit namq; Cimbricam Cheronesum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini uero, nomine inde pariter sumpto, Luciam uocant. Alluit & Ger-^B maniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magno polensium Ducum ciuitates, totumq; Pomeraniæ tractum, id quod no- men eius loci indicat. Pomoriæ enim Slauonica lingua idem est, ac si diceres, iuxta mare, seu maritimum. Inde Prusiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Gedanū & Dantiscū appellatur, alluit. Porro Ducis Prusię sedes est, quam Germani Regium montē appellant. Eo loci certo anni tempore, succinum mari innatans, magno hominum periculo, pro- pter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogi- thiam uix IIII miliaribus contingit: atq; longo tandem tractu Livuo- niam, & eam partē quā uulgo Khurland, Curetos absq; dubio uocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Vuinlandiā deniq; quæ Svuetensū ditio- nis est, unde etiam Venedicū nomen originē duxisse arbitratur, circum- luit. Ab altera autē parte Svuetiā contingit. Totū autem Daniæ regnū,^C quod insulis maximè constat, in hoc sinu cōtinetur: exceptis Lucia & Scā- dia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoq; insula regno Danię sub- iecta, in hoc sinu est: ex qua pleriq; Gotthos prodijisse putabant: cum ta- men lōgè angustior sit, quàm quę tantam hominum multitudinē capere potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Svuetiam, & iterū reflexo per Scandiā itinere (quod rationi minime cōsentaneū est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Vujsby ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantiū lites ac con- trouersię cognoscebantur, ac constituebantur: eo etiam ex longinquis illis maritimis locis causæ ac negotia deferebantur, prouocabanturq;.

Liuuonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Hu- ius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister præest. In ea, præ- ter Rigensium archiepiscopum, Riualiensis & Olsiliensis episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dyuina, non longè ab ostijs: item Revualiā & Derbteñ ciuitates, Revua-
liam

Aliam Rutheni Rolivuan: Derbt uero Iuryovugorod appellant. Riga nomen suum utraq; lingua retinet. Fluiuos nauigabiles, Rubonem & Nervuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes sunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Livuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacensi, Geldrensi, & Monasteriensi, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur: quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeo abundat, firmiq; sunt, ut haftenus tam regis Poloniae, quam magni Ducis Moscoviæ hostiles & frequetes in agros eorum incurfiones fortiter sustinuerint, seq; strenue defenderint.

Anno Domini 1502, mense Septembri, Alexander Poloniae rex, magnusq; Lithuaniæ Dux, Magistrum Livuoniensem Vualtherum à Pleterberg, pactationibus quibusdam induxit, ut ipse instructo exercitu Moscoviæ Ducis prouincias aggrediretur: pollicitus, ubi is hostilè terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat, non uenisset, Moscicq; cognito hostiū aduentu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isq; cum se desertū uideret, neq; sine summa turpitudine periculoq; retrocedere posset, suos primū pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormētis, strenue hostem aggreditur: primoq; impetu Ruthenos dissipat, atq; in fugā conuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent uictores, grauioreq; armatura præpediti, hostem longius persequi non possent: Moscic re cognita, recuperatis animis, denuo in ordines redeunt, atq; Pleterbergij peditatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenue cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvartz, periit. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusq; diutius stare non posset, priusquam occuberet, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à se reciperet, inclamabat. ad cuius uocem Lucas Hamersteter, qui se ex Braunsuicensibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illico accurrens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, siue quod suspectam haberet illius fidem, siue quod tanto honore indignum esse arbitraretur, tradere recusauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo amputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditis que peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum est, ut quadringenti ferè pedites ab hostibus miserè trucidarentur: reliqua turba cum equitatu, seruatim ordinibus, ad suos incolumes redire. Huius cladis autor Lucas, postea à Moscic captus, atq; in Moscoviam missus, in aula principis aliquādiu honesto loco fuit. Verum is acceptè à Moscic iniuriæ impatiens, ex Moscovia clam ad Christiernū Daniæ regē postea profugit,

profugit, à quo tormētis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea A
 clade euaserant, in Daniam elapsi, illius proditionem Regi indicassent,
 nec cum eo una militare uellent, rex Christiernus eum in Stockholm
 misit: mutatoq; post regni statu, Iostericus, alias Gustaus Suetiæ rex,
 recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium suo-
 rum ascribit, & Vuiburg oppido præficit: ubi cum nescio cuius crimi-
 nis se infimulari cerneret, ueritus grauiora, denuo in Moscouiam se
 recepit: ubi ego illum honorificè uestitum, inter Principis stipendia-
 rios uidi.

Suetia imperio Mosci contermina, Nortuuegiæ & Scandiæ non se-
 cus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: ma-
 ricq; Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, cir-
 cumquaq; ferè alluitur. Suetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stoc-
 kolm, Rutheni Stocolna appellant, amplissimum regnum, multas &
 uarias nationes complectitur: inter quas uirtute bellica celebres Gotthi,
 qui in Ostrogothos, id est orientales: & Westrogothos, id est occiden- B
 tales Gotthos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indeq; progressi,
 toti orbi, ut pleriq; scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere.

Nortuuegia, quam quidam Nortuagiam appellant, longo tractu
 Suetiæ adiacet, maricq; alluitur. Atq; ut hæc à Sud, id est Meridie: ita
 illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani
 enim quatuor orbis plagis uernacula nomina indidere, prouinciasq; his
 adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: unde
 Austria, quam Germani propriè exprimunt, Osterreich. Vuest, Occi-
 dentem: à quo Vuestualia, ita à Sud & Nort, ut dictum est, Suetia &
 Nortuuegia.

Scandia uerò non est insula, sed continens, Suetiæ regni pars, quæ
 longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex
 Daniæ possidet. Cæterum cum eam, harum rerum Scriptores, maio-
 rem ipsa Suetia fecerint, ex eaq; Gotthos & Longobardos progressos
 fuisse retulerint: uidentur, mea quidem sententia, hæc tria regna ueluti C
 integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehen-
 disse: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam
 alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæq; adhuc propter tot palu-
 des, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atq; parum co-
 gnita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis in-
 sulam, uno Scandiæ nomine appellarent.

De Corela supra dictum est, eam & regi Suetiæ, & principi Mo-
 scouia, quod ditioni utriusq; Principis interposita est, tributariam
 esse. eaq; re uterq; suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale usque
 protenduntur. Cæterum cum de Glaciali mari uaria multaq; à plerisque
 scriptoribus tradantur, haud abs re fore uisum est, si illius ma-
 ris nauigationem paucis subiungam.

Nauiga-

NAVIGATIO PER MARE
Glaciale.

Quo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud ma-
 gnum Ducem Moscoviæ agebam, aderat fortè Gregorius
 Isthoma, Principis illius interpret, homo industrius, q̄ apud
 Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno
 Domini 1496, à suo Principe cum magistro David natione Scoto, regis
 Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui,
 ad regem Daniæ missus, totius itineris sui rationem nobis compendio
 retulit: quod cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis
 laboriosum uideretur, paucis, sicuti ab eo accepi, describere uolui. Prin-
 cipio dicebat, se cum David iam dicto oratore, à Principe suo dimissos,
 Novuogardiam magnā peruenisse. Cum aut̄ eo tempore regnum Svue-
 tiæ à rege Daniæ defecisset, ad hæc Moscus cū Svuetensibus dissideret,
 atq; adeo cōmune & consuetū iter illi propter tumultus bellicos tenere
B non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisse: ac pri-
 mum quidem ex Novuogardia ad ostia Dvuiñæ ac Potivulo, difficili ad-
 modum itinere peruenisse. Dicebat aut̄ iter hoc, quod ob molestias & la-
 bores nunquā satis detestari poterat, esse spacio trecentorū mil. Consecit
 sis deniq; in Dvuiñæ ostijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrū se na-
 uigando tenuisse, ibiq; montes altos & asperos uidisse: tandem confectis
 xvi mil. sinuq; quodam traiecto, littus sinistrum adnauigasse. atq; mari
 amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuiio, quemadmodum & adia-
 centes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui et̄
 humilibus in calis passim secundum mare habitant, ferinamq; propemo-
 dum uitā ducant, feris tamen Lappis sunt māsuētiores. Eos Mosco uecti-
 gales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. na-
 uigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svuetiæ subiectam, atti-
 gisse. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos uero Kayeni appellāt. in-
 de emenso ac superato littore flexuoso, quod in dextrū protendebatur,
C ad promontorium quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se per-
 uenisse dicebat. Est autem Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitu-
 dinem in mare prominens: sub quo antrū uorticofum conspicitur, quod
 singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euo-
 mitq; eiusmodi uoraginem. Alij umbilicū maris, alij Charybdim dixerunt.
 Tantam autem huius gurgitis uim esse, ut naues aliasq; in propinquo res
 attraheret, inuolueret atq; absorberet: neq; se unquam in maiori pericu-
 lo fuisse aiebat. Nam gurgite subito ac uiolenter nauem, qua uehebantur,
 ad se attrahente, uix magno labore renitentibus remis sese euasisse.
 Superato S. Naso, ad quendam montem saxosum, quem circumire oportebat,
 peruenisse: ubi cū uentis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta,
 Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus.
 quem Isthoma, ob uanam superstitionem se increpassè aiebat. increpa-
 tus nauta subticuit, totoq; illic quatrduo ui tempestatis retentos, uentis
 postea

postea quiescētibus, soluisse. Cumq; secundo iam flatu ucheretur, nauclerum dixisse: Vos admonitionē meam de placando Semes saxo, tanquam uanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctū clam ascēso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obtulisset: auenæ farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere uidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulæ speciem ipsis occurrisse: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvugiæ, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promontorii lōgitudinem in mare esse dicebat, ut uix octo diebus circumiri posset, qua mora ne impedirētur, & nauiculas & sarcinulas per Isthmum dimidiij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locū Dront nomine, qui ducentis à Dvina in Septētrionem miliaribus abest, nauigasse. atq; eo usq; Moscoviæ Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Relictis porro ibi scaphis, reliquū itineris terra trahis confecisse. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, esse, qui Nordvugorum lingua Rhen uocantur, nostratibusq; ceruis aliquanto maiores sunt: quibus Loppi uice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in scaphę piscatoriæ formā factō, ceruos iungūt: in quo homo, ne citato ceruorū cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorū cursum moderatur, sinistra: dextra uerò manu baculū tenet, quo uehiculi, si fortē in aliquā partē plus æquo uergeret, casum sustineat. atq; eo uehendi genere uiginti miliaria se uno die confecisse, ceruumq; tandem dimisisse: quem ad dominū suum stabulacq; consueta sponte rediisse, dicebat. Eo tandem itinere cōfecto, ad Berges ciuitatē Nordvugię, rectā in Septentrionem inter montes positam, indeq; equitatione in Daniam peruenisse. Ceterum apud Dront & Berges in solstitio æstiuāli, dies uigintiduarum horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisq; cōpendiariam itineris sui rationē nobis exposuit. Dicebat enim, cum ad Ioannem regem Danię missus fuisset ex Moscoviā, Rostou usq; pedes uenisse: conscensisq; nauibus Pereaslauu, à Pereaslauu per Vuolgam in Castromouu: indeq; septem uerſt terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Vuolochdam primum, Suchanam deinde, & Dvina, ad Berges usq; Norvugię urbem nauigasset, omniaq; pericula & labores quos Isthoma supra retulit, nauigando superasset, rectā tandem Hafniā Danię metropolim, quæ Germanis Kopenhagen dicitur, peruenisse. In reditu uterq; se per Liuoniā in Moscoviam reuersos fuisse, illudq; iter annuo spacio confecisse dicebat. quamuis alter, Gregorius Isthoma, se media huius tēporis parte tempestatibus in plerisq; locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Uterq; tamen constanter affirmabat, se mille & septingēta uerſt, hoc est 340 miliaria hoc itinere peragrasse. Demetrius itē ille, qui nouissimē apud sum-

mum

A mum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscoviã suam descripsit, per quæ hoc ipsum ter in Norduegiam & Daniã missus uenerat, omnia supra dicta ita se habere confirmauit. Cæterum hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum uehementi & copioso in fluxu maria longis spatijs ab ipsis littoribus propelluntur, uidisse, eosque ab ipsis littoribus per certa spacia unà cū mari congelari: uti fit in Livuonia, alijsque Svuetiæ partibus. quamuis enim concurrentium uentorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen raro, uel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glacies tum congesta eleuatur, aut frangitur. nam glaciæ rum frustra, fluuiorū uel in mare delata, per totū ferè annum supernatant: adeoque frigoris uehementia denuo cōcrescunt, ut aliquando plurimum annorum glaciem in unum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à uentis in littus propelluntur, facile cognoscitur. Equidem & Balthæum mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide dignis audiui.

B Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuale solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radij illius non appareant, uideri: tantumque luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Mosci ita tunc, se ex illis feris Loppis habere uectigal. quod etsi uerisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios uicinos ab ipsis uectigal exigentes non habeant. Tributū autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Per soluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui que se iuris esse gloriantur. Loppī quamuis pane, sale, alijs que gulæ irritamentis careant, solis que piscibus & feris utantur, multum tamen prouisi in libidinem esse perhibentur. Sagittarij porro peritissimi omnes, adeo ut si quas nobiliores in uenatione feras nanciscantur, eas quoque pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, aliosque hospites peregrinos, domi cum uxore, uenatum euntes relinquunt.

C reuersi, si uxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eò commeant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno uestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idque genus alia ipsis afferuntur: ita ut coctis iam cibus uescantur, humanioresque mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarū pellibus cōsuunt, utuntur, eoque habitu in Moscoviam aliquando ueniunt: paucissimi tamē caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, utuntur. Nullus illis aureæ & argentæ monetæ usus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud externos muti propemodū esse uidentur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis uno loco feris ac piscibus, alio migrant. Narrabant etiam prædicti

Mosco.

Moscovuiæ Principis Oratores, se in eisdem partibus altissimos mōtes, **A** ad Ætnę similitudinē flammās semper eructantes uidisse; & in ipsa Nordvuegia multos mōtes perpetua cōflagratione corruisse. Qua re adducti quidam, purgatoriū ignem ibi esse fabulātur. de quibus montibus, dum legatione apud Christiernum Danorum regem fungerer, eadem ferè ab Nordvuegię Præfectis, qui tum fortè aderāt, accepi. Circa ostia Petzoreꝝ fluuij, quæ sunt dextrorsum ab ostijs Dvuing, uaria magnaq; in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ Mors appellant. Breues huic, instar castorum, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportione aliquanto altiore, latioreq; dentibus superioribus duobus in longū prominētibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa, cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: ubi antequam somno, quo natura profundio re opprimitur, se dederit, uigilem, gruum instar, ex suo numero constituit: qui si obdormiscat, aut forte à uenatore occidatur, reliqua tum facile capi possunt: sin mugitu, ut solet, signū dederit, mox reliquus grex excitatus, **B** posterioribus pedibus dentibus admotis, summa celeritate, tanquā uehiculo per montē delapsi, in Oceanum se præcipitāt: ubi in supernatātibus glaciērū frustis pro tēpore etiā quiescere solent. Ea animalia uenatores, solos propter dentes insectantur: ex quibus Mosci, Tartari, & in primis Turci, gladiatorum & pugionum manubria affabrè faciunt: his que pro ornamento magis, quàm ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus est) incutiant, utuntur. Porro apud Turcos, Moscos & Tartaros hi dentes pōdere ueneunt, pisciumq; dentes uocantur.

Mare Glaciale ultra Dvuinam, ad Petschora, & Obi ostia usq; longè lateq; protenditur. ultra quæ Engronelandt regionē esse aiūt. Eam cum ob altos montes, qui perpetuis niuibus obstiti rigent, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediāt, periculosamq; faciat) à conuersatione seu commercio nostrorum hominum seiunctam, atque ideo incognitam esse audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET

tractandi Oratores.

Rator in Moscovuiā proficiscens, eiusq; limitibus appropinquans, nuncium ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Præfecto indicet, se Oratorem talis Domini, limites Principis ingressurum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur, sed cuius etiam conditionis, dignitatis ue sit ipse Orator, item quotus ueniat, diligenter inquirat: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habita tã Principis à quo mittatur, dignitate, quàm Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, unde & à quo ueniat, cōtinuo significat. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui Oratori significet, Magnū hominem aduenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porro Magni hominis titulo propterea utuntur, quòd illud prædicatum Magnus,

Agnus, tribuitur omnibus excellentioribus personis. neque enim quæquam itrenuum, aut nobilem, aut Baronem, illustrem aut magnificum uocant, aut alio denique id genus titulo ornant. Cæterum in congressu, missus ille adeo non cedit loco, ut niuem hyberno tempore, ubi subsistit, uerrere, seu terere ita iubeat, quod Orator præterire queat: ipse interim uia trita, seu publica non cedit. Præterea in congressu & hoc obseruare solent, mittunt nuncium ad Oratorem, qui eum admoneat, ut ex equo aut uehiculo descendat: si autem aliquis aut lassitudinem, aut ægritudinem causatus fuerit, tunc respondent: quod nec proferre, nec audire uerba Domini, nisi stando liceat. Imo missus diligenter cauet, ne prior ex equo aut uehiculo descendat, ne uideatur hac re derogare domino suo, quin ubi Oratorem ex equo descendere animaduertit, tum primum & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrenti extra Moscoviam, me fessum esse de uia, & ut in equis expediremus expedienda. At sibi id faciendum (repetita priore causa) nequaquam uidebatur. Interpretes & alij iam descenderant, monentes me, ut & ego descenderem. Quibus respondebam, quamprimum Moscus descendet, me quoque descensurum. Equidem cum uiderem ipsos eam rem tanti facere, deesse ipse quoque Domino meo, eiusque minuere authoritatem, pariter nolui. Sedenim prior descendere cum renueret, illa que superbia aliquantisper protraheretur, finem facere uolens, moui pedem ex subijce ephippiario, tanquam descensurus, qua re animaduersa, missus continuo ex equo descendit: ego uero lente me ex equo detuli, ita ut illum a me illusum esse poenituerit.

Sub hac accedens, aperto capite inquit: Magni domini Basilij, Dei gratia regis & domini totius Rusiæ, & magni ducis, &c. (recitando potiores principatus) Locutenens & Capitaneus N. prouinciæ, &c. iussit tibi significare. Postquam intellexit te Oratorem tanti domini, ad magnum dominum nostrum uenire, misit nos tibi obuiam, ut te ad se deduceremus. (repetendo titulum principis, & Locutenentis.) Præterea nobis mandatū est, ut inquireremus, quam sanè equitaueris. (is enim modus est in excipiendo, Quam sanè equitasti.) Dein Oratori dextram missus porrigit: neque rursus honorem prior exhibet, nisi uideat Oratorem caput suum aperire. Sub hæc, humanitatis fortè officio adductus, ultro Oratorem compellat, quærens, quam sanè equitasset. Postremo dat signū manu innuens, Ascende & uade. Conscensis tandem equis, aut uehiculis, subsistit loco una cum suis: neque uia cedit Oratori, sed postremus a longè sequit, curatque diligenter ne quisque retrocedat, aut subsequatur: procedete Oratore, mox seiscitatur, primū nomen Oratoris, & singulorum seruitorum: item nomina parentum, & ex qua quisque prouincia oriundus sit, qualem quisque calleat linguam, & cuius sit conditionis, an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoque in eorum prouincia fuerit. quæ singula ad magnum ducem per literas continuo referunt. Porro cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens se a Locumtenente habere, ut sibi de omnibus necessarijs provideat.

Dobrowuna igitur, oppidulo Lithuanie, ad Borysthenem sito, egressi

octoq; eodem die miliaribus confectis, cum limites Moscoviæ attigif. **A**
 femus, sub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte
 strauimus, ut post mediam noctem inde progredi, & Smolentzko per-
 uenire possemus. Nā ab ingressu, seu limite, in principatū Moscoviæ,
 Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantum Germanicis distat. Ma-
 nē cum ad unum ferē miliare Ger. progressi essemus, honorificē suscipi-
 mur: atq; inde uix ad dimidiū miliare progressi, loco sub diuo nobis con-
 stituto patiēter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria pro-
 gressis, locus pernoctandi constitutus fuit, ubi à deductore nostro pro-
 lixē & lautē accepti sumus. Cæterum sequenti die (quæ erat dies Palma-
 rum) quamuis seruitoribus nostris mandaueramus, ut nullibi subsiste-
 rent, quin cum sarcinis rectā Smolentzko contenderent: eos tamen, uix
 ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad pernoctandum constituto de-
 tentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes uiderēt, obse-
 crabant, ut saltem ibi prandium sumeremus. quibus parendum erat. Ea ete-
 nim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare **B**
 nobiscum reuertentes, Knes Ioānem Pofetzen Iaroslavuski, & Simeonem
 Trophimovu secretarium inuitauerat. Ego qui sciebam causam, cur nos
 tam diu in his solitudinibus detinerent (miserant etenim ex Smolentz-
 ko ad magnum Ducem, nunciando aduentum nostrum, expectantes re-
 sponsum, an liceret nos ducere in castrū, nec ne) uolui experiri animum
 illorum, ingrediōq; uiam Smolentzko uersus. Id alij procuratores cum
 animaduertunt, euestigio ad deductorem currunt, discessum nostrum
 nunciant: mox reuersi, orant, miscentes etiam precibus minas, ut mane-
 remus. Sed illis interea huc atq; illuc cursitantibus, cum ad tertium ferē
 pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit: Sigismun-
 de quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinatio-
 nem domini progredieris? Cui respondi: Equidem non sum assuetus in
 syluis, more ferarū, sed sub tectis & inter homines uiuere. Oratores do-
 mini uestri transierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & de-
 ducti sunt per ciuitates, oppida & uillas. Hoc idem & mihi liceat. **C**
 Neq; est mandatum domini uestri, neq; causam necessitatem ue tantæ moræ
 uideo. Postea aiunt sese parum deflexuros, causantes noctem iam immi-
 nere: præterea serō castrū ingredi haudquaquam cōuenire. Horum autē
 nos causas, quas prætendebant, contēnentes, rectā Smolētzko cōtendi-
 mus: ubi tā angustis tuguriolis, procul à castro accepti fuimus, ut equos,
 nisi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rursus
 per Borysthenem traducti, ex opposito ferē castrum ad Borysthenem per-
 noctauimus. Tandem Locumtenens per suos nos excipit, atque quin-
 tuplici ferē potu honorat: Maluatico scilicet, & Græco uino, cætera e-
 rant medones uarij, item pane & certis ferculis. Mansimus in Smolentz-
 ko decem dies, expectantes responsum magni Ducis. Venerant autem
 duo nobiles à magno Duce, ut nostri curam haberent, nosq; Moscovi-
 am deducerent. Aedes uerō utriusq; nostrū ingressi, ornati commo-
 dis uestibus, nequaquā caput aperientes, putabant id nos priores facere
 oportere:

A oportere: quod tamen negleximus. Postremo, cum mandatum Principis utrinque referendum & audiendum esset, prolato Principis nomine, honorem exhibuimus. Ceterum quemadmodum varijs in locis detenti tardius Smolentzko ueneramus: ita ibi quoque diutius quam par fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipsi desiderio quodammodo nostro deesse uideretur, semel atque iterum nos accesserant, dicentes, Cras mane discedemus. Nos itaque mane equos celeriter adornauimus, accinctique tota die expectauimus. Tandem uesperum cum quadam pompa ueniunt, sequiturque eo die haudquaquam expedire potuisse respondent. Cras mane tamen rursus, ut antea, iter sese ingressuros pollicentur: quod pariter distulerunt. nam uix tertia die post, circa meridiem discesseramus, eaque tota die ieiunauimus. Sequenti quoque die longius iter constituerant, quam quod currus nostri peruenire possent. Interea temporis omnes fluuij hybernis niuibus dissolutis, aquarum multitudine redundabant. Riuuli quoque nullis coerciti ripis, ingentem aquarum uim uoluebant: adeo ut tuto, citraque maximos labores transiri non possent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabant. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Caesaris Orator, altera die post discessum a Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte iam iam natante starem, curaremque ut impedimenta transportarentur, equus sub eo conciderat, eumque in caeca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem auxilij ferendi gratia mouissent: adeo ut nisi alij a longe accurrissent, eumque iuuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quendam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo transierat. Ego, qui currus sciebam haud subsequuturos, citra pontem mansi, & uillici cuiusdam domum sum ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibum curare uiderem, propterea quod sese comeatum praemisisse responderet: ipse a matrefamilias cibum, quem libenter & iusto precio dabat, comparabam. Hoc ille ubi rescivit, matronae illico inhibuit, ne quicquam mihi uenderet. Quod cum animaduerti, nuncium illius accersi, mandauique ut procuratori diceret, ut aut cibum tempestiue ipse curet, aut emendi copiam permittat. quod nisi faciat, caput sim illi diminuturus. Noui, inquam, morem uestrum: multa conquiritis ex mandato domini, & hoc nostro nomine, quae tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut nostris sumptibus uiuamus. minatus sum, haec me Principi dicturum. His uerbis minui illius auctoritatem, ita ut deinceps me non solum obseruaret, sed quodammodo ueneraretur. Post uenimus ad confluxum Voppi & Borysthenis fluuiorum, ibique onerauimus Borysthenem sarcinulis nostris, quae Mosaisko usque aduerso flumine portabantur: nos uero Borysthenem superato, in quodam monasterio pernoctauimus. Sequenti die equi nostri in spacio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, aliosque plurimos riuulos redundantes, non sine periculo natare cogebantur. Nos illos per Borysthenem scalmis piscatorijs a monacho quodam uecti circuiuimus, atque tandem **XXVI** Aprilis Moscoviam attigimus. A qua cum dimidio mil. Ger. abessemus,

occurrit nobis festinabundus, sudoreq; diffuens, senex ille secretarius, **A** qui in Hispanijs legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarentur, excepturiq; essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus, & stantes uerba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta uoce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiendi apud dominum nostrum, quam tuum. Porro dum ita progredimur, uidemus longo ordine, ueluti exercitum quendam, stantes: atq; mox, nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi uicissim fecimus. Cæterum in ipso congressu, quidam initio ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia rex & dominus totius Rursiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, uos Oratores fratris sui Caroli electi Rom. Imp. & supremi regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisq; iniunxit, ut à uobis inquireremus, quam sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. **B** Secundus ad Comitē: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq; in hospitium usq; deducerem, tibiq; de omnibus necessarijs prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinq; cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerē, quam sanè equitasses. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clemētia autem Dei & gratia Magni ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus dux, &c. (subinde titulum repetens) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoq; equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterq; utrumq; nostrum ordine interrogant, quam sanè equitassemus. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq; donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atq; fluuio Moscuæ traiecto, præmissisq; alijs omnibus, **C** subsequimur. In ripa porro est monasteriū: inde per planiciem, per que medias hominum turbas, quæ undiq; accurrebant, in ciuitatem, atq; adeo diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes uacue & habitatoribus, & omni supellectile. Vterq; uero procurator indicabat suo Oratori, se unā cum illis procuratoribus qui nobiscum ex Smolentzko uenerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus necessarijs prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum cōstitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur deniq; ut si quid usquam nobis deesset, illis id significaremus. Deinceps singulis ferè diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinēdi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithuanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent inquam certum numerum, & eum quidem præscriptū, cōstituti procuratores, quantum uidelicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium rerum,

A rerum, iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quantum lignorum ad culinā, item quantum ad uaporaria calefacienda, quantum salis, piperis, olei, cępe, aliarumq; minimarū rerū in singulos dies dare debeant. Eandē rationem quoq; obseruant procuratores, qui oratores deducunt & reducūt ex Moscovia. Cæterum quāuis satis superq; tam cibi quā potus suppeditare solebant, tamē omnia ferē que petieramus, prioribus commutata dabāt. Quintuplicem potum semper afferebāt, triplicē medonem, duplicem ceruisiam. Aliquādo pro certis rebus mea pecunia ad forum miserā, præcipuē uerō pro uiuis piscibus, id grauiter ferebant, dicentes, domino eorū inde magnam fieri iniuriā. Indicabam etiā procuratori, me nobilibus, quorū quinq; numero mecum habui, lectulos curare uelle. At ille mox respondebat, non esse cōsuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respōdi: Me non petere, sed uelle emere: atq; ideo secum communicare, ne posthac, ut antea, irasceretur. Sequenti itaq; die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloquebamur. Iniunxerunt mihi, ut tibi dicerē, ne nūmos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus uestris tractastis, eadem ratione sese & uos tractaturos pollicētur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio, quæsiuimus a procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusq; esset: Quodocunq; uolueritis, respondēt, referemus ad consiliarios domini. Mox petiuius. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei, uenerat ipse procurator, dicens: Consiliarij nostri domini mandarunt mihi, ut tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porro quotiescunq; nos uocarunt, semper interpretes secum habuerūt. Eodem uesperu reuertitur interpretes, & dicit: Præpara te, quia uocaberis ad conspectum domini. Item manē reuertitur rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein uix quartali unius horæ elapso, similiter utriusq; nostrū uenit procurator dicens: Iam iam magni homines pro uobis uenient, atq; ideo decet uos in eisdem conuenire ædes. Cum itaq;

C Cæsareum oratorem accessissem, continuo interpretes aduolat, & magnos homines, eosq; præcipuos apud Principē uiros, qui nos in aulam essent deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidā Knes Basilius Iaroslavuski, magno Duci sanguine iunctus: alter, unus ex ijs qui nos nomine Principis exceperāt: quos comitabātur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, ut illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterum cum iam illi ex equis descēdisent, atq; hospitale diuersorium Comitum ingrederentur, procuratores subinde nos urgebant, ut illis obuiam procederemus, eorumq; Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos uerō interim dum illi ascenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque rectā in medijs gradibus in illos incidimus: eosque ut aliquantisper respirarent, in habitationem ducere uoluimus. sed id facere renuebant. Ipseque Knes

m 3 inquit,

inquit, Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit uos ad A
 se uenire. Mox conscensis equis, magna comitante caterua progressi, in
 tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas uix magno sa-
 tellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos confue-
 tudo, ut quotiescunque insignes externorum principum ac regum Ora-
 tores in aulam deducendi sunt, tum uulgus nobilium stipendiarij ac mi-
 lites ex circumiacentibus ac uicinis regionibus, iussu Principis conuo-
 centur, urbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur,
 uendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique undiquaque con-
 ueniant. Hoc autem eo fit, ut ex tam immensa hominum multitudine,
 subditorumq; turba, Principis apud alienigenas potentia: ex tantis au-
 tem externorum principum legationibus, maiestas apud omnes appa-
 reat. Porro arcem ingredientibus, diuersis in locis ceu regionibus, diuersi
 ordinis homines collocatos uidimus. Iuxta portam stabant ciues; mili-
 tes uero & stipendiarij aream tenebant: qui pedes nos comitabantur,
 antecedeabant, & stando impediabant, ne ad gradus usq; perueniremus, B
 ibiq; ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descende-
 re, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, ut maior Prin-
 cipi honor exhibitus uideatur. Primum autem, ut ad medios gradus ue-
 nimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarij, porrigentes manum
 & osculum, nosq; ulterius deducunt. Mox superatis gradibus, occur-
 runt & alij, maioris autoritatis consiliarij: cedentibusque prioribus
 (est enim mos, ut priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordi-
 ne cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salutando
 dexteram porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo uulgus no-
 bilium circumstabat, primarij similiter consiliarij occurrunt, nosque
 ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quod
 Knefis, alijsque generosioribus, ex quorum ordine ac numero consilia-
 rij leguntur, septum erat: atque inde ad Principis usque conclauem (ante
 quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita de-
 ducti sumus, ut interim nemo prorsus ex circumstantibus, uel minimum C
 honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum
 prætereuntes, fortè salutaremus, aut alloqueremur, adeo ille non respon-
 debat quicquam, ut perinde se exhiberet, ac si nūquam quenq; nostrum
 nouisset, aut salutat a nobis non esset. Ad Principem tandem quum
 ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si fortè adsunt, non
 assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarij. atq; unus ex prima-
 rijs ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine,
 in hæc uerba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frōtem
 percutit: & rursus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem per-
 cutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Primum significat,
 quasi, inclinatur se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia
 accepta. Nam frontē percutere accipiunt pro salutatione, gratiarū actio-
 ne, & alijs id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquā petit, uel gra-
 tias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tū ita se de-
 mittit,

A mittit, ut terram manu contingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam uolūt, tum usq; adeo se inclinant, demittuntq; ut fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagine diui cuiusdam splendente, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra uero baculum cum cruce Posoch, atq; peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impositoq; mātili aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atq; ideo, eo dimisso, continuo manus lauare. Erat ibi quoq; ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eo Princeps ipse, exhibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & uerbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quo loci cum ordine salutareremus Principem, aderat interpres, qui uerbum uerbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem usq; salutatione: Frater (inquit) **B** noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanus ne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hęc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinãdo quærebat. Dein utrūq; nostrū ordine ad se uocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum. qua data, subiungit, Sanus ne equitasti: ad quæ uterq; nostrū, iuxta illorum morem respondit: Deus det, ut tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hęc iusserat, ut sederemus. Nos uero, priusquam id fecimus, iuxta illorum cōsuetudinem, Principi in primis, dein consiliarijs & Knefis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad utramque partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, præsertim qui ex Lithuania, Livuonia, Svuetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, unà cum comitatu ac seruatoribus, singuli singula munera offerre.

Porro consuetudo offerēdi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is qui Oratores ad Principē introduxit, **C** gēs, clara & aperta uoce omnibus audientib. ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontē percutit, N. tali munere: hoc idē de secūdo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruatorū, eodē modo & nomina & munera exprimit. Constituit deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autē munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddā appellant. nostros uero admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine utrumq; nostrū Princeps hisce uerbis: Prædebis mecum. In priore mea legatione, ut hoc quoq; adijciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein uocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa uoce dixerat. à quib. uicissim admoniti interpretes: Surgite, inquit, eamus in aliā habitatiopē. in qua dum reliquū legationis ac man-

datorum quibusdam consiliarijs ac secretarijs à Principe constitutis exponimus, adornabantur mensæ. Constituto porro prandij apparatu, Principe, fratribus ac consiliarijs iam discumbentibus, in cœnaculum ipsi cum essemus deducti, continuo consiliarij cæteriꝫ omnes ordine nobis assurrexerunt: quibus uicissim, morem eorum edocti, priusquam confederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locum que in accubitu, quem nobis ipse Princeps manu designabat, cepimus. Cæterum tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Princeps sedebat, utrinꝫ tantum interualli relictum erat, quantum ipse manibus expãsis spacij pertingere posset: infra quod fratres, si forte adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A fratre rursus paulo ampliore spacio interiecto, seniores Knesi, consiliarij, ordine ac gratia quam quisꝫ apud Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex opposito Principis in alia tabula nos sedebamus: atꝫ paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri. quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sedebant hi, qui nos ex hospitio in aulam deducebãt. in posterioribus utrinꝫ oppositis tabulis, sedebãt hi quos Princeps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarij nonnunquam adhibentur. In tabulis posita erant uascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erant: singula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & distributa erãt, ut semper quatuor numero cõuiuæ, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis uestibus ornatî, ingressi, abacum circumeuntes, ex aduerso Principis, neglecto omni honore, subsistunt: dum omnes uocati conuiuæ accumberent, dumꝫ cibum afferre iuberentur. Interim omnibus discubentibus, Princeps quendam ex suis ministris uocarat, ac duo sibi oblõga panis frustra dederat, inquit: Da Leonharde Comiti, & Sigismundo, hũc panem. Minister assumpto secum interprete, ordine utriꝫ nostrũ ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Rusiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam suam, & mittit tibi panẽ de sua tabula. Hæc uerba interpretes clara uoce reddebat. Nos stantes, Principis gratiam audiebamus. Assurrexerant & aliij, extra Principis fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autẽ gratia ac honore, alia respõsione opus non est, quàm ut panem oblatum accipias, super tabulã ponas, gratiasꝫ ipsi Principi capitis inclinatione, dein cõsiliarijs item alijs, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Porro pane ipso Princeps suam erga aliquem gratiam, sale uero amorem ostendit. Neꝫ uero maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuio, quàm si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea formam helcij equini habentes, mea opinione, omnib. ijs uescantibus, durum iugum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus honore Principi exhibito, egressi, aquam uitæ, quam ab initio prandij semper bibunt: dein cygnos assos, quos ferè pro primo ferculo, quoties carne uescuntur, hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cultello pungens, qui nam melior,

A melior, alijsq; esset præferendus, explorabat, eosq; continuo auferre iusserat. Egressi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos discerptos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easq; singulas singula quatuor frustra posuerant. Ingressi, quinque patinas Principi apposuerant: reliquas fratribus, consiliarijs, Oratoribus, alijsque ordine distribuerant. Astat quidam, qui Principi poculum porrigit: is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuersis partibus decerpere, gustareq;: post fratri, aut consiliario alicui, aut Oratoribus, unam patinam, ex qua ipse gustauit, mittere. Semper autem maiori solennitate Oratoribus huiusmodi obsonia, ut de pane dictum est, offeruntur: in quibus accipiendis, non solum ei cui mittuntur, sed alijs singulis assurgendum, adeo ut toties exhibita Principis gratia, assurgendo, stando, gratias agendo, caputq; subinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quispiam defatigetur. In priore legatione, cum Cæsaris Maximiliani Oratorem agere, & conuiuio acceptus fuisset, aliquoties pro honore fratrum Principis surrexeram: sed illos cum mihi uicissim neq; gratias agere, neque uices ullas reponere uiderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam, cœpi tum continuo cum aliquo loqui, dissimulans omnia: & quamuis quidam ex opposito mihi innuebant, meq; stantibus Principis fratribus appellabant, ego tamē usque adeo dissimulabam omnia, ut uix post tertiam admonitionē ex eis, quid nam sibi uellent, quærerem. Cæterum, cum fratres Principis stare respondissent: ego priusquam respicerem, assurgeremq;, cæremonia quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius assurrexisset, iterumq; statim sedissem, idq; qui ex opposito sedebant, riderent: itidem quam ob rem risissent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo causam aperire uellet, tandem quasi intellecta causa, uultu in grauitatem composito dicebam: Ego nunc non adsum, ut priuata persona. certè qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cū Princeps alicui ex iunioribus oblonium mitteret, equidem etiam admonitus ut non assurgerem, respondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porro cum assos cygnos cœperamus edere, apponebant acetum, addito sale & pipere: ijs enim loco embammatis, seu iusculi utuntur. Lac præterea acidum in eūdem usum appositum, item cucumeres falsi, ad hæc pruna eadem ratione condita, prandij tempore è mensa non remouentur. Eadem ratio in alijs inferendis ferculis seruatur: nisi quod rursus, ut assatura, non efferantur. Apponuntur uarij potus, maluaticū, Græcū uinum, uarij etiam medones. Princeps cōmuniter semel aut bis porrigi sibi poculum suū iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad se ordine uocat, Leonharde, Sigismunde (dicēs) uenisti à magno domino, ad magnū dominū: fecisti magnū iter: posteaq; uidisti gratiā nostrā, & serenos oculos nostros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede usq; ad saturitatem: deinde quiesces, ut tādē ad dominū tuū redire possis. Omnia & singula uasa, in quib. cibus, potus, acetum, piper, sal, & alia apposita uidimus, dicunt esse ex puro auro:

auro:

auro: id quod expōdere uerum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ A
 singulæ ex utraq; parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus
 Princeps plerunq; bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monet que eos
 ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, scq; ualde urbanum
 & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasissem barbam?
 quod unica dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta no-
 strum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxis-
 set, totam barbam abraferat: quod nunquam ab aliquo Principe factum
 perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Leuitarum sacris inseruien-
 tium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc uero habent uestes di-
 uersas, quas Terlick uocant, gemmis & unionibus graues. Prandet ali-
 quando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad unam
 usq; noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus du-
 biijs consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, ni-
 si re prius maturè deliberata, constitutâq;: ita conuiujs pariter seu co-
 messionibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendētibusq; B
 tandem tenebris secedunt. Conuiuas sæpe & ferculis & potu honorat.
 A prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere
 solet Oratoribus, Ite nūc, dimissos, illi ipsi qui eos in aulam deduxerant,
 rursus in diuersoria reducunt: se que mandatum habere dicunt, ibi ut ma-
 neant, illos que exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa uascula
 multa, cum certo potu: omnesq; in hoc student, quo temulentos eos fa-
 ciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum, & quū nul-
 lam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro
 sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate,
 quos uidelicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illo-
 rum nomine quēquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse,
 existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium
 habitationis procedit: stansq; aperto capite, festiuo sermone exponit,
 pro cuius salute bibat, quidq; illi precetur: mox euacuato ac obuerso po-
 culo, uerticem tangit, quo omnes uideant se ebibisse, & sanitatem illius C
 domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se
 confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomenq;
 pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad mediū habitationis
 ire, ac euacuatīs poculis in suum redire locum coguntur. Qui uero lon-
 giorē comotationem effugere uelit, fingat se necesse est temulentum,
 aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltē post multa exic-
 cata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non
 credunt conuiuas bene acceptos, ac lautè tractatos, nisi temulēti reddan-
 tur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medo-
 nem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotijs confe-
 ctis, cum me dimitteret, finito prandio ad quod eram uocatus (solent e-
 nim legatos tam discedentes, quàm aduenientes, conuiuio accipere) sur-
 rexerat Princeps, subsistensq; ad tabulā, poculū sibi dari iusserat, dicens:
 Sigismūde, ego uolo pro amore, quē habeo erga fratrem nostrū Maximi-
 lianum,

Alianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremum Regem, propter sanitatem suam, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alij omnes ordine, ut uideas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum, &c. eique referas, quæ uideris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebi-
Bbe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos iisdem uerbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputque erga principem inclinantes, bibimus. Quibus finitis, me ad se uocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotijs Oratorum ex aliqua parte pertractatis atque constitutis, eos ad uenationem & solatium inuitare. Est iuxta Moscoviam locus arbusis confitus, leporibus per commodus, in quo quasi quoddam leporario fouetur maximus numerus leporum: quos proposita maxima poena capere, præterea arbusa ibi secare, nemo audeat. Nutrit etiam quamplurimos in uiuarijs ferarum, atque alijs locis. Et quotiescunque uult eiusmodi uti solatio, tum ex diuersis locis lepores comparare iubet. nam quo plures lepores ceperit, hoc maiore solatio & honore negotium se confecisse putat. Item cum in campum uenerit, tum certos suos consiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, seu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosque ad se deduci iubet. Deducti itaque Principique appropinquantes, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in uenatione ad se deductos, in equo exornato sedens, ueste splendida indutus, chirothecis depositis, tecto tamen capite, humaniter exceperat, nudamque porrexerat manum, perque interpretem dicebat: Exiimus ad solatium nostrum, uocauimus uos ut interessetis solatio nostro, atque inde aliquam uoluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosque sequimini. Habuit regmen quod Kolpakh appellant, quodque utrinque a tergo & a fronte monilia habebat, ex quibus laminae aureae in modum pennarum in altum tendebant, incuruantesque sursum deorsumque ferebantur. Vestis erat instar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. a tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum ueluti castum, quo communiter in bello utuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum longior, cui corium duarum palmarum longitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustum quoddam existit. hoc tamen auro undique exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum uero, duo iuuenes Knessi. quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor uocant, ea fere forma qualis in Hungaricis aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter uero clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Schestopero, id est sex-penatâ appellat. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in una sagittas recoditas, altera uero arcum inclusum quodammodo habebat. Aderant in campo plusquam treceti equites. Porro dum ita per campum incedimus, Princeps nos aliquoties, nunc hoc, iam alio loco subsistere, aliquando ad se propius ue-

pius ue-

pius uenire iusserat. Dein ad locū uenationis perductos, alloquebatur, A
 consuetudinem esse dicens, ut quoties in uenatione ac suo solatio esset,
 tū ipse & alij boni uiri suis manibus canes uenaticos ducerent: itidemq;
 nos ut faceremus, hortabatur. Constituerat denique unicuiq; nostrū
 duos homines, quorum uterq; canē ducebat, quibus ipsi pro solatio no-
 stro uteremur. Ad ea respōdebamus: Nos hanc suam gratiam grato ac-
 cipere animo, eundemq; morem apud nostrates esse, illa autem excusa-
 tione ideo utebatur, quod apud eos canis immundum animal habetur:
 & turpe est, canem nuda manu attingere. Ceterum stabant longo ordi-
 ne centum ferè homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colo-
 re erat uestita. Non longè ab ijs substiterāt omnes alij equites, prohiben-
 tes ne illac transcurrerent ac elaberētur lepores. Porro nemini ab initio
 dimittere canem uenaticū permissum erat, quàm regi Scheale, & nobis.
 Princeps primus in clamabat uenatorem, ordiri iubens: qui cōtinuò con-
 citatissimo equi cursu ad ceteros uenatores, quorum magnus erat nu-
 merus, aduolat: mox uno ore omnes exclamant, canes molossos & odo- B
 riferos immittunt, ubi sanè periucundum erat audire tot, tāq; uarios ca-
 num latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, ca-
 nes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum Kurtzos dictos,
 perpulchros pilosis caudis & auribus, cōmuniter audaces, tamen ad lon-
 gius currendi ac persequendi spacium haud commodos. Cum lepus sese
 offert, dimittuntur tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eū undiq; ado-
 rientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram
 cepissent. Porro lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Prin-
 ceptis cōtinuò aliquem, quemcunq; inter arbuſta leporem in sacco ha-
 bentē conspexerit, nominare, ac Hui hui in clamare: qua uoce leporem e-
 mittendum significat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quasi so-
 mnolenti, saltantes inter canes, ueluti capreoli aut agnelli inter greges.
 Cuiuscunq; canis plures capit, is eo die optimum strategema præstitisse
 putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures ceperit, ap-
 plaudere uidetur. Porro uenatione tandem finita, omnes conuenerant, C
 leporesq; comportauerant: quos tum numerabant. numerati uero sunt
 circiter C C C. Aderāt ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pul-
 chri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, uidi lon-
 gè plures ac pulchriores, præsertim eius generis quos nos Turcicos, illi
 uero Argamak uocant. Aderant quoq; complures falcones, alij albi, alij
 phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos
 illi Kretzet appellant: quibus uenari cygnos, grues, & alias id genus aues
 capere solēt. Sunt autem Kretzet, aues audacissimæ quidem: at non tam
 atroces, impetuq; horrendo, ut aliæ aues quātumuis rapaces, illarum uo-
 latu, seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatijs fabu-
 latus est) decidant, extinguanturq;. Illud quidem experientia ipsa con-
 stat, si quis uenatur accipitre, aut niso, aut alijs falconibus, & interim Kre-
 tzet (quam à longè uolantem cōtinuò sentiunt) aduolauerit, quod præ-
 dam ulterius nequaquā insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Reuulerunt
 nobis si-

A nobis fide digni ac insignes uiri, Kretzet, quando ex illis partibus ubi indificant, afferuntur, tum aliquando IIII, V, aut VI, in quodam uehiculo ad hoc preparato, simul includuntur: atque escam quæ illis porrigitur, obseruato certo quodam senij ordine, capere solent. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesque existunt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores, mutuis sese moribus minimè dilaniantes. Nunquam aqua se, ut cæteræ aues, lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, utuntur. Frigiditate adeo gaudent, ut perpetuo aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex uenatione ligneam quandam turrim uersus, quæ abest à Moscovia quinque millibus passuum, progressus est, ubi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs personis, & rebus. in quæ cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, uestesque commutata, nos continuo ad se accerserat, nobisque ingredientibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrum claudebat rex Scheale, nos ex aduerso loco, alias Oratoribus, dum uel audiuntur, uel de negotijs tractant, destinato. Infra regem sedebant certi Knesi & consiliarij. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaque omnibus, apponebantur primum confectiones (ut uocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsque gratiam suam (ut in prandijs assolet) exhibebat. In priore mea legatione eo loci etiam prandium sumpsimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis uocant, quemque quodammodo consecratum uenerari, atque etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorifice seruare solent, cum forte tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alij eo casu grauissimè obstupescerent, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac ueneratione colligebat. Post finita collatiuncula, potusque quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nunc. Dimissi, honorifice usque in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatij, quo pro alijs Oratoribus (ut accepti) solet uti. Aluntur ursi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteque Principe, ligneis furcis occurrant ursori, eosque ad pugnam lacerant. Congressi tandem, si forte à prouocatis ac in rabiem conuersis ursori laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce uulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam uobis gratiam. Dein illos curare, uestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterum cum iam absoluedi dimittendique eramus, honorifice, ut antea, ad

n tea, ad

tea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtrique præterea **A**
 honoraria uestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis,
 inque Principis cōclauē ingressis, Marschalcus cōtinuo utriusque nostrum
 nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus,
 de magna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gra-
 tias agit. Vesti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas,
 hermelinorum uero 300. atque aspreolorum pelles 1500. In priore legatio-
 ne addiderat mihi uehiculum, seu traham, cum præstati equo, & alba ur-
 sina pelle, alioque tegumento commodo. Dederat denique multa piscium,
 Belugæ, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed infalsa frustra: meque perhu-
 maniter dimiserat. Porro reliquas ceremonias, quibus in dimittendis O-
 ratoribus utitur Princeps, item quando limites suæ ditionis ingressi Ora-
 tores excipiuntur, rursusque dimissi, ad eosdem usque reducti tractantur, susten-
 tanturque, supra in Lithuanorum Oratorum dimissione copiose explicauimus.

Cæterum, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem inducijs inter
 Moscoviæ principem ac Poloniæ regem ineundis, a Cæsare **CAROLO & B**
 fratre eius **FERDINANDO** Austriæ archiduce, missi fuimus, cæremoni-
 as, quibus Moscoviæ princeps tum in firmadis inducijs utebatur, sub-
 iungere uisum est. Concluis itaque, ac in certam formam redactis cum Si-
 gismundo rege Poloniæ inducijs, in aulam Principis uocati, cum in habi-
 tationem quandam deducti essemus, aderant Lithuani Oratores: ueni-
 unt etiam eo Principis consiliarij, qui easdem nobiscum concluderant. atque
 in hanc sententiam sermone ad Lithuanos cōuerso uerba faciunt: Vo-
 luit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem ma-
 gnorum principum, pacem perpetuam cum Sigismundo rege uestro in-
 ire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad
 eorundem principum adhortationem inire uoluisse. Quibus consti-
 tuendis, ac legitime firmandis, uos Princeps accersiri iussit, ac præsentem
 esse uoluit. Tenebant porro literas, quas Princeps regi Poloniæ datu-
 rus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro com-
 munitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus equo sine **C**
 sella insidens, hastaque draconem transuerberans: a tergo uero aquila biceps,
 utroque capite coronato, cernebatur. Habebant præterea induciales lite-
 ras, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, no-
 minibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipse uicissim Principi erat mis-
 surus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula,
 quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polo-
 census & capitaneus Drohitzinens. & Michael Bohusch Bohutinowitz
 thesaurarius magni ducatus Lithuanicæ, & Stouinens. ac Kamenacens.
 Capitaneus, Oratores regis Poloniæ & Magni Ducis Lithuanicæ, fa-
 temur, eoque etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nosque ob-
 strinximus, Regem uidelicet nostrum easdem pariter osculo crucis con-
 firmaturum: in cuius rei meliorem fidem hæc literas nostris signetis com-
 muniuimus. His itaque auditis ac uisis, omnes unam ad Principem uocamur.
 Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in
 hæc uer-

A hæc uerba loquebatur: Ioannes Franciscus, Comes Leonharde, Sigismundus de, efflagitasti à nobis Clementis Papæ septimi, ac fratris nostri Caroli eiusque fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigismundo Poloniae rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinque conditionibus face- re cum haudquaquam potuimus, rogastis, ut saltem inducias imponere- mus. quas quidem amore nostro in principes uestros, nunc facimus, ac- ceptamusque: super quibus dum Regi iustitiam nostram facimus, eas que confirmamus, uos presentes esse uolumus, quo dominis uestris referatis, uos factis, ac iam legitime firmatis inducijs interfuisse, uidisse, nosque illorum amore hæc omnia fecisse. Qua oratione finita, Michaelem Georgij consiliarium uocat, ac crucem deauratam ex opposito de pariete fune serico pendentem, sumere iubet. Mox consiliarius, sumpto mundo lintheolo, quod super fusorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum ueneratione apprehendit, dextraque tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraque manu tenebat, ita tamen, ut Lithua-

B norum literæ alteris subiectæ, eatenus prominere, quatenus clausula, qua se Lithuani obstrinxerant, appareret: super quas simul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, posuisset, Princeps surgens, sermone ad Lithuanorum Oratores conuerso, longa oratione narrabat, se quidem pacem ad singularem petitionem ac cohortationem tantorum Principum, quorum legatos eo nomine ad se missos uiderent, non refugisse, si ea ullis sibi commodis conditionibus fieri potuisset: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non posset, in horum gratiam quinquennales se inducias, uigore literarum (literas digito demonstrans) inisse: quas quidem, quoad Deus uolet, seruabimus, inquit, nostramque iusticiam fratri nostro Sigismundo regi faciemus: ea tamen conditione, ut similes per omnia literas, eodemque exemplo scriptas, rex nobis det, easque presentibus Oratoribus nostris confirmet, iusticiam suam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores nostros transferendas curet. Interim etiam iuramento uos obstringetis, ea omnia & singula regem uestrum facturum, ob-

C seruaturumque. Dein crucem respicit, seque ter signo crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram fere dimissa munit: propiusque accedens, labia, ac si oraret, mouens, os lintheolo tergens, inque terram expuens, crucem tandem deosculatus, fronte eam primum, dein utroque oculo attingit: retrocedens, rursus cruce, capite inclinato, se munit. Postea Lithuanos, ut accederent, idemque ipsi facerent, monet. Oratores antequam id facerent, inscriptionem, qua se obstrinxerant, pluribus quidem uerbis congestam ac compositam, nihil tamen aut parum admodum ultra supradictam sententiam continentem, Bogusius nomine, Ruthenus, recitabat: cuius uerba singula Petrus, fide Romanus, collega reperebat. eadem nobis pariter interpres Principis ad uerbum reddebat. Post recitata ac interpretata inscriptione, Petrus ac Bogusius ordine ipsam crucem, astante Principe, deosculantur. Quibus finitis, Princeps sedens, in hæc uerba loquebatur. Vidistis nos fratri nostro Sigismundo Poloniae regi, iusticiam nostram ob singularem petitionem Clementis, Caroli & Ferdinandi fecisse. Dicitur

ergo dominis uestris, tu Ioannes Francisce Papæ, tu Comes Leonharde A Carolo, & tu Sigismunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Christianus mutuis bellis fundatur sanguis, fecisse. Hæc cum longa oratione, additis consuetis titulis, perorasset: nos illi uicissim ob singularem eius erga principes nostros obseruantiam, gratias egimus, nosq; mandata illius diligenter executuros promissimus. Dein duos ex suis præcipuis consiliarijs & secretarijs, ad se uocat, eosque legatos iam ad Poloniae regem institutos, Lithuanis innuit. Postremo multa pocula suo iussu allata, nobis, Lithuanis, atq; adeo omnibus & singulis, tam nostris quam Lithuanorū nobilibus, manu sua porrigebat. Lithuania deniq; Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex consiliarijs nostris intellexistis, ea fratri nostro Sigismundo regi exponetis. Hæc cum dixisset, surgit, & rursus inquit: Petre, & tu Bogusi, fratri nostro Sigismundo Poloniae regi, & magno Duci Lithuania, uos nostro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxq; sedens, utrunq; accersit: dextram illis, atq; etiam ipsorum nobilibus ordine porrigit, dicitq; Ite nunc. atq; sicillos dimiserat.

ITINERA IN MOSCOVIAM.

Nno M. D. Xv. uenerant Viennam ad Cæsarem Maximilianum, Vuladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariae & Bohemiae, ac Sigismundus Poloniae, reges: ubi contractis ac conclusis matrimonijs filiorū & nepotum, confirmataq; mutua amicitia, inter cætera Cæsar pollicitus erat, se Oratores suos ad Basilium Moscorum ducem missurum, qui inter hunc & Poloniae regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæsar destinauerat Christophorum episcopum Labacensem, & Petrum Mraxi. Sed dum Episcopus protraheret negotium, & interim regis Sigismundi secretarius Ioannes Dantiscus, postea episcopus Vuarmienensis, moræ impatiens, profectionem sedulo urgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerso, fuit impositū. Mandatis itaq; cōtinuo à Cæsare Haganoæ Alsatiæ oppido acceptis discedēs, Traiecto primum Rheno, per Marchionum Badensium ditionem & oppida, Raftat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergensem, Constat: oppidum deniq; imperij Eslingen ad Necarum, quem & Nierum appellant, situm, indeq; Gopingen & Geislingen ueni.

Vlmæ mox Danubio superato, per Gunspurg, ac oppidum Purgau, à quo Marchionatus Burgouia nomē habet, Augustam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: ubi me præstolabātur Gregorius Sagreufki Moscus nuncius, & Chrystomus Columnus secretarius Elizabethæ uiduæ Ioannis Sfortia Mediolani & Bhanj, qui itineris erant comites.

Relicta Augusta sub initium anni M. D. Xvi. ultra Lycum, per Bauariæ ciuitates & oppida, Fridberg, Inderstorff, Freysingen, id est Frisingensem episcopatum ad fluuiū Ambor, Landshuet ad Iserā flu. Gengkhofn, Pfarkirchen,

A Pfarkirchen, Scharding ad Oenum transiuimus. Oenoq; superato, ripasq; Danubij legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Linciū oppidum in ripa Danubij situm, caput eius prouinciæ ingressi, pontemq; illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvuisn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atq; adeo oppida Clarā uallem, uulgo Tzvuelt dictam, Raftnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauia recta dein, ultra fluuium Teya, qui pro maiori parte Austriam a Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: ubi Petrū Mraxi collegam meum uita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium sedem Episcopalem ad fluuium Morauia sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indeq; Lipnik,

Hranitza, Ger. V ueissenkirchn.

B Itzin, Ger. Tischein.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: ubi Ostravuitza fluuiū, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiuimus.

Silesiæ post ducem Theschinensiu oppidū Freistat, ad Elsa flu. situm.

Strumen, Ger. Schvartzvasser.

Ptzin, Ger. Ples principatū: a quo progrediendo duorum miliarium spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemiciæ ditionis.

A ponte Istulæ Polonica est ditio, & usq; Oschvuetzin principatum, Germanicè Aufshvuitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter unius miliaris.

Extra Oschvuentzin, per pontem superamus Istulā: & cōfectis 8. mil. Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq; nostros trahis imposuimus. A Cracouia progressi,

Prostovuitza, 4. miliar.

Vuislitz, 6. miliar.

C Schidlovu, 5. mil.

Oppatovu, 6. mil.

Sauichost, quatuor mil. ubi rursus traiecto, & ad sinistram relicto Istula fluuiio,

Vrsendovu, quinque miliar.

Lublin, septem miliar. Palatinatū, quo loci certo ac stato anni tēpore insignes habentur nundinæ, ad quas ex uarijs orbis partibus homines, Moscovitæ, Lithuani, Tartari, Liunionenses, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Vualachi atq; Ebræi confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Vniepers, septentrionem uersus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithuaniciæ oppidum Melnik, sex mil. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo mil.

Narevu, quatuor mil. ubi eiusdē nominis fluuius ex quodam lacu &

n 3 paludibus,

paludibus, quemadmodum Buh, effusus, & in Septentrionem decurrit. A

Ex Narevu, transeundo syluam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki, in quo regij homines, qui & comeatum suppeditabant (Pristavuos appellant) & Vuilnam usque deducebant, me præstolabantur. tum in

Grodno, sex miliar. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mummel appellatur, quiq; ipsam Prussiam alluit, quæ olim à supremo Theutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Sauvorsinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (ut aiunt) curia, in qua hospitatus eram, oppressus est. Porro hic reliqui Moscorum nūcium, quē rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,

Prelai, duo miliaria.

Vuolconik, quinque miliaria.

Rudniki, quatuor miliaria.

Vuilnam, quatuor miliaria quoq;.

Ante Vuilnam autem uiri insignes præstolabantur, qui me regis nomine cum honorificè excepissent, atq; in traham, seu amplum uehiculum puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regijs ministris latus utrumq; claudentibus, officiumq; perinde ac si ipse rex ueheretur præstantibus, in hospitium usq; deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc episcopus Premisliensis, regni Poloniae uicecancellarius, uir omniū testimonio uirtute singulari ac uita integritate præditus, meq; regis pariter nomine humanissimè consalutauit, excepit que. Ad ipsum deniq; regem, magna aulicorum ceterua sequente, paulo post deduxit: à quo multis primarijs uiris, proceribusq; magni ducatus Lithuaniæ præsentibus, honestissimè exceptus fueram.

Vuilnæ porro eo tempore inter cætera, matrimonium inter ipsum regem, & Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæsare C promouente, me nuncio, contractum atq; conclusum fuit.

Erant ibi in arctis custodijs tres Moscovitici duces, quibus summa rerum, atq; adeo Moscoviticus exercitus, anno M. D. XIII. ad Orssam commissus fuerat: inter quos erat Ioannes Czeladin primus. Quos equidem regis permisso salutatus, eo quo potui studio consolabar.

Vuilna caput magni ducatus Lithuaniæ, eo loci sita est, quo conflunt Vuelia & Vuilna fluuij: inq; Nemen, seu Crononen illabuntur. In ea relicto Chrysofomo Columno, non diu detinebar.

Vuilnam die XIII. Martij egressus, nō publica atq; usitata uia, quarum una per Smolëtzko, altera uerò per Livuoniã itur in Moscoviam: sed media inter has usus, recta Nementschin quatuor miliaribus, indeq; Sui intravua octo miliaribus, superato Schamena fluuiio, perueni.

Sequenti die Disla, sex mil. ubi cuiusdē nominis lacus est: atq; Drisvuet, quatuor mil. ubi nuncius Mosci, quē Grodno reliqueram, ad me redijt.

Braslavu,

A Braslavū, quatuor miliaribus ad lacum Navuer, qui in longitudinem uno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvūina fluuiū, quem Livuonienses (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (sunt qui Turantum esse uolunt) attigimus.

Driffam dein septem mil. properantes, rursus sub Betha oppido ad Dvūina fluuium peruenimus: per quem glacie cōcretum, uehicularis, eius gentis more, 16. miliaribus sursumuersus dum ueheremur, duæ nobis triæ uia occurrerunt. Cum itaq; utram ingrederemur, dubitarem: mox seruitorem in domum rustici in ripa sitam sciscitatum misi. quia uero sub meridiem glacies magnopere liquecebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demersus, uix tandem extractus fuit. accidit etiam, ut quodam loco fluuius utrinq; liquefacta prorsus & absumpta glacie, caduntaxat glaciei parte, quam continua uectio indurauerat, imò non nisi quatenus uehicularum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons

B quidam, non sine graui horrore ac periculo transitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moscouiticōs prædones, per eundem fluuium glacie concretum transeuntes, ad unum omnes fuisse submersos, ferebatur.

A Driffa Doporoski sex miliaribus, indeq; Polotzco principatum, quem Vuaiuodatum appellant, ad Dvūinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, uenimus: ubi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè ac laute tractati, ad proximam deniq; mansionem usq; deducti fuimus.

Inter Vuilnā & Polotzco plurimi lacus, crebræ paludes, atq; immensæ lōgitudinis syluæ sunt, ut quæ ad quinquaginta mil. Ger. protenduntur.

Uterius progressi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras utriusq; partis excursions, hospitia deserta, aut nulla habuimus: per que magnas paludes ac syluas, tandem Harbsle & Milenki, pastorū casas, uenimus: in quo itinere Lithuanus deductor me deseruerat. Accedebat

C ad hospitiorum incommoditatem, itineris summa difficultas. siquidem inter lacus & paludes niue & glacie labescente nobis eundem erat, dum Nischam oppidum, ad quendam eiusdē nominis lacum sitū, indeq; Quadassen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua supra glaciem extante transuimus, atq; ad tugurium rustici cuiusdam perueneramus, quò ex ditione Mosci, Georgij comitis mei cura comiteatus allatus erat. Eò loci equidem limites utriusq; Principis obseruare ac discernere non potui.

Moscouicę sine cōtradictione ditio Corsula: ubi, duob. fluuijs Vuelicarecka & Dsternicza traiectis, indeq; duobus mil. cōfectis, uenimus ad

Opotzka ciuitatem cum castro, ad Vuelicarecka sitā. quò loci natans pons est, quem equi plerunq; genutenus in aqua transeunt. Hanc arcem rex Polonię, dū ego Moscouiæ de pace tractarē, obsederat. In illis porro locis, quanq; propter crebras paludes, syluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò cōmodè duci nō posse uideatur; nihilominus tamē quò

cunq; uolunt, recta cōtendunt: colonorum nimirum multitudine præmissa, qui quælibet impedimenta arboresq; incidendo submouere, paludes ac fluuios pontibus sternere coguntur.

Vuoronecz dein octo miliaribus oppidum situm ad Sforet fluuium, qui recepto in se Vuoronecz fluuiio, non longè infra oppidum Vuelica recka illabatur.

Fiburg quinq; miliar.

Vuolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. ferè miliar.

Brod coloni cuiusdam domum, pariter 3. miliar. indeq; 5. miliaribus emensis, stratoq; ponte per Vssa fluuium, qui Scholona influit,

Parcho ciuitatem, cum castro, ad Scholona fluuium sitam: Opoca uillam quandam, sub quo Vuidocha fluuius Suchanam ingreditur, quinq; miliaribus. inde septem superatis fluuijs,

Reisch uillam, quinq; pariter miliar.

Dvuerenbutig uillam, quinq; mil. infra quam dimidio miliari Pschega, Strupin fluuiio in se recepto, influit Scholona: in quem alij quatuor fluuij, quos eo die transuimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum, 5. miliar. à qua 4. miliar. Novuogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterum à Polotzko Novuogardiam usq;, tot paludes ac fluuios superauimus, ut eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abest, ut illos quispiam commemorare ac describere possit.

Novuogardiæ paululum respirans, ac septem diebus quiescens, ab ipso locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atq; ab eodem amanter admonitus, ut seruatoribus equisq; illic relictis, per dispositos, seu postarum (uulgo loquuntur) equos Moscoviam irem. Cui morem gerens, egressus primùm Beodnitz quatuor miliaria, indeq; totius diei iter iuxta Msta fluuiū, qui nauigabilis est, & ex Samstin lacu oritur, confeci. Eo porro die cum per pratum, liquefcēte iam niue, citato equorum cursu proficisceremur, pueri mei natione Lithuani equulus ceciderat, ita ut cum puero prorsus præcipitaretur: scq; denuò in modum rotæ conuoluens, in posteriores pedes daret, consisteretq;: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum sub se prostratum ac iacentem læderet.

Post recta Seitskovu, ultra fluuium Nischa, sex miliar.

Harosczi ultra fluuium Calacha, septem miliar.

Oreat Rechelvuitza ad fluuiū Palamit, 7. mil. Eodē die transuimus 8. fluuios, & unū lacū, congelatū quidem, sed aqua supra glaciē cōpletum.

Tandem sexta feria ante Paschatis festum, in domum postarum peruenimus, tresq; lacus superauimus: primū Vuoldai, qui uno miliari in latitudinem, duobus uerò in longitudinem patebat: secundum Lutnitsch, nō admodum magnum: tertium Ihedra, cui eiusdem nominis uilla ab Oreat octo miliar. adiacet. quo sanè die per hosce lacus, congelatos adhuc, sed aquarum multitudine niue liquefcēte inundantes, tritam uiam secuti, difficillimum ac periculosissimum iter habuimus: nec deflectere de uia publica cum ob niuis altitudinē, tum quod nullū uestigium

alicuius

A alicuius semitæ apparebat, audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoso itinere, uenimus

Choitilouua septem miliar. infra quam duobus Schlingvua & Snai fluuijs, eo loco quo confluunt, inq; Msta fluuium illabuntur, superatis, Vuoloschak attigimus: ibiq; in die Paschatis quieuius. Post septem miliaribus confectis, traiectoq; Tvuerza fluuio,

Vuedrapusta oppidum in ripa situm: indeq; 7. miliar. descendentes,

Dvuerschak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piscatoria transmissa, in

Ossoga oppido, uno die quieuius. sequenti die per Tvuerza fluuium septem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. sumptoq; prandio, rursus nauiculam ingressi, 7. miliarib. Vuolgam, celeberrimum fluuium, atq; adeo

Tvuer principatū attigimus. ubi sumpta maiore nauis, per Vuolgam nauigantes, non ita longè post ad congelatum, ac glacierum frustis refertū ipsum fluuiū uenimus: inq; quodam loco, maximo labore ac sudore appulimus. altumque congesta in acruum glacie, ripam uix tandem superauimus: indeq; pedestri itinere in coloni cuiusdam domum uenientes, paruosq; ibi repertos equos conscendentes, ad monasteriū diui Heliae uenimus. ubi commutatis equis,

Gerodin oppidū ad Vuolgam sitū, tribus inde miliarib. rectaq; post Schossa 3. miliaribus,

Dschorno domum postarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga situm, 6. miliar.

Piessack domum postarum, 3. miliar.

Schorra, ad fluuium eiusdem nominis situm, 6. miliar.

Moscouiam, 3. miliar. tandem decimo octaua Aprilis peruenimus: ubi quomodo consalutatus atq; exceptus fuerim, abundè satis in hoc libro exposui, cum de exceptione ac tractatione Oratorum egissem.

R E D I T U S.

C Ixi ab initio, me in Moscouiam ad componendos Poloniae & Moscouiae principes, a Diuo Maximiliano Imperatore missum fuisse, sed re infecta inde rediisse. nam dum Moscouiae; praesentibus etiam regis Poloniae Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex instructo exercitu Opotzka castrum, nequicquam tamē, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio, honorificè tamen dimiserat. Relicta itaq; Moscouia, recta

Moseisko, 18. miliar.

Vuiesma, 26. miliar.

Drogobusch, 18. miliar.

Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi subdio in magnis niuib. quieuius: ubi ab deductorib. meis lautè ac honorificè tractabar, & strato in lōgū aliquāto altius foeno, corticib. arborum superimpositis, stratisq; linteis, attractis more Turcarū seu Tartarorum pedibus

pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoq; aliquanto **A**
largius, cœnam producebamus. Altera nocte ueneramus ad quendam
fluuium, minimè tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob
infestum frigus usq; adeo concretum, ut per glaciem plusquã decem onu
sta etiam uehicula traducta sint. equi uero alio loco, quo celerius maio
reç impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eo lo
ci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithuaniam
profectus sum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovunam ueni, ubi rerum necessariorum iustam quidem copiam,
sed hospitium Lithuanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousq; à Vuiesma à dextris Borysthenem ha
buimus, quem tum haud longo interuallo supra infraç Smolensko tra
ñcere cogebamur. eoçq; circa Orsam relicto, recta

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borifovu, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Bo
rystheni adscribit.

Lohoschakh, 8. miliar.

Radochofye, 7. ferè miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevua oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto, 7. miliar. indeçq;

Vuilnam tãdem peruenimus: ibiq; post regis in Poloniam discessum,
paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novuogardia per Li
vuoniam reuerterentur, commoratus sum. quibus receptis, mox inde
quatuor miliaribus de uia in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto con
clusos ac conseptos Bisontes, quos alij Vros, Ger. uero Auroxn appel
lât, uiderem. Palatinus porro, etsi meo inexpectato ac improuiso aduen
tu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prandium in
uitauit: cui intererat Scheachmet rex Savuolensis Tartarus: qui eò loci **C**
in duob. muratis, & inter lacus extructis castris, ueluti liberis custodijs,
honestè seruabatur. Is inter prandendum uarijs de rebus per interpre
tem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suũ appellabat,
omnesçq; principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoçq; à Palatino iuxta Lithuanorum consue
tudinem munere, primùm Moroschei oppidũ, dein Grodno 15 miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua post superata,

Narevu, 8. miliar. atq;

Bielsko oppidũ uenimus, ubi Nicolaũ Radouuil palatinũ Vilnensem
offendi, cui iã antea Cæsaris literas reddiderã: q; etsi antea me equo grada
rio, duobusçq; alijs pro uehiculo donauerat, castratũ tamen & bonũ iã de
nuò equũ dono dedit: obtrusitçq; p̄terea aureos aliq̄t Hũgaricales, adhor
tãdo, ut ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidieçq; inspecto,
sui facilius, & præsertim apud Cæsarẽ recorderer. Ex Bielsko in Briesti
castrum

A castrū cū oppido ligneo, ad fluuiū Buh, in quem Muchavuetz . illabitur,
Lamas oppidum: ubi Lithuania relicta,

Poloniae primum oppidum Partzovu ingressus, supra quod non ita
longo interuallo Iasonica fluuiolus labitur, Lithuaniamq; à Polonia
dirimit. post

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Savuichost, ad traiectum Istulæ.

Sandomir ciuitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq; à Lu-
blin 18. miliar.

Poloniza, ad fluuium Czerna: in quo nobilissimi pisces, quos uulgo
Lachs appellant, capiuntur.

Ciuitatem nouam Cortzin appellatam, oppidum cum castro murato.

B Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & penè incredibilis, quã mini-
mè prætereundam esse putauit. Cum quodam tempore ex Lithuania
redirem per hanc regionem, incidi in hominē apud Polonos primarium
Martinum Svuorovuski: qui me multis precibus inuitatum, in domum
suam deduxit, ibiq; quàm lautissimè habuit. Dumq; , ut fit, familiariter
multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, uirum quendam
nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa
Borysthenem belligeraretur, grauiorem armaturam equestrem indu-
tum, sub ipsa usq; genua, inter Smolensko & Dobrovunam ingressum
Borysthenem, ibique ab equo rabie correpto, in medium flumen abre-
ptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac planè pro per-
dito & deplorato habitus esset, subito sub aquis in ripam egressum esse,
ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus
inspectantibus. Etsi uero authoritate hominis mouebar, tamen cum
difficilia creditu dicere uisus esset, euenit, ut eodem die ipso, Martino co-
mitante, huc ad nouam ciuitatem Cortzin perueniremus: ubi tum uir
C summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidlovueczki castel-
lanus Cracouiensis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem
me splendidissimo conuiuio cum multis alijs clarissimis uiris excepisset,
recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi
temperare, quin de ea mentionem facerem: quod sanè peropportunè ac-
cidit. Nam hoc non tantum conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam
oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio
ipsemet Pierstinski, qui casum hūc suum ita exposuit, ut pro credibili ha-
beri possit. Dixit autem, quod equo excussus ter se extulerit supra a-
quas: atq; ibi uenisse sibi in mentem, quod antè dici audiuisset, pro per-
dito habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertio effertur. Itaq;
se oculos aperuisse, atq; ita sublata altera manu esse progressum, ceu si-
gno dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis
se hausisse, respondit. Hæc ut audita mihi sunt, ita alijs narrata uolo. Sed
nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Prostvuitza,

Prostvuitza, ubi optima ceruisia coquitur. indec;

Cracovuiam, caput regni, sedem regalem, ad Istulam sitam, 18. miliar. à Sandomir distātem, urbem inquam clericorum, studiosorum atq; mercatorum frequentia celebrem, peruenimus: ex qua, à Rege ipso, cui opera mea grata erat, munere accepto, honestissimè fui dimissus. recta;

Lipovuetz sub castrum, sacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indec; 3. miliar. Osvuentzin, Silesiæ quidem oppidum, Polonica tamen ditionis, ad Istulam situm: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Silesiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Istulam ingreditur. Non longe sub eodem oppido Preysa fluuius ex alia parte Istulæ, Silesiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Istulam quoq; influit.

Ptzina, Ger. Ples, principatum in Silesia Bohemica ditionis, 3. mil.

Strumen, Ger. Schvartzvasser, 2. miliar.

Freystaetl, ducum Teschinensium oppidum, quod Elsa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur.

Morauia dein Ostravua oppidum, quod Ostravuitza fluuius alluit, Silesiamq; à Morauia diuidit.

Itschin, Ger. Titzein oppidum, quatuor miliar.

Hranitza, Ger. Vueissenkirchen oppidū, quod Betvuna fluuius præterlabitur, 1. miliar.

Lipnik, 1. miliar. unde cum Vuirtriciam 2. miliar. recta contendentes, fortè ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, sibi nos obuios cōspexisset, mox pixide arrepta, ad cōflictum se quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temeritatem hominis, sed ebrietatem potius animaduerteam: ac continuo seruatoribus mandaueram, ut ei nobis occurrenti media uia cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem se coniecerat, nosq; prætereūtes toruè intuebatur: seruosq; à tergo cum uehicularum sequentes, ad hoc ipsum genus officij, quod illi præstare haudquaquam poterant, cogebat: strictoq; gladio minabatur. Eare exorto utrinq; clamore, factoque seruatorum qui post erant cōcursu, ipse mox telo balistæ læsus, equus pariter uulneratus sub eo cōciderat. Postea cum Moscis Oratoribus iter institutum profecutus, ueni Olmutziū, quò ille quoq; saucius peruenerat: statimq; ueluti eius regionis incola notus, turba hominum (qui in fodendis aggeredisq; piscinis operā locāt) collecta, ulcisci sese uolebat. Cuius ego tamen conatus maturo consilio repressi, ac intercepti. Ex Olmutzio,

Bischovu oppidulum, 4. miliar.

Niklspurg, 4. miliar. arcem splendidam, cum oppido. quod etsi uno miliari ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Austriam à Morauia dirimit, situm est, Morauia tamen adiacet, eiusq; ditioni subiecta est.

Austriæ inde oppidulum Mistlbach, 3. miliar.

Vrichskirchen, 3. miliar.

Viēnam, ad Danubium sitam urbē, à multis scriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus cōfectis peruenimus: quò equidem duo integra uehicular

A uehicula ex Moscovia usque deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatē, 8. miliar. indeq; ultra montem Semring, interq; Styrię montes Salisburgum usq; ueni. Post Oeniponti, in Comitatu Tirolensi oppido, Cæsarem assecutus: cuius Maiestati non solum ea quæ ex mandatis gesseram, grata erant: sed etiam relatio de cæremonijs & cõsuetudine Moscovitarū, auditu ualde iucunda. Quare etiam Mathæus Cardinalis Salisburgensis, Cæsari admodum charus, Princeps industrius, & in rebus agēdis uersatissimus, iocose coram Cæsare protesta tus est, ne Cæsar, se absente, reliquum cæremoniarū ex me audiret, cognosceret ue.

Expedito mox ac dimisso à Cæsare Moscorum Oratore, equidem in Hungariam ad regē Ludouicum, cum sub id tempus institutus Orator fuisssem, eundem per Oenum ac Danubiū Viennam deduxi: eoq; ibi relicto, ipse continuo Pannonium currum cõscendi, quo trijugis equabus curru uolitante celerrimè ferebar, paucisq; horis Budā triginta duobus miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis causa est, tam commoda per iusta interualla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima utitur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Austriam ab Hungaria diuidit, distatq; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ouar castro, cum oppidulo, Ger. Altenburg, 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, sedēq; Episcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani uero ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq; ingreditur, Rab appellāt. Hoc quidem in loco, qui ab Ouar 5. miliaribus distat, equos permutant. Quarta, sex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & uectores currus nomen acceperunt: Cotziq; adhuc promiscue appellantur. Vltima in Vuark pago, quinque à Cotzi miliaribus: quod loci equorum soleas, num qui clauis uacillent, aut desint, inspiciunt, currus lorāq; sarciant: quibus omnibus refectis, Budam, sedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budę sede regia exposita, ac confecta legatione, finitisq; comitijs, quę haud procul ab urbe, ab eo loco quo celebrātur, Rakhusch uulgo appellan-
C lantur, à rege honestissimè dimissus, ad Cæsarem redij: qui proximo Ianuario post, anno scilicet Domini 1519. mortem obiit. Hancq; in Hungariam profectionem, quod Moscoviticæ coniuncta, unoq; propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere uolui.

Cæterum cum in regni Hungarię mentionem inciderim, nō possum equidem sine gemitu & grauissimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentissimum & potentissimum omnibus quodam modo intuentibus tam subito afflictissimum factū sit. Est quidem, ut cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperijs terminus quidam constitutus: sed nobilissimum Hungarię regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua administratione, planè ad interitū redactum esse uidetur. Mathias rex, neq; regio sanguine natus, neque uetusto ducum aut principum stemmate clarus, non tamen nomine solum rex fuit, sed ipsa re regem præstitit: ac non modo Turcarum principi fortiter resistit, eiusq; grauissimas impressiones inuictus sustinuit: uerum & ipsi

o Roma

Romanorum Imperatori, atq; adeo Boemiæ & Poloniæ regibus nego-
cium fecit: deniq; omnibus uicinis suis terrori fuit. Quemadmodum au-
tem huius regis uirtute, ac rebus præclare gestis, Hungariæ regnum ad
summam potentiam ipso uiuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole
sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei successit Vladislaus Boemiæ
rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius,
religiosus, & uitæ inculpatæ: sed ad moderandâ tam bellicosam gentem,
in tanti præsertim hostis uicinitate, minimè sufficiens fuit. Etenim tot
rebus secundis ferociore & insolentiores facti Hungari, benignitate &
clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum:
quæ uitia eo tandē euasere, ut etiâ rex ipse contemptui haberetur. Porro
Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cum hæc ipsa uitia magis ac
magis inualuere: tū si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa.
nec potuit rex puer his malis ob ætatē mederi: nec alioqui ad eam, quam
decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati,
luxu penè incredibili diffuebant: & certabant quasi æmulatione qua-
dam tum inter se, tum cum baronibus, ut alij alios profusione & splen-
dore uincerent. Idem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim
etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, ut plures affectatores
haberent, ac eorum studijs & acclamationibus in publicis conuentibus
iuuantur. Mirū dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum
utriusq; armaturæ copijs Budam sunt ingressi, præcinentibus tubicini-
bus ad cuiusdam quasi triumphis speciem.

Porro in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & sti-
patorum comitatu undiq; septi incedebant, ut uici & plateæ uix cater-
uam caperent. Cum uero prandendum esset, tota urbe ad gēdes cuiusque
tubę nō aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prædia in multas
horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contra quasi solitudo quæ
dam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessarijs præsi-
dijs, impunè ab hostibus uastarentur. Episcopatus dignitates, & præci-
pua quæq; officia promiscuè, nō pro meritorū ratione, cōferebantur: & c
quo plus potētie quisq; obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Ita-
que laborabat iusticia, & premebātur infirmiores: ac omni bono ordine
sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipubl. labem
aliquam cum uulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ
argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis cōflatis, alij
deteriores passim cudebātur: & his rursus sublatis, alij fiebāt meliores:
qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc
minoris habiti sunt (pro ut locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à
quibusdam priuatis penè palàm impunè sunt adulterati. Deniq; ea erat
in uniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, uel potius confusio, ut
quiuis uel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obno-
xium, etiam si nullum uicinum haberet hostem, mox perire oportere per-
spiceret. Ego quidem certè cum oratorem Principis mei Budæ agerem,
non dubitauī, quasi aliud agens, sereniss. Hungariæ reginam Mariam ad
monere,

A monere, ut futura cōsideraret, sibiq; in omnē euentū præsidiū aliquid cōpararet & seponeret: neq; ut domini & mariti sui potētis & iuuentē, aut fratru suorū opibus nimium fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis casibus obnoxia esse. Meminisset ueteris prouerbij, quo fertur, Bonū esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his uti cogātur. Gentem Hungaricā ferocem & inquietam, seditiosam & turbulentā, aduenis & exteris parū æquam & amicam esse. Imminere Hungariæ hostem potentissimū: neq; quicquā magis affectare, quā ut id suam in potestatem redigat. Referre itaq; ipsius, ut aliquid recondat, unde sibi & suis, si quid aduersi accidat, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse, iuuare alios, quā alieno auxilio indigere. Etsi uero bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tum præfagebat animus, quodq; metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & cōsultoribus, ingenti nostro malo euenit: neque dum huius tragœdiæ finis est. Aula māsit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa,

B fastu, insolentia ac luxu, donec concideret. ut nō ineptē quidam ex aulicis tum dixerit, se nunquam uidisse uel audisse regnum ullum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etsi uero planè desperatæ res Hungarorum essent, tanta tamen eorū erat insolentia, ut hostem præpotentem & uicinum, Turcam, non modo superbè contemnere, sed etiam iniurijs & cōtumelijs aduersus se prouocare nō dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de more denūciasset uicinis, se paterno solio potitum esse, & portam suam patere omnibus, siue pacem siue bellum petentibus: idque præcipue per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderent, eos cum Polonis, ut antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modo repudiare consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinere. Qua contumelia iritatus Solimannus Hungariam hostiliter inuasit: captaq; primū Nandoralba, fortissimo non tantum Hungariæ, sed uniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad

C alia capienda progressus, eò peruenit, ut regia sede Buda & præcipuis quibusq; ac munitissimis arcibus, ipsaq; regni parte optima & florētissima potiretur. Vnde nō quæ restāt, nūc ita imminet, ut penè pro uictis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidē sibi Hungari aliquā habere causam ad detinendos Solimanni Oratores, quod pater eius Oratorem Hungarorum ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq; in expeditionem aduersus Sultanum susceptā duxisset: quem tamē eo bello confecto, bene muneratum remiserat. Sed mussitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, uana sit sine uiribus ira: quā per impotentē ultionem prouocato potentiore sibi exitium accersere, & in idem discrimen uicinos adducere. Cum Solimannus Budam antè semel captam, sed Ioanni Zapolitano redditā, denuo profligato exercitu nostro, qui eam post Ioannis mortē obsessam tenebat, denuo cepisset & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cū illustri Comite Nicolao à Salmis, Orator accessi: & in parte pacis habui dextram osculari tyranni. Quo tem-

pore non tantum de tota Hungaria, sed etiam conterminis prouincijs actum esse uidebatur.

Porro quam inique cōparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno, notius est quam ut dicere sit necesse. Obiectus est rex adolescēs, militiae rudis, & nullo antē in bello uersatus, cum paucis, magna ex parte imbellibus, hosti callidissimo, ac multis recentibus uictorijs exultanti: trahentiq; secum robur exercitus, quo orientem & magnā Europæ partem debellarat. Quæ præcipue futuræ erant Hungarorum uires, eas Ioannes Zapoliensis Vuayvuoda Transyluanus apud se retinuit, neq; in auxilium regis sui accedere permisit. Idem uero extincto rege, sceptrum inuasit, quæ dudum concupiuerat: imò quæ ei pater ipsius Stephanus Zapoliensis, adhuc puero destinarat. Memini enim me audiuisse à Ioanne Latzki, qui Casimiri regis Poloniae secretarius, ac postea Archiepiscopus Gnesnēsis fuit: hunc Stephanū Zapolensem, quū, Mathia rege mortuo, apud quem summā auctoritatem obtinuerat, de creando nouo Rege ageretur, filium suum Ioannem adhuc infantem cōplexum, dixisse: Si tantulus esses fili (modo corporis paulo maiore ostenso) nūc rex Hungariæ esses. Idq; idem Archiepiscopus ceu bene ominatū, & quasi præiudiciū cuiusdam uim habens, nō destitit iactitare, cū inter nos de pace inter Principem meū & Ioannem concilianda ageretur. Quod autē euenit, ut Ioannes dignitatem & sedem regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam soboles eius, aut hi potius in quorum potestate est, contra omnia iura & pacta affectant: nihil pensi habentes, neq; cogitantes, quam perfidiosè antea à tyranno tractati & Buda ciecti fuerint. Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi in interitum suum, eodemq; uicinos trahunt.

Si Christiano orbi nullum fuisset in Hungaria presidium (quod tamen fuisse maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus testantur) tamē uel propter solas opes, quas Deus optimus maximus in Hungariam largissimè effudit, & inde uicinis nationibus suppeditauit, non tantum Hungaris ipsis, sed Christianis omnibus, pro eius salute, tanquam pro communi patria, esset laborandum. Nam quid ferè est in tota rerum natura boni & preciosi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras, quæ pars est orbis Hungaria foecundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & stāno carere dicitur: si tamē carere est, quod nondum inueniri contigit. Quin & salem metallicum habet, optimum & purissimum, qui instar lapidum in lapicidinis cæditur.

Et quod iurè mireris, alicubi etiā aquæ metallorum speciem uertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuersitate, ut fit, diuersa: sed plerisque in locis etiam extra Sirmium, uini prouentu & bonitate clarum, quod amissimus, tam generosa & excellētia, ut pro Creticis haberi possint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porro feras, & quicquid uenatu uel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, ut interdiceret rusticis, ne uel uenentur, uel aucupentur, pro re ualde insolente habeatur:

beatur;

A beatur: nec penè minus plebeiorum quàm nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi quod ad mensas deliciores alibi expetitur. Pecoris certè adeò abundans est, ut iure mirari possis, unde proueniant tot & tanta bouum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, per quæ alias Hungariæ uicinas prouincias multæ pateant uia, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam uiam Viennensem uno anno plus quàm octoginta millia bouum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam: quæ cùm ad Danubiũ, Drauum, Sauum, & alia minora flumina, tum ad Tibiscũ, mediã ferè Hungariã ab Oriente & Septentrionib. percurrentẽ, tanta est, ut ferè quæ minimo ueneant, ac tantum non gratis dẽtur pisces: sæpe etiã uel gratis dati, nõ auferantur. Nec est tantum ubertas quædam penè incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, ut quæ alijs in locis nascuntur eiusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quod non omnes uires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad coercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum, conuerterit.

ITER SECVNDÆ LEGATIONIS.

Mortuo Cæsare Maximiliano, Styriensiu Orator ad Carolum Hispaniarum regem, archiducem Austriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui cõfoederationes cum Max. Imp. initas iam denuò cõfirmarent, missus sum. Ut autem uicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negotium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patrum Sigismundum Poloniæ regem tantum efficeret, ut ad æquas pacis seu induciarum cõditiones cum Mosco consentiret. Viennæ itaq; Austriæ Leonhardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austriæ, &c. cõscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam uenimus: ibiq; expositis mandatis, negotijsq; ex sententia confectis dimissi, Viennamq; redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispanijs à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.

Vuisternitz, 4. miliar.

Vuischa, 5. miliar.

Olmütium, 4. miliar.

Sternberg, 2. miliar.

Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeq; duobus miliarib. pontem Moraua fluuio impositum transeuntes: ibiq; Morauia relicta,

o 3 Silesiæ

Silesiæ oppidum & principatum ingressi,

Iagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubschiz, 2. miliar.

Glogouia parua, 2. miliar.

Crepitza, 2. miliar. Et post trans Oderam flu.

Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, ubi ultimus Opoliensium Dux suam sedem habebat, 3. miliar.

Oleschno, Ger. Rosenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarū multitudinem mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Poloniæ oppidum Crepitza uetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cū Poloniæ regē, Pietercouig oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illico eò seruitorem præmiffimus. Reuersus, cum inde Regem iam rectā Cracouiam profecturū renunciaffet, iter nostrū ex Crepitza eò nos pariter direximus, atq; primū

Cloburzko, 2. miliar.

Czestochouu monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno cō-
cursu populi, præcipuè uerò Ruthenici colitur, 3. miliar.

Scharki, 5. miliar.

Cromolouu, 3. miliar.

Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. miliar.

Cracouiam inde post 5. miliar. confectis, secunda Februarij die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neq; nobis quicquam obuiam processit, neq; hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorum nos consalutauit, excepti ue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato post ad Regem aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officiumq; Principum nostrorum tanquam intempestiuum reprehendebat: maximè uerò, cum Oratores Mosci, à Cæsare ex Hispanijs usq; redeuntes, nobiscū uideret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quænam tandem, inquit, uicinitas, aut sanguinis coniunctio Principibus uestris cum Mosco intercedit? quod ultro se medios constituerent: præsertim cum Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostemq; suum facile ad æquas pacis conditiones cogere posset. Nos uerò consilia pia & Christiana, mentem que synceram Principum nostrorum testabamur, illosq; nihil magis quam pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac cōcordiam ex animo optare uelle, atq; omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non uidetur, ut nostra mandata prosequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabimus, & responsum super ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiā in hospitij tractabamur. Eo tempore data erat mihi occasio petendī mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quod iam pridem ex Cæsaris Maximiliani mandato hoc ipsum matrimoniū filia tractassem, inscriptione data, promiserat: quam Rex tū benigne à me acceperat, eamq; ad reditū meum seruarat, mihiq; postea reuerso satisfieri curauerat.

Dic

- A** Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu uehiculis satis commodo itinere per Poloniae oppida,
 Nouam ciuitatem, Cortzin,
 Poloniza,
 Ofsek,
 Pocrouitza,
 Sandomeria,
 Sauichost,
 Vrsendof,
 Lublin,
 Parczovu,
 Lithuaniae tum oppidum tribus miliarib. Polouuiza attigimus, ubi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus strata transiuimus. indeque
 Rostoufsche, 2. miliar.
B Pefsiczatez, 3. miliar.
 Briesti, 4. miliar. magnū oppidū cum castro, ad Buh fluuium, in quem Muchauetz illabitur.
 Camenetz oppidū, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indeq; duobus fluuijs Ofchna & Beschna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,
 Schereschouua recens aedificatum oppidum in magna sylua, ad fluuium Lisna, qui & Camenecz praeterlabitur, situm, uenimus.
 Novuiduor, 5. miliar.
 Poroslovua, 2. miliar.
 Vuolkouuitza, 4. miliar. quo loco commodius hospitium in tota profectione non habuimus.
 Pieski oppidum ad fluuiū Selvua, qui ex ipsius Rufsie Vuolinia pro uincia procurrit, Nemenq; influit.
 Mostu uno miliarī ad fluuium Nemē situm oppidum, quod à ponte Nemen imposito, nomen accepit: Most enim pons est.
C Czutzma, 3. miliar.
 Basiliski, 3. miliar.
 Radomi, 5. miliar.
 Hestitschkami, 2. miliar.
 Rudniki, 5. miliar.
 Vilnā, 4. miliar. Porro per haec loca à Vuolkhouuitza usq; enumerata, hoc tempore non perueneramus Vilnam; sed cursum nostrū in dextram Orientem uersus flectentes, per
 Solvua,
 Slonin,
 Moschad,
 Czernig,
 Oberno,
 Ottmut,
 Cadayenovu,

Miensko oppidum, à Vuolcovuitza 35. miliar. distans. inde præterea **A**
omnes fluuij in Borysthenē ferūtur, cum aliij relictī in Nemen decurrāt.

Borissovu oppidum ad fluuiū Beresina situm, 18. miliar. de quo supra.

Reschak 40. miliar. In illis porro locis, propter maximas solitudines,
nō cōpendiosa, sed communi uia usi, Mogilevu oppido, ad dextram in-
teruallo 4. miliar. relicto, per

Schklou, 6. miliar.

Orsa, 6. miliar.

Dobrovuna, 4. miliar. aliāq; loca in priore itinero exposita, Mosco-
uuiam tandem uenimus: ubi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere
potuimus, quā ista: Si rex Poloniæ uult nobiscū pacem, mittat ad nos,
ut consuetum est, Oratores suos, & nos uolumus cum illo pacem nobis
competentem. Misimus tandem nostros ad regem Poloniæ (qui tum
in ciuitate Gdanensi fuit) destinauit que ad hortationem nostram suos
Oratores, Petrum Gyscha palatinum Plocensem, & Michaelē Bohusch
Lithuanicum thesaurarium. **B**

Porro Princeps cū Oratores Lithuanos haud procul à Moscouia
esse cognouisset, subito se uenationis prætextu ac recreandi animi gratia,
tempore minimè tamen ad uenādū congruo, Mofaisko, quo loco maxi-
mam habet leporū copiam, contulerat: nosq; ad sese, ne fortasse Lithua-
ni urbem ingrederentur, uocauerat. ubi impetratis confirmatisq; indu-
cijs, undecima Nouembris dimissi, sciscitabatur Princeps, qua uia nos
redituri essemus, quia Turcam Budæ fuisse intellexerat: quid autem effe-
cisset, se ignorare aiebat. Eadem qua ueneramus uia, Dobrovunam usq;
reuerſi, impedimenta nostra, quæ ex Vuiesma per Borysthenem misera-
mus, ibi recepimus: Pristauūq; Lithuanū, qui nos eò loci expectabat,
reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem perijſſe, tum primum
intelleximus.

À Dobrovuna 4. mil. uenimus Orsam: unde eodē itinere, quo ego in
priore reditu usus eram, Vilnā peruenimus: ibiq; ab Regis naturali filio,
Ioanne episcopo Vilnensi, humaniter accepti, lautēq; tractati fuimus. tū **C**

Rudnik, post 4. miliar.

Vuolkonik, 3. miliar.

Meretsch oppidum, quod ab eiusdem nominis illic fluuio nomen ha-
bet, septem miliar.

Ofse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium situm, septem miliar.

Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficisceremur, tam durū
frigus obortū fuit, impetusq; uentorum niues in modum turbinis uol-
uens, dispergensq; adeo ut hoc tanto tamq; infesto frigore equorū testi-
culi, & aliqua ex parte caniculæ ubera cōgelata, corrupta que exciderint.
Equidem nasum, nisi tempestiuus à Pristauo admonitus fuisset, ferè a-
misisset. Ingressus enim hospitium, uix tandem, niue, monitu Pristauī,
nasum macerando ac fricando, non citra dolorem sentire cōeperam, sca-
biē que quodammodo oborta, ac dein paulatim arescente, conualueram.

gallumq;

A gallumq; Moscoviticum, more Germanorum super currum sedentem, frigoreq; iam iam morientem, seruator crista, quæ gelu concreta erat, subito abscissa, non solum hoc modo seruauit, uerum etiã ut erecto statim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam syluam, in

Narevu, 8. miliar.

Bielsco, 4. miliar.

Milencz, 4. miliar.

Mielnik, 3. miliar.

Loschitzi, 7. miliar. Post 8. miliar.

Poloniæ oppidum tãdem Lucovu, ad Oxi fluuium situm. Huius loci præfectus Starosta, quasi dicas senior, appellatur: sub cuius ditione tria milia nobilium esse feruntur. Sunt ibi aliquot uillæ atque pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, ut nullus sit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiusdem nominis situm, 5. miliar.

B Steschicza oppidum, sub quo Vuielpers fluuius Istulam ingreditur, 5. miliar.

Svuolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuielpers fluuius transmissio,

Senna, 5. miliar.

Polki, 6. miliar.

Schidlovu oppidum muro cinctum, 6. miliar.

Vuislicza oppidum muratum in lacu quodam situm, 5. miliar.

Prostuiuicza, 6. miliar. indeq; 4. miliar.

Cracouiam tandem reuersi sumus: ubi multa quidem præter madata, sed quæ tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura sciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter nostrum Pragam uersus dirigentes, per

Cobilagora, 5. miliar.

Ilkusch plumbifodinas, 2. miliar.

Bensin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pieltza fluuius Poloniam à Silesia dirimit.

C Silesiæ oppidum Pielscouicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratũ, ad Oderam fluuium, quem Viagram appellant, situm, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Nissam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislaviensium Episcoporum sedem, in qua ab Iacobo episcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachauu castrum episcopi, 1. miliar.

Baart, 3. miliar.

Bohemix oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.

Ranericz, 5. miliar.

Ieromiers pariter, 5. ferè miliar.

Bretschayu, 4. miliar.

Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium sitam.

Pragam tandẽ, caput regni Bohemix, 6. miliar. ad Moltauam fluuium sitam,

sitam,

fitam, perueni, meumq; Principem iam Bohemorum Regem electum, ^A
 eoq; ad coronationem uocatum reperi: cui equidē coronationi uicesima
 quarta Feb. interfui. Porro Oratores Mosci, qui me sequebantur, & qui-
 bus officij atq; honoris gratia obuiam processeram, dum arcis & urbis
 magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut ciuitatem, sed regnum
 potius dicebant, quod sine sanguine acquiri permagnum esset.

Cæterum rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, cōsul-
 tationeq; de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quę gesseram, de
 diligēti mādatorū suorū expeditione, deq; his quę præter mandata pro-
 futura tum effeceram: & quod me ægrotum quidem, ad omnes labores
 obeundos obtuleram, gratiam suo ore pollicebatur. Quę omnia
 cum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

F I N I S.

periorate atore
manu reges led
regiar comba
pauitico emp
pauiticoz omi
armado i nobi
manu polum q
vicio p p p u
d p a n q u a m
a u l u m p r e t
i b r a n m o r e
d i a t

HV
Mellm...
P...
S...
L...
V...
M...
S...
E...
F...
F...
N...
J...